

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ВІСНИК

**Донбаської національної академії
будівництва і архітектури**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Видається з грудня 1995 року
Виходить 8 разів на рік

Випуск 2015-2(112)

**ПРОБЛЕМИ
СОЦІО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

Макіївка 2015

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ВЕСТНИК

**Донбасской национальной академии
строительства и архитектуры**

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Издается с декабря 1995 года

Выходит 8 раз в год

Выпуск 2015-2(112)

**ПРОБЛЕМЫ
СОЦИО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

Макеевка 2015

Засновник і видавець

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 9643
видано 02 березня 2005 року Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Автори надрукованих матеріалів несуть відповідальність за вірогідність наведених відомостей, точність даних за цитованою літературою і за використання в статтях даних, що не підлягають відкритій публікації.

У випадку використання матеріалів посилання на «Вісник ДонНАБА» є обов'язковим.

Друкується за рішенням вченої ради
Донбаської національної академії будівництва і архітектури
Протокол № 4 від 24.02.2015

Редакційна колегія:

Горохов Є. В., д.т.н., професор (головний редактор);
Мущанов В. П., д.т.н., професор (відповідальний редактор випуску);
Тимошко Г. В., к. псих. н., доцент (головний редактор випуску);
Романенко-Бурлуцкий Я. Л., асистент (відповідальний секретар випуску);
Андрєєва Т. О., д. філос. н., професор;
Нікольський В. М., д. істор. н., професор;
Алексейчук І. С., д. філос. н., доцент;
Синельников В. М., к. психол. н., професор;
Попов В. І.;
Миклашевич Н. В., к. пед. н.;
Назар Р. М., к. філолог. н., доцент.

Коректори Л. М. Лещенко, О. В. Гнєздилова
Програмне забезпечення С. В. Гавенко
Комп'ютерне верстання Є. А. Солодкова

Підписано до друку 23.03.2015 Формат 60х84 1/8. Папір багатофункціональний офісний.
Друк різнографічний. Умов. друк. арк. 8,88 Тираж 300 прим. Заказ 004-15

Адреса редакції і видавця

Україна, 86123, Донецька область, м. Макіївка, вул. Державіна, 2,
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Телефони: (0622) 90-29-38; (0623) 22-20-51, (0623) 22-24-67
Тел/факс: (0623) 22-06-16, E-mail: vestnik@donnasa.ru,
http://donnasa.ru/ru/publishing_house/vestnik

Постановою Президії ВАК України від 06.11.2014 р. № 1279 журнал внесено до переліку
наукових фахових видань із технічних наук та архітектури

Надруковано у поліграфічному центрі ДонНАБА
86123, Донецька область, м. Макіївка, вул. Державіна, 2

Основатель и издатель

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
КВ № 9643 выдано 2 марта 2005 Государственным комитетом телевидения и радиовещания
Украины

Авторы опубликованных материалов несут ответственность за достоверность приведенных сведений, точность данных по цитируемой литературе и за использование в статьях данных, не подлежащих открытой публикации.

В случае использования материалов ссылка на «Вестник ДонНАСА» является обязательной.

Печатается по решению ученого совета
Донбасской национальной академии строительства и архитектуры
Протокол № 4 від 24.02.2015

Редакционная коллегия:

Горохов Е. В., д. т. н., профессор (главный редактор);
Мушанов В. Ф., д. т. н., профессор (ответственный редактор);
Тимошко Г. В., к. психол. н., доцент (ответственный редактор выпуска);
Романенко-Бурлуцкий Я. Л., ассистент (ответственный секретарь выпуска);
Андреева Т. А., д. филос. н., профессор;
Никольский В. Н., д. истор. н., профессор;
Алексейчук И. С., д. филос. н., доцент;
Синельников В. М., к. психол. н., профессор;
Попов В. И.;
Миклашевич Н. В., к. пед. н.;
Назар Р. Н., к. филолог. н., доцент.

Корректоры Л. Н. Лещенко, Е. В. Гнездилова
Программное обеспечение С. В. Гавенко
Компьютерная верстка Е. А. Солодкова

Подписано в печать 23.03.2015 Формат 60х84 1/8. Бумага многофункциональная офисная.
Печать ризографичная. Услов. печат. лист. 8,88 Тираж 300 экз. Заказ 004-15

Адрес редакции и издателя

Украина, 86123, Донецкая область, г. Макеевка, ул. Державина, 2,
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры
Телефоны: (0622) 90-29-38; (0623) 22-20-51, (0623) 22-24-67
Тел/факс: (0623) 22-06-16, E-mail: vestnik@donnasa.ru,
http://donnasa.ru/ru/publishing_house/vestnik

Постановлением Президиума ВАК Украины от 06.11.2014 р. № 1279 журнал включен в перечень научных профессиональных изданий по техническим наукам и архитектуре

Напечатано в полиграфическом центре ДонНАСА
86123, Донецкая область, г. Макеевка, ул. Державина, 2

УДК 613.71

А. Н. ВИЦЬКО, М. В. ЖЕВАНОВА, В. И. ПОПОВ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

СИЛОВАЯ ПОДГОТОВКА

В статье рассмотрена и проанализирована поэтапная силовая подготовка спортсмена. Данные статьи анализировались по специализированным литературным источникам. В статье раскрыты как исторические, так и современные методы подготовки спортсменов. Показаны физические и физиологические процессы, которые происходят с занимающимися в период тренировки на разных этапах подготовки. Даны советы по восстановлению после нагрузок и профилактике травматизма занимающихся.

сила, тренировка, спорт

Здоровье является основой для счастливой и долгой жизни, поэтому так необходимо его беречь и укреплять, особенно в наш век научно-технического прогресса. Есть много способов сделать здоровье более крепким, но сегодня речь пойдет о силовой подготовке, которая, кроме укрепления здоровья, поможет нарастить мышцы. В последние десятилетия силовые тренировки стали очень популярными и нашли себе применение во многих видах спорта.

Силовая подготовка применяется в спорте для достижения конкретных результатов, целей: адаптации тела атлета к кратковременной максимальной нагрузке (пауэрлифтинг), к длительной средней интенсивной нагрузке – выносливости – и большому объёму бодибилдинг (бодибилдинг).

Силовые тренировки являются одним из видов физических упражнений с использованием сопротивлений; с надлежащим выполнением обеспечивают значительные функциональные преимущества и улучшают общее состояние здоровья, в том числе укрепляют мышцы, сухожилия, связки и кости, улучшая их совместную функцию, снижают опасность повреждений, увеличивая плотность костной ткани, увеличивают метаболизм, улучшают сердечную функцию. Силовой тренинг обычно использует технику постепенного увеличения силы мышц путём дополнительного увеличения веса и использует разнообразные упражнения и типы оборудования для развития конкретных групп мышц.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

До XX-ого века история развития методов силовых тренировок была очень похожа на историю тренировок на массу. С появлением современных технологий, материалов и знаний количество используемых методов силовых тренировок значительно увеличилось.

Прогрессивное воздействие тренировок восходит, по крайней мере, к Древней Греции, легенда которой гласит, что борец Милон Кротонский стал сильным атлетом путем ношения новорожденного теленка на плечах каждый день, пока тот не вырос в большого быка. Другой греческий врач Гален описывал упражнения силовых тренировок с использованием гальтер (ранняя форма гантели) в XX-ом веке. Древние персы использовали миль, которые стали популярны в XIX веке как индийская бита.

Гантели перешли в штангу во второй половине XIX-го века. Ранние штанги были с полыми шарами, которые заполнялись песком или свинцовой дробью, но к концу века шары были заменены блинами, которые широко используются сегодня.

Силовые тренировки с использованием изометрических упражнений были популяризованы Чарльзом Атласом с 1930-х годов. В 1960-ые постепенно начались внедряться тренажеры для силовых тренировок в тренажерные залы, которые были редкостью того времени. Силовая тренировка

становится все более популярной в 1980-х годах после выхода фильма о бодибилдинге «Качая железо» и последующей популярности Арнольда Шварценеггера.

В наше время это популярный тренинг, который используют в разных областях спорта.

Основные принципы силовой тренировки включают манипуляции с количеством сетов (подходов) и повторений упражнений, темпа (скорости выполнения), выбора самих упражнений с целью получения желаемых изменений в силе, выносливости или размере перегруженной группы мышц. Выделяют следующие темпы повторений: быстрый – в нижней точке отдых отсутствует; средний – пауза около 1 секунды; медленный – отдых между повторениями более 1 секунды; очень медленный – отдых между повторениями 10–20 секунд.

Количество повторений в сете и количество самих сетов выполняемых упражнений зависит от уровня подготовки и цели атлета. Количество повторений, которое можно выполнить на определенный вес называется «повторный максимум» (ПМ). Например, если атлет смог совершить 10 повторений в 75 кг, то его «повторный максимум» для этого веса будет 10ПМ; 1ГТМ – максимальный вес, который атлет может поднять в данном упражнении всего один раз без перерыва.

Конкретные комбинации повторений, наборы упражнений, размер и сила зависит от количества отдельных выполнений упражнения: чтобы получить размер и силу – необходимо выполнить несколько сетов с меньшим количеством повторений, что требует использования большей силы. Выбор упражнений должен быть ограничен базовыми фундаментальными упражнениями со штангой, такими как: приседание, жим – лежа, становая тяга, жим над головой и жим в наклоне.

Все мышцы должны быть натренированы, сбалансированы с окружающими мышцами, то есть грудь – плечи, дельты – трицепс и др. и для максимального эффекта тренировок должны быть выполнены с тяжёлыми весами и несколько сетов с довольно длинным периодом отдыха между подходами.

Тренировка в наилучшей физической форме в тяжёлых сетах может привести к травме или неспособности удовлетворить цели тренировок – с нужной группой мышц, порог перегрузки мышц не достигается и мышцы не набирают силу. Есть случаи, когда обман выгоден, как и в случае слабых групп, где самое слабое звено в цепи и целевые мышцы никогда не используются в полной мере, как результат.

Преимущества силовой тренировки включают в себя: увеличение мышц, прочности сухожилий и связок, плотности костей, гибкости, тонуса, скорости обмена веществ.

Постоянно прогрессирующая нагрузка является основой эффективного набора мышечной массы атлета. Мышцы растут быстрее и становятся сильнее только в процессе адаптации к нагрузке, это связано с микротравмами, которые мышцы получают только при интенсивных тяжёлых тренировках и, пытаясь «залечить» их, организм не только восстанавливает повреждённые участки, но и добавляет некоторый запас как бы «на всякий случай» – это и вызывает рост мышц – увеличение мышечных волокон, называемое гипертрофией. В связи с этим необходимо постоянно увеличивать тренировочные веса, либо интенсивность тренировок каждую тренировку, неделю или цикл, в зависимости от мышечной адаптации и скорости восстановления мышц. Только прогрессия нагрузок гарантирует достаточный уровень «тренировочного стресса», который заставляет организм атлета вырабатывать необходимое для роста количество анаболических гормонов. Более тяжёлый стресс (вес отягощения либо интенсивность тренировок) заставляет мышцы адаптироваться к нему, то есть расти. Причина кроется в гормональной стимуляции нужных сегментов ДНК с последующим синтезом белка в клетке. Если тренировочная нагрузка будет без прогрессии, то вырабатываться будет обычное количество анаболических гормонов, недостаточное для запуска процессов синтеза белка в клетке.

Преимущества силовой тренировки включают: большую мышечную силу, улучшение мышечного тонуса и внешнего вида, увеличивают выносливость и повышают плотность костной ткани.

Многие люди занимаются силовыми тренировками, чтобы улучшить свою физическую привлекательность. Большинство мужчин может развить крепкие мышцы, а большинству женщин не хватает тестостерона, чтобы сделать это, но они могут развить твердое, «тонизированное» телосложение и увеличить свои силы в той же пропорции, чего и добиваются мужчины (но обычно от значительно более низкой стартовой точки). Люди индивидуальны генетически, но диктуют сами строение своего тела, стимулируя его в значительной степени силовыми тренировками.

Базальный метаболизм в организме возрастает с увеличением мышечной массы, что способствует долгосрочной потере жира и помогает людям, сидящим на диете, избежать йо-йо эффекта. Кроме того, интенсивные тренировки повышают обмен веществ в течение нескольких часов после тренировки,

которая также способствует сжиганию жира. Тяжёлые тренировки также предоставляют функциональные преимущества. Сильные мышцы улучшают осанку, обеспечивают лучшую поддержку для суставов и уменьшают риск травм от повседневной деятельности.

Для многих людей в реабилитации или с приобретенной инвалидностью, например после инсульта или ортопедической хирургии, силовые тренировки для слабых мышц являются ключевым фактором для оптимизации восстановления. Для людей с таким состоянием здоровья силовые тренировки должны разрабатываться соответствующими профессиональными врачами, такими как физиотерапевты.

Сильные мышцы повышают производительность в различных видах спорта. Спортивные специальные программы тренировок используются многими конкурентами. Они часто указывают, что скорость сокращения мышц во время силовых тренировок должна быть такой же, как и у любого другого вида спорта.

Хотя силовые тренировки могут стимулировать сердечнососудистую систему, многие упражнения физиологов на основе их наблюдений максимального поглощения кислорода утверждают, что аэробика является лучшим стимулом сердечнососудистой системы. Они с помощью центрального катетера наблюдали во время силовых тренировок обнаруженное повышение сердечного ритма, предполагая, что силовые тренировки показывают потенциал для сердечнососудистой деятельности. Тем не менее, в 2007 году мета-анализ показал, что, хотя аэробные тренировки являются эффективной терапией для пациентов с сердечной недостаточностью, сочетание аэробных и силовых тренировок является неэффективным.

Один из побочных эффектов любых интенсивных физических упражнений заключается в повышенном уровне дофамина, серотонина и норадреналина, которые могут помочь улучшить настроение и противоположные чувства депрессии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Спортивная физиология [Текст] / Под ред. Я. М. Копа. – М. : ФиС, 1986. – 240 с.
2. Васильева, В. В. Физиология человека [Текст] : Учеб. для ин-тов физ. культуры / В. В. Васильева, Э. В. Коссовская, Н. А. Степочкина. – М. : Физкультура и спорт, 1973. – 123 с.
3. Зацюрский, В. М. Физические качества спортсменов [Текст] : учеб. пособие / В. М. Зацюрский. – М. : Физкультура и спорт, 1970. – 200 с.
4. Воробьев, А. Н. Методика тренировки. Тяжелая атлетика [Текст] : Учеб. для ИФК / А. Н. Воробьев, Р. Д. Роман, под ред. А. Н. Воробьева. – М. : ФиС, 1988. – 238 с.
5. Спортивная физиология [Текст] : учеб. для ин-тов физ. культуры / Я. М. Коц, Н. В. Зимкин, О. П. Панфилов, В. М. Волков ; под общ. ред. Я. М. Коца. – Москва : Физкультура и спорт, 1986. – 239 с.

Получено 19.01.2015

О. М. ВИЦЬКО, М. В. ЖЕВАНОВА, В. І. ПОПОВ

СИЛОВА ПІДГОТОВКА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розглянута та проаналізована поетапна силова підготовка спортсмена. Дані статті аналізувались за спеціалізованими літературними джерелами. У статті розкриті як історичні, так і сучасні методи підготовки спортсменів. Показані фізичні та фізіологічні процеси, які відбуваються зі спортсменами у період тренування на різних етапах підготовки. Надані поради з відновлення після навантажень та профілактики травматизму спортсменів.

сила, тренування, спорт

ALEXANDER VITSKO, MARINA ZHEVANOVA, VASILIIY POPOV

STRENGTH TRAINING

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

In this article the step-by-step power training of the sportsman has been examined and analyzed. Given articles were analyzed by specialized literary sources. In the article historical and also modern methods of trainings of sportsmen have been developed. Physical and physiological processes have been shown, these

processes happen to sportsmen during the training on different stages of preparation. Recommendations as to recovering after loads and prevention of traumatism of sportsmen have been given.
power, training, sport

Вицько Олександр Миколайович – асистент кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: зміцнення організму людини методом виховання фізичних якостей.

Жеванова Марина Василівна – асистент кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: проведення фізично-оздоровчої роботи зі студентами у спеціальних медичних групах.

Попов Василь Ілліч – завідувач кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Професор. Заслужений тренер України. Наукові інтереси: вивчення стану здоров'я та фізичної підготовленості студентів, шляхи вдосконалення професійної прикладної фізичної підготовленості при підготовці спеціаліста економіста.

Вицько Александр Николаевич – ассистент кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: укрепление организма человека методом воспитания физических качеств.

Жеванова Марина Васильевна – ассистент кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: проведение физкультурно-оздоровительной работы со студентами в специальных медицинских группах.

Попов Василий Ильич – заведующий кафедрой физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Профессор. Заслуженный тренер Украины. Научные интересы: изучение состояния здоровья и физической подготовленности студентов, пути совершенствования профессиональной прикладной физической подготовленности при подготовке специалиста экономиста.

Vitsko Alexander – Assistant, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: strengthening of organism of man by the method of education of physical internals.

Zhevanova Marina – Assistant, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: providing sports and recreational activities among sportsmen in special medical groups.

Popov Vasily – the Head of the Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Professor. Honoured coach of Ukraine. Scientific interests: studying of students' health condition and physical readiness, ways of updating professional applied physical readiness for economist specialist preparation.

УДК 81'367.4

Т. М. ГАПОНОВА, Р. М. НАЗАР

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛІВ

У дослідженні розглянуто актуальне членування складносурядних речень із врахуванням особливостей їх формально-граматичної та семантико-синтаксичної організації. Подано поділ складносурядних речень на цих рівнях. Схарактеризовано напівпредикативність, хоча б в одній зі складових частин складносурядного речення виявлено паралельно з лінійністю ієрархічність його актуального членування.

актуальне членування, складносурядне речення, лінійність, ієрархічність, формально елементарні речення, формально неелементарні речення

У будь-якому реченні – простому чи складному – можна виокремити різні його рівні: формально-граматичний, семантико-синтаксичний тощо, кожен з яких має бути врахований у розгляді актуального членування цих речень і є **актуальним** на сучасному етапі. Зокрема, розгляд складносурядних речень також повинен ґрунтуватися на врахуванні особливостей їх формально-граматичної та семантико-синтаксичної організації. Тому доцільно подати поділ складносурядних речень на цих рівнях, що є **метою** нашого дослідження.

Історія опрацювання вчення про актуальне членування речення нараховує вже понад три століття. Проте й сьогодні ще не усталився понятійний апарат комунікативної граматики, досить часто одне й те ж поняття в різних працях вживається з різним значенням. Намагання термінологічно розмежувати окремі значення на основі опозицій знаходять вираження в таких термінологічних парах, як вихідна точка висловлення/ мета висловлення (А. Вейль, Ж. Гіннекен), психологічний суб'єкт/психологічний предикат (Г. Габеленц, О. М. Пешковський, П. Ф. Фортунатов), модус/диктум (Ш. Баллі), основа/ядро висловлення (П. Адамец, В. Матезіус), тема/рема (Г. Амман, К. Боост, І. Р. Вихованець, А. П. Загнітко, Г. О. Золотова, І. П. Распопов, Л. В. Щерба), експозиція/логічний предикат (Ф. Вегенер), топік/коментар (Л. Дежо, С. Томпсон, Ч. Лі), дане/нове (А. М. Баранов, О. Даль, Ф. Данеш, К. Г. Крушельницька), фокус/пресупозиція (Дж. Бреснан, Р. Джекендофф), відоме/невідоме (А. М. Баранов, О. П. Євсюков) тощо.

Актуальне членування складносурядного речення не є винятком. Тому **завданням дослідження** є вияв поділу на формально-граматичному рівні складносурядних речень на формально елементарні й формально неелементарні.

До формально елементарних належать такі, які складаються з двох предикативних частин, об'єднаних сурядним зв'язком: *Спочатку воно видалось мені дуже простацьким, однак це не позбавлене здорового глузду* (Україна козацька. – 2007. – № 17–18). Відповідно формально неелементарними складносурядними реченнями є такі, що складаються з трьох і більше предикативних частин: *Тоді з вас будуть люди як слід, і тоді з вас буде громада шановна, і вже на таку громаду своєї лати не положить* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38). На семантико-синтаксичному рівні складносурядні речення також є не однотипними й поділяються за ємністю уміщеного в них пропозитивного змісту на семантично елементарні й семантично неелементарні. Семантично елементарними слід вважати такі складносурядні речення, які

складаються з двох предикативних частин, кожна з яких є семантично елементарною: *Забудеться все – і не забудеться нічого* (Голос України. – 2007. – № 58). Семантично неелементарними складносурядними реченнями є такі, що складаються з трьох і більше предикативних частин, а також ті, що складаються з двох предикативних частин, при цьому хоча б одна з них є семантично неелементарною: *Недобросовісний забудовник увів в оману сотні сімей, а міська адміністрація в особі спочатку пана Омельченка, а потім Черновецького, проігнорувала проблеми киян, виступивши в такий спосіб співучасником злочину* (Голос України. – 2007. – № 58). Простим семантично неелементарним є речення, яке являє собою ускладнену реченнєву синтаксичну одиницю, у структурі якої можна вирізнити основне (немодифіковане) елементарне просте речення і вторинний член речення, який утворений з вихідного елементарного простого речення. Тобто семантично неелементарне просте речення має дві і більше пропозицій, одна з яких виражена предикатом, а інша (інші) – непередикативними конструкціями (однорідними й відокремленими членами речення, девербативами, пропуском дієслова, інфінітивними зворотами тощо). Семантично неелементарне просте речення посідає проміжне місце між простими і складними реченнями. З простими реченнями його споріднює монопредикативність, наявність членів речення і синтаксем; зі складним – те, що семантично неелементарні прості речення утворюються внаслідок формально- і семантико-синтаксичних трансформацій складних речень: *І над стареньким комином лелека після дощу просушив крило* (Л. Костенко); Після того, як пройшов дощ, над старим комином лелека просушив крило. Аналогічно складносурядне речення може бути формально елементарним, але семантично неелементарним, що дає підстави потенційно розгорнути його: *Не треба відкидати минулого або мавпувати своїх попередників, а необхідно на основі історичної традиції створити нове* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38) → *Не треба відкидати минулого (1), не треба мавпувати своїх попередників (2), а необхідно на основі історичної традиції створити нове (3).*

У межах цього підрозділу нас цікавитимуть формально елементарні / неелементарні складносурядні речення, тобто фактор семантичної елементарності / неелементарності тут до уваги не братиметься, він з'ясовуватиметься в міру того, яку роль він буде виконувати в актуальному членуванні цих речень.

Складне речення, зокрема й складносурядне, являє собою цілісну комунікативну одиницю. Проте актуальне членування різних складних речень має свою специфіку, а тому варто окремо говорити про особливості вираження теми в кожному з них. У складносурядному реченні темо-рематичні співвідношення характерні для кожної з частин складносурядного речення. Таким чином, актуальне членування складносурядного речення складається із взаємодії компонентів актуального членування кожної з частин такого речення. Наприклад, у реченні Блок його імені // балансє на доволі хисткій межі, і у випадку провалу // політичне майбутнє Литвина вимальовується доволі примарним (Нація і держава. – 2007. – № 36) виділяємо тему і рему не всього речення, а в межах кожної складової частини: відповідно схематично актуальне членування цього речення виглядатиме так:

$$T_1 // P_1 + i T_2 // P_2,$$

де T_1 і T_2 – теми в першій і другій складових частинах;
 T_1 виражена групою підмета (*Блок його імені*),
 T_2 – допустовим детермінантом (*у випадку провалу*);
 P_1 і P_2 – реми в першій і другій частині відповідно.

У поданому реченні єднальні відношення з відтінком результативності виражаються за допомогою сполучника і. Окрім нього, єдність обох частин підтримується їх семантичною зв'язністю та інтонаційно. Проте кожна предикативна частина будується у відповідності до свого комунікативного завдання й має своє власне АЧ, яке здійснюється на першому ярусі. Частини складносурядного речення організуються як самостійні комунікативно-синтаксичні одиниці і в плані актуального членування речення не відрізняються від простих самостійних речень. У такому разі речення можна без втрати змісту розбити на речення, складносурядне членування яких збігатиметься з членуванням предикативних частин: *У 1993-му // вчена рада прийняла рішення про таке клопотання, і протокол засідання // відправили нагору* (Голос України. – 2008. – від 12.03.) – *У 1993-му // вчена рада прийняла рішення про таке клопотання. Протокол засідання // відправили нагору.* Актуальне членування цих речень:

$$T_1 // P_1 + i T_2 // P_2 \quad T: T_1 // P_1. // I P: T_2 // P_2,$$

$$(Дт // П+Пр)+i (П // Пр) \quad (Дт // П+Пр). // I (П // Пр).$$

де в дужках поднані засоби вираження: Дт – детермінант, П – підмет, Пр – присудок.

Ми бачимо, що відношення в складносурядному реченні виражаються за допомогою того ж сполучника й між окремими, самостійними реченнями в складі зв'язного тексту. Зберігаються і засоби вираження теми й реми. Єднальні та розділові речення мають відкриту структуру, тобто кількість їх складових частин може бути збільшено до n , а тому в таких реченнях спостерігається певною мірою інтонаційна незавершеність і потенція до збільшення кількості компонентів актуального членування. Інший інтонаційний малюнок (маємо механізм виділення теми і реми) у зіставно-протиставних реченнях: *Конкурс сертифікатів та вступні випробування // розпочинаються з 16, 23, 30 липня, // а зарахування буде проведено // до 5, 10, 15 серпня відповідно* (Голос України. – 2008. – від 25.01).

На перший погляд, сказане суперечить усталеному погляду на складносурядне речення як на таку синтаксичну одиницю, яка не є механічним поєднанням простих речень, а являє собою синтаксичну одиницю вищого порядку в порівнянні з простим, причому значення всього складносурядного речення не дорівнює сумі значень його складових [4, с. 249]. Дійсно, ми не заперечуємо статусу складносурядного речення як цілісної одиниці, але це не заважає нам визнавати водночас комунікативну самостійність його частин. Справа в тому, що семантика складносурядного речення складається не лише із значень його складових, але й із значення сурядного сполучника. Порівняймо: *Трієр згодом загубився в сусідньому селі, а книги з бібліотеки пісківчани розтягли на куриво* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38) – Трієр згодом загубився в сусідньому селі, і книги з бібліотеки пісківчани розтягли на куриво. У вихідному реченні дії протиставляються, у трансформованому – дії подаються як паралельні, семантично адекватні. Проте іноді така заміна практично неможлива, оскільки вибір сполучника зумовлюється закладеними вже в предикативних частинах відношеннями: *Це не обов'язкова умова для прийняття на роботу, але зазвичай з часом люди самі виказують бажання поповнити лави УРК...* (Україна козацька. – 2007. – № 23–24). Тому складносурядне речення не є механічною сумою простих, оскільки на спільність цієї одиниці працює семантика сполучника, який перетворює це поєднання відносно самостійних синтаксичних одиниць на їх органічну єдність. Причому важливо, що ця єдність підтримується інтонаційно.

Виходячи зі сказаного, можна прийти до хибного висновку, що розглядати структурно-семантичні вияви теми в складносурядному реченні немає потреби, оскільки це повторювало б аналогічні дослідження на рівні простого речення. Проте практика показує, що вираження теми в складносурядних реченнях української мови має певні особливості. Проілюструємо це на прикладах. Єднальне речення *Сьогодні // молодіжна рада виявляє до цієї проблеми свій інтерес, і обласна влада // цей порив підтримує* (Голос України. – 2008. – від 27.02) має таку схему актуального членування:

$$T_1 // P_1 + i T_2 // P_2$$

$$(Дт // П+Пр)+i (П // Пр).$$

У його межах тема першої складової частини репрезентована детермінантом (темпоральним), а тема другої – групою підмета. Такі вияви теми є найбільш поширеними з-поміж проаналізованих нами речень. Проте на практиці зустрічаємо й інші комбінації:

$T_1 = П$ (підмет), $T_2 = Пр$ (присудок або група присудка): *За його словами, коаліція // була готова до компромісу і про це свідчив // узгоджений текст постанови Верховної Ради щодо вступу в НАТО* (Голос України. – 2008. – від 06.03);

$T_1 = П$, $T_2 = П$: *Таким чином, Бодяньський // уміло й зі знанням справи представив москвичам творчість Шевченка, і тридцятирічний український Кобзар // постав перед освіченою московською публікою у всій красі розквітлого таланту, в ореолі національного поета і мислителя* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38). Аналогічні вияви теми зустрічаємо і за умови вживання повторюваного єднального сполучника: *І Люба // приносить коробку з акварельними фарбами і... хати канівських присілів // у безовому сутінку розплющують вікна дитинними віями-пелюстками* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38);

$T_1 = П$, $T_2 = Дт$: *Чи то ця обставина // так схвилювала місцевих керівників, чи там // вже всі проблеми у районах розв'язано...* (Слово Просвіти. – 2008. – № 3);

$T_1 = П + Пр$, $T_2 = П$: *То була спеціальна подорож // тільки за дуже цікавих, просто чарівних обставин, і враження та переживання з тої подорожі // збереглися на все моє життя* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38);

$T_1 = П$, $T_2 = 0$: *Я // віддав йому все награвоване, і на душі стало легше* (Нація і держава. – 2007. – № 36). Варіант такої комбінації з комплексною темою: $T_1 = П + Дт$ (детермінант зумовленості), $T_2 = 0$: *Соляні поклади під дією атмосферних опадів // розчиняються, і відбувається самозатоплення кар'єру* (Голос України. – 2008. – від 05.03);

$T_1 = Дт$ (локальний детермінант),

$T_2 = П + Пр$: *На Бердянській і Маріупольській біржах // тиєниця азовських козаків мала в ціні перевагу перед іншою, і, справді, вона відрізнялася // такою якісною чистотою, близьною й крупністю зерен* (Україна козацька. – 2007. – № 17–18);

$T_1 = Дт$ (темпоральний детермінант), $T_2 = Дт$: *Але нині // зменшилася концентрація солей, і тепер // їх неможливо використовувати для цих цілей* (Голос України. – 2008. – від 05.03);

$T_1 = Дт + П$, $T_2 = П$: *Та часто авторки // відображають жінок через "чоловічу" оптику – і це // досі триває в нашій літературі* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38);

$T_1 = 0$ (речення нерозчленоване), $T_2 = Дт$: *Наступив 1939 рік, і 1 вересня // для нас почалася війна* (Україна козацька. – 2007. – № 17–18);

$T_1 = 0$, $T_2 = Пр$: *Відремонтуємо, та й буде для людей // якась користь...* (Україна козацька. – 2007. – № 17–18);

$T_1 = Дд$, $T_2 = Дт$: *Адже навіть до Шевченка // вони йдуть переважно окремо і несуть квіти «лише від себе», а тим часом // Україна повниться старими й новими проблемами* (Слово Просвіти. – 2008. – № 11).

На думку деяких дослідників (О. О. Крилової та ін.), детермінанти являють собою приховані предикативні центри, згорнуті речення, які можна розгорнути. Наприклад: *Під дією атмосферних опадів // соляні поклади розчиняються, і відбувається самозатоплення кар'єру* (Голос України. – 2008. – від 05.03); *Існують атмосферні опади. Вони діють на соляні поклади. Соляні поклади розчиняються, і відбувається самозатоплення кар'єру...* Прихований предикативний центр: *Існують атмосферні опади. Вони діють на соляні поклади*. Власне предикативний центр: *Соляні поклади розчиняються...* Але такі структури є надлишковими, оскільки мова в деяких стилях намагається найбільш економними засобами досягти більшої інформативної вичерпності. Компресія такого типу речень гарантує розв'язання цього завдання. Саме в офіційно-діловому стилі ми зустрічаємо найбільш глибокі висловлення, які включають до семи комунікативних одиниць, у яких глибина зростає за рахунок введення цілих рядів детермінантів. Відповідно завдяки прихованій предикативності, яку містять детермінанти, у межах комплексної теми простого речення можливе виділення тем нижчого рівня:

1 рівень: $T_1 // P_2$ і $T_2 // P_2$
2 рівень: $T(0) // P$

Проте варто бути особливо уважним, щоб не сплутати детермінант з прислівним поширювачем, який, на відміну від детермінанта, власного комунікативного завдання не має й прихованої предикативності не містить.

На відміну від складнопідрядного речення, якому властиве граматичне підпорядкування підрядного речення головному, частини складносурядного речення виступають як рівноправні, як однорідні складники утвореної ними синтаксичної конструкції, тобто вони перебувають на однаковому рівні щодо ієрархії граматичних зв'язків у межах складного речення. Актуальне членування складносурядного речення, на відміну від складнопідрядного, зазвичай позбавлене ієрархії, характеризується лінійністю. Наприклад, *речення Недовіра // означає вибори нового президента, а чинний // постає перед судом* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38). Схема актуального членування цього речення виглядатиме так:

$T_1 // P_1$, а $T_2 // P_2$

Сама схема зорієнтовує нас на сприйняття лінійності актуального членування цього й подібних складносурядних речень.

За таких обставин у поданому реченні проявляється специфіка вираження теми в другій предикативній частині, де пропущено підмет, який за умови його відновлення з попереднього контексту входить до складу теми (*чинний президент*). Проте наявність у першій частині іменника президент, якого стосується означення чинний в другій частині, цю потребу знімає. Аналогічно можуть пропускатися інші члени речення (присудки чи підмети), що зумовлює неповноту теми: *Тетяна // не тільки співала в тяжкі часи, підтримуючи його дух, але й була найнеобхіднішим головним бухгалтером його птахівницької імперії* (Україна козацька. – 2007. – № 17–18). У наведеному реченні тема другої частини є нульовою, проте з контексту відновлюється підмет *Тетяна*, який і виконує функцію $T_2(0)$. Така неповнота зумовлюється передусім принципом економії мовних засобів, оскільки суб'єкт дії (стану), вираженої і в першій, і в другій частині, той самий. Хіба що перша частина слугує відповіддю на латентне питання *Що робила Тетяна?*, а друге – *Ким була Тетяна?* Тому й теми цих речень виражаються по-різному:

$T_1 // P_1$ /, але й $T_2(0) // P_2$.

Як бачимо, у цьому реченні актуальне й формально-граматичне членування не збігаються (іменний компонент присудка другої частини актуалізується і набуває комунікативної автономності), що засвідчує про самостійний функціональний статус кожного з них.

Заслугує на увагу питання позиційної пов'язаності складових частин зіставно-протиставних речень, що зумовлює специфічне актуальне членування таких речень. Аналіз цього типу речень з погляду можливості або неможливості транспозиції частин з одночасним збереженням граматичного плану речення, а також значеннєвого відношення між ними не підтверджує висновку про те, що сама природа протиставних відношень спричиняється до можливості перестановки складових частин. До такого висновку приходять, зокрема, В. І. Жельвіс: «...сама природа цього відношення [зіставно-протиставного] сприяє тому, щоб зіставлявані конструкції і змісти, що виражаються ними, могли мінятися місцями» [3, с. 71]. Проте вільна транспозиція частин не завжди можлива. Вона допускається в складносурядних реченнях із зіставно-протиставними відношеннями (*Хтось відчув це на власній шкурі, ставши жертвою недобросовісних ділків, а хтось міг лише спостерігати й співчувати* (Голос України. – 2007. – № 58)), крім тих, звичайно, випадків, коли до складу другої частини входить анафоричний займенник або цілий анафоричний комплекс, граматично пов'язаний з членом відношення (переважно іменником), що міститься в першій структурній частині: *Павла Тичину звикли вважати людиною обережною, поступливою, але це не зовсім так* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38). Можливість транспозиції складових частин в одних випадках і відсутність такої можливості в інших залежить також від збігу й відмінностей часових площин складових частин. Про перестановку не може бути й мови, наприклад, у тих випадках, коли зіставляються дві дії або два стани, що не пов'язані часовим паралелізмом: якщо в реченні йдеться, наприклад, про дві дії, що пов'язані часовою послідовністю, то перестановка структурних частин неможлива: *Дайте нам спокійно померти, а тоді робіть що хочете* (Голос України. – 2008. – від 29.02). Обов'язковою умовою транспозиції частин у складносурядних реченнях із зіставно-протиставними відношеннями є також відсутність додаткових значеннєвих відтінків, як, наприклад, відтінку допустовості, причиново-наслідкового зв'язку тощо: *Двічі Павла Тичину висували на Нобелівську премію, але він відмовлявся брати участь у конкурсі* (Слово Просвіти. – 2007. – № 38) – Пор. зі складнопідрядним допустовим реченням *Хоча (незважаючи на те, що...) двічі Павла Тичину висували на Нобелівську премію, він відмовлявся брати участь у конкурсі*. Сполучуваність складових частин складносурядних речень, зокрема єднальних, не позбавлена певних граматичних закономірностей, звичайно, як і в реченнях складнопідрядних, підкріплюваних характером значеннєвих зв'язків між складовими частинами.

Про приховану предикативність детермінантів уже зазначалось. Спробуємо проілюструвати це на прикладах: *Соляні поклади // під дією атмосферних опадів // розчиняються, і відбувається самозатоплення кар'єру* (Голос України. – 2008. – від 05.03). Його АЧ схематично виглядає так:

$$1 \text{ рівень: } T_1 // P_1, \text{ і } T_2(0) // P_2$$

$$(П+Дт // Пр) \text{ і } (Т(0) // Пр+Д+Д)$$

$$2 \text{ рівень: } T_{1,2} // P_{1,2}$$

Звернемо свою увагу на явище багатоярусності актуального членування складносурядних речень з відокремленими членами.

Розглянемо речення *Подібні масові заходи, // здавалося б, дрібні, несуттєві, але вони // теж привертають увагу й цікавість багатьох людей до відповідної держави і сприяють її іміджу* (Україна козацька. – 2007. – № 17–18). Схема його АЧ:

$$T_1 // P_1, \text{ але } T_2 // P_2$$

Перша предикативна частина містить у ремі складений іменний присудок *дрібні, несуттєві*, який за умови перетворення його на відокремлене означення втрачає свою предикативність і уможливорює виділення ще одного ярусу членування цього речення. Виконаємо відповідну трансформацію: *Подібні масові заходи, // дрібні й несуттєві, // проводяться нечасто, але вони // теж привертають увагу й цікавість багатьох людей до відповідної держави і сприяють її іміджу*.

$$1 \text{ рівень: } T_1 // P_1 /, \text{ але } T_2 // P_2$$

$$2 \text{ рівень: } T_{1,2} // P_{1,2},$$

де $T_{1,2}$ і $P_{1,2}$ – це тема й рема другого рівня актуального членування першої складової частини складносурядного речення.

Зі схеми видно, що тема першого рівня членується на тему і рему другого рівня. Це стало можливим завдяки наявності відокремленого означення. Відокремлені члени речення перебувають у

напівпредикативних відношеннях з опорними словами, а це означає, що вони являють собою рему, але рему другого рівня, оскільки не їх поєднання формує предикативний зв'язок, який конститує це речення. Ставши ремою першого рівня, як це ми бачили у наведеному прикладі, вони стають повноправним предикатом. *В Хотині збереглися також залишки ще однієї, найдавнішої мурованої фортеці, та знаходяться вони в землі* (Україна козацька. – 2007. – № 23–24). Тож відокремлення в комунікативно-синтаксичному аспекті впливає на членування складносурядного речення, утворюючи додатковий його рівень. Роль відокремлення полягає у тому, щоб предикативні зв'язки, які переважно формують речення-висловлення, «перевести» на підрядний рівень актуального членування, зробивши їх напівпредикативними і тим самим звільнивши місце для предикативних зв'язків між темою і ремою, що конституують це речення-висловлення [4, с. 255–256]. Такий зв'язок, а точніше співвідношення тематичного й рематичного компонентів речення формує категорію предикативності в комунікативному аспекті.

Отже, за наявності членів речення, які характеризуються напівпредикативністю, хоча б в одній зі складових частин складносурядного речення можемо спостерігати паралельно з лінійністю ієрархічність його актуального членування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гапонова, Т. М. Актуальне членування складносурядних речень в українській мові [Текст] : Монографія / Т. М. Гапонова ; За наук. ред. канд. філол. наук, професора І. Є. Намкштанської. – Донецьк : Світ книги, 2012. – 152 с.
2. Гапонова, Т. М. Лінійно-ступеневе актуальне членування речень на прикладі репортажних текстів і художньої літератури [Текст] / Т. М. Гапонова, Р. М. Назар // Сборник научных трудов SWorld. – Иваново : МАРКОВА АД, 2014. – Выпуск 3(36), Том 19. – С. 56–61.
3. Жельвис, В. И. О классификации типов связи между непосредственно составляющими сложного союзного предложения в современном английском языке [Текст] / В. И. Жельвис // Вопросы филологии [Текст] : сборник статей / [отв. ред.: Н. С. Бухтиярова, А. А. Хадеева-Быкова]. – Москва : Изд-во ИМО, 1962 – Вып. 1. – С. 71–79.
4. Золотова, Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса [Текст] / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1982. – 368 с.
5. Крылова, О. А. Понятие нерасчлененного высказывания [Текст] / О. А. Крылова // Филологические науки. – 1983. – № 2. – С. 77–80.

Отримано 26.01.2015

Т. Н. ГАПОНОВА, Р. Н. НАЗАР

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНЕНИЯ
СЛОЖНОСОЧИНЕННЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ НА МАТЕРИАЛЕ ТЕКСТОВ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО И ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО СТИЛЕЙ
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В исследовании рассмотрено актуальное членение сложносочиненных предложений с учетом особенностей их формально-грамматической и семантико-синтаксической организации. Представлено деление сложносочиненных предложений на этих уровнях. Охарактеризована полупредикативность, хотя бы в одной из составных частей сложносочиненного предложения выявлена параллельно с линейностью иерархичность его актуального членения.

актуальное членение, сложносочиненное предложение, линейность, иерархичность, формально элементарные предложения, формально неэлементарные предложения

TATYANA GAPONOVA, ROMAN NAZAR

GENERAL CHARACTERISTIC OF ACTUAL DIVISION OF COMPOUND
SENTENCES ON MATERIAL OF TEXTS OF ART AND PUBLICISTIC STYLES
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

In research actual division of compound sentences taking into account features of their formal and grammatical and semantic-syntactical organization is considered. Division of compound sentences at these

levels is presented. Semi-predicativity, at least in one of components of a compound sentence is characterized, hierarchy of its actual division is revealed in parallel with linearity.

actual division, compound sentence, linearity, hierarchy, formally elementary offers, formally nonelementary offers

Гапонова Тетяна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики та етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: актуальне членування складносурядних речень на матеріалі текстів художнього, наукового та публіцистичних стилів.

Назар Роман Миколайович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики та етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: синтаксис української мови, зокрема особливості репортажного тексту. Робота над укладанням двомовних словників.

Гапонова Татьяна Николаевна – кандидат филологических наук, доцент кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: актуальное членение сложносочиненных предложений на материале текстов художественного, научного и публицистического стилей.

Назар Роман Николаевич – кандидат филологических наук, доцент кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: синтаксис украинского языка, в частности особенности репортажного текста. Работа над составлением двуязычных словарей.

Gaponova Tatyana – Ph.D. (Philology), Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: actual division of compound sentences of science, literary, artistic and journalistic texts.

Nazar Roman – Ph.D. (Philology), Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: syntax in particular features of reporting text. Prosecution of drafting of bilingual dictionaries.

УДК 613.715

М. В. ЖЕВАНОВА, Е. В. ОЛЕЙНИЧЕНКО, А. Н. ВИЦЬКО
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СРЕДИ СТУДЕНТОВ, ЗАНИМАЮЩИХСЯ В СПЕЦИАЛЬНЫХ МЕДИЦИНСКИХ ГРУППАХ

В статье отражены проблемы физического воспитания студентов с различными отклонениями в состоянии здоровья. А также особенности проведения физкультурно-оздоровительной работы среди занимающихся в специальных медицинских группах.

физическая культура, здоровье, специальные медицинские группы (СМГ), студенты, физические упражнения

Физическое воспитание студентов, имеющих отклонения в состоянии здоровья, продолжает оставаться актуальным. Основными причинами, негативно влияющими на состояние здоровья студента, являются: снижение уровня жизни, увеличение чрезмерных стрессовых нагрузок, ухудшение условий учебы, труда, отдыха и состояния окружающей среды, качества и структуры питания, в том числе снижение уровня физической подготовленности и физического развития.

В настоящее время студенты, приходя учиться в вуз, уже имеют хронические заболевания и с каждым годом количество таких студентов растет. Организация и методика учебного процесса по физическому воспитанию для студентов с отклонениями в здоровье имеет свои особенности и заслуживает большого внимания. При правильной организации занятий по физическому воспитанию заболеваемость студентов снижается, повышается их умственная и физическая работоспособность. Адаптация таких студентов к интеллектуальным и физическим нагрузкам становится актуальной проблемой, требующей в вузе своего решения на протяжении всех лет обучения. Общее снижение здоровья студентов должно привести к комплексному системному пути укрепления здоровья, основанному на глубокой дифференциации, выборе лечебных педагогических технологий, форм организации учебного процесса, дозирования учебных нагрузок с учетом многих факторов.

Для специальной медицинской группы выделяют адаптивную физическую культуру, которая ставит перед собой цели и решает задачи восстановления и поддержания физических навыков, нормирует физические нагрузки в соответствии с индивидуальными особенностями организма человека.

Важным моментом является распределение учащихся по медицинским группам, которые определяет врач на основании диагноза заболевания. В специальных медицинских группах (далее – СМГ) занимаются студенты, имеющие отклонения в состоянии здоровья временного или постоянного характера, со слабым физическим развитием, требующие ограничения физических нагрузок. На основании этого врач должен выдать справку-направление студенту для предоставления преподавателю (СМГ), где он будет заниматься физической культурой.

Приступая к занятиям в специальной медицинской группе, необходимо прежде всего определить их задачи, а затем уже подбирать средства, формы и методы решения этих задач. Для того чтобы сделать это правильно, необходимо учитывать фазу развития болезни, реакцию на нее организма, состояние органов и систем обучающегося, не вовлеченных в болезненный процесс, его психическую реакцию на заболевание и другие индивидуальные особенности. Во всех случаях важно соблюдать принципы сочетания общего и местного воздействий физических упражнений, помня, что при

любом заболевании или повреждении выздоровление во многом зависит от общего состояния организма студента, которое может быть различным. Методика в СМГ должна быть основана на общепедагогических (дидактических) принципах. Эффективность занятий возможна лишь при активном отношении студентов к занятиям. Объяснение преподавателем перспективы ускорения восстановления нарушенных функций под влиянием физических упражнений повышает интерес студентов к занятиям. Оздоровительный эффект занятий является результатом реализации принципа систематичности занятий, построенных с учетом постепенности, последовательности и регулярности. По мере роста функциональных возможностей студента предлагаются более сложные упражнения (при строгом учете реакции его организма на новые упражнения).

Правильно организованные систематические занятия физическими упражнениями являются важнейшим средством укрепления здоровья ослабленных студентов. Регулярные занятия физической культурой улучшают физическое развитие, функциональные возможности организма студентов, имеющих отклонения в состоянии здоровья.

Организация и методика учебного процесса в специальной медицинской группе. Грамотно поставленные задачи и методы их решения на занятиях позволят студентам получить необходимые знания основных принципов улучшения их здоровья и обеспечат гармоничную связь с физкультурно-оздоровительной работой в условиях вуза.

Занятия физическими упражнениями со студентами, имеющими отклонения в состоянии здоровья, способствуют укреплению организма повышению сопротивляемости его заболеваниям, положительно влияют на функции всех систем организма в их сложном взаимодействии.

Программа курса специальной медицинской группы включает теорию, практический материал, профессионально-прикладную физическую подготовку и специальные средства для устранения отклонений в состоянии здоровья и физическом развитии.

Основными задачами физического воспитания студентов, отнесенных к СМГ являются:

- укрепление здоровья, улучшение физического развития, закаливание организма;
- повышение функционального уровня органов и систем, ослабленных болезнью;
- постепенная адаптация организма к воздействию физических нагрузок;
- повышение защитных сил организма и его сопротивляемости;
- формирование основных двигательных навыков и качеств, необходимых для освоения будущей специальности;
- улучшение физического развития и воспитание основных жизненно необходимых физических качеств (выносливость, сила, гибкость, ловкость, быстрота) и двигательных навыков;
- разъяснение значения принципов гигиены, правильного режима труда и отдыха, рационального питания (что особенно важно для имеющих избыточный вес);
- формирование правильной осанки и при необходимости – ее коррекция;
- обучение правильным движениям.

Важно всегда знать и помнить, что студенты (СМГ) имеют низкий уровень развития физических качеств, двигательных навыков. Поэтому в учебном процессе мы в первую очередь обращаем внимание на развитие этих качеств у студента. Проведение занятий с ослабленными студентами отдельно от здоровых позволяет избежать многих методических и педагогических ошибок, позволяет использовать дифференцированные нагрузки, контролировать состояние учащихся и их адаптацию к нагрузке.

Прежде чем начать занятия в группах СМГ мы рекомендуем провести тестирование по определению уровня физической подготовленности студентов. Оно проводится по трем основным направлениям:

- физическое развитие и соматические показатели (рост, вес, АД, жизненная емкость легких, проба Штанге – задержка дыхания, пульс в покое);
- функциональные возможности кардиореспираторной системы и основные параметры ее работоспособности (индекс Руфье-приседания, ИГСТ – нашагивание на степ платформу);
- показатели двигательных качеств (координация, зрительно-двигательная реакция, гибкость).

По результатам тестирования и с учетом особенностей заболевания составляется план занятий, осуществляется подбор специальных упражнений и определяется индивидуальная нагрузка.

Методика проведения занятия в специальных медицинских группах имеет некоторые особенности. Численность группы от 8 до 12 человек. У студентов, занимающихся в этих группах, даже с одинаковыми заболеваниями может быть различная адаптация к физическим нагрузкам. Поэтому основным требованием к работе с данным контингентом лиц должен быть индивидуальный подход. А

также должен быть строгий контроль над общим состоянием, ЧСС, за особенностями течения заболевания, физического развития и тренированности организма студента. Занятия должны носить преимущественно комплексный характер с использованием упражнений, определенных учебной программой. В связи с ослаблением адаптационных механизмов и снижением функциональных возможностей организма студентов специального учебного отделения, повышение физической нагрузки от занятия к занятию должно быть строго постепенным (плотность занятий от 20–30 % в первые дни, до 60–75 % в последующие), а подготовительную и заключительную части занятий необходимо удлинять. При построении занятий нужно помнить, что темп выполнения упражнений должен быть медленным, комплексы физических упражнений должны состоять из простых упражнений, не требующих особого напряжения и усилия. А также нужно строго следить за дозировкой беговых, прыжковых и силовых упражнений. После каждого упражнения давать отдых от 30 секунд до одной минуты. В подготовительной части занятий используются общеразвивающие упражнения без предметов и с предметами, чередуясь с дыхательными, включающие в работу все мышечные группы. Нагрузка повышается постепенно; применяются такие упражнения, которые обеспечивают подготовку всех органов и систем к выполнению основной части занятия. В этой части занятия не следует использовать много новых упражнений, а также интенсивные нагрузки.

В основной части занятий – изучаются упражнения из разделов программы, занимающиеся овладевают основными двигательными навыками, получают определенную для них максимальную физическую нагрузку.

В заключительной части занятий – выполняются упражнения, восстанавливающие организм после физической нагрузки (ходьба, дыхательные упражнения, упражнения на расслабление и др. Для снижения физической нагрузки необходимо сочетать движения с глубоким дыханием и широко использовать упражнения на расслабление. Применение принципа «рассеянной» нагрузки – переключение работы мышечных групп на другие обеспечивает меньшее утомление студентов и более быстрое их восстановление. Важно помнить, что главной целью занятий в специальной медицинской группе является укрепление здоровья больных студентов, предупреждение рецидивов заболеваний, расширение диапазона переносимых физических нагрузок. Физическая нагрузка должна соответствовать структуре занятия, функциональным и адаптационным возможностям учащихся. Преподаватель контролирует нагрузку по пульсу, по дыханию и внешним признакам утомления, постоянно поддерживая контакт с занимающимися.

Важное место в физическом воспитании студентов с отклонениями здоровья должна занимать образовательная сторона. Знание студентами основ гигиены, физиологии, теории физического воспитания и других наук о здоровье и организме человека формирует у них сознательное отношение к физической культуре, что является основой воспитания привычки заниматься физическими упражнениями повседневно и на протяжении всей жизни.

Занятия физической культурой оказывают положительное влияние на здоровье студентов, средства и методы физической культуры имеют обоснованную оздоровительную ценность, физические нагрузки планируются с возможностями студентов, присутствует единство врачебного, педагогического контроля и самоконтроля. Физические нагрузки для студентов специальных медицинских групп должны быть выбраны исходя из индивидуальных особенностей организма и направлены на укрепление здоровья студента. А физическая подготовка должна определяться исходя из целей и задач занятий физической культурой специальных медицинских групп.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Махперова, Х. И. Физическая культура в помощь студентам медицинской группы КазНТУ [Текст] : учебное пособие / Х. И. Махперова. – Алматы : КазНТУ, 2009. – 143 с.
2. Серова, К. С. Занятия физической культурой со студентами специального отделения [Текст] / К. С. Серова. – Алматы : КазНТУ, 1998. – 44 с.
3. Бароненко В. А. Здоровье и физическая культура студента [Текст] : учебное пособие / В. А. Бароненко, Л. А. Рапопорт. – 2-е изд., перераб. – М. : Альфа-М, 2010. – 336 с.
4. Барчуков, И. С. Теория и методика физического воспитания и спорта [Текст] : учебник / И. С. Барчуков ; под общ. ред. Г. В. Барчуковой. – М. : КНОРУС, 2011. – 365 с. – (Среднее профессиональное образование). – ISBN 978-5-406-00846-1.
5. Лечебная физическая культура [Текст] : учебник / под ред. С. Н. Попова. – М. : Физическая культура и спорт, 2009. – 416 с.
6. Назаренко, Л. Д. Оздоровительные основы физических упражнений [Текст] / Л. Д. Назаренко. – М. : Изд-во «ВЛАДОС-ПРЕСС», 2003. – 240 с.

7. Куценко, И. П. Организация и методика проведения занятий в специальных медицинских группах [Текст] : учеб. пособие / И. П. Куценко. – Омск : СибГАФК, 2005. – 115 с.

Получено 08.01.2015

М. В. ЖЕВАНОВА, Є. В. ОЛЕЙНИЧЕНКО, О. М. ВИЦЬКО
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ
СЕРЕД СТУДЕНТІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ В СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ
ГРУПАХ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті відображені проблеми фізичного виховання студентів з різними відхиленнями у стані здоров'я. А також особливості проведення фізкультурно-оздоровчої роботи серед студентів в спеціальних медичних групах.

фізична культура, здоров'я, спеціальні медичні групи (СМГ), студенти, фізичні вправи

MARINA ZHEVANOVA, YEGOR OLEINICHENKO, ALEXANDER VITSKO
FEATURES OF THE SPORTS AND RECREATION ACTIVITIES AMONG
STUDENTS INVOLVED IN SPECIAL MEDICAL GROUPS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The problems of physical education of students with various disabilities in health are shown in the article. And also the features of providing sports and recreational activities among sportsmen in special medical groups.

physical training, health, special medical group (SMG), students, physical exercises

Жеванова Марина Василівна – асистент кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: проведення фізично-оздоровчої роботи зі студентами у спеціальних медичних групах.

Олійниченко Єгор Віталійович – асистент кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: вивчення стану здоров'я та фізичної підготовленості студентів.

Вицько Олександр Миколайович – асистент кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: зміцнення організму людини методом виховання фізичних якостей.

Жеванова Марина Васильевна – ассистент кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: проведение физкультурно-оздоровительной работы со студентами в специальных медицинских группах.

Олейниченко Егор Витальевич – ассистент кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: изучение состояния здоровья и физической подготовленности студентов.

Вицько Александр Николаевич – ассистент кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: укрепление организма человека методом воспитания физических качеств.

Zhevanova Marina – Assistant, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: providing sports and recreational activities among sportsmen in special medical groups.

Oleinichenko Yegor – Assistant, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: analysis of the health and physical training of the students.

Vitsko Alexander – Assistant, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: strengthening of organism of man by the method of education of physical internals.

УДК 81'37

Н. О. КОВАЛЬОВА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРЕДИКАТІВ У ДОПУСТОВОМУ РЕЧЕННІ

У статті досліджено значення предиката в складі односуб'єктного та двосуб'єктного допустового речення в українській науковій мові. Розглянуті семантичні функції предикатів цих речень, їх комунікативна спрямованість та взаємозв'язок з іншими компонентами допустових речень. Урахування функцій суб'єкта, зумовлених змістовим виміром предиката, дозволяє виділити типові значення окремих моделей речення, які можна визначити як мінімально достатнє поєднання взаємозумовлених синтаксичних форм, що створює комунікативну одиницю з певним типовим значенням. Досліджено різні типи значень на матеріалі простого речення з одним суб'єктом і предикатом. При розгляді предикативного мінімуму речення з двома предикатами було встановлено поєднання двох типових значень у межах однієї семантичної структури. Відповідно при характеристиці одного суб'єкта з боку обох предикатів він буде виступати як двофункціональний. Опис семантичної структури допустового українського речення з двома предикатами і спільним суб'єктом, а також двома предикатами й двома суб'єктами на матеріалі української наукової мови ще не було здійснено, тому запропонований аналіз постає першою спробою такого дослідження.

допустове речення, семантика, суб'єкт, об'єкт, предикат

Грамаптичне вираження предикатних компонентів має свої особливості для предикатів першого і предикатів другого порядку. Причому в односуб'єктних реченнях предикат першого порядку має меншу різноманітність грамаптичних засобів вираження, ніж предикат другого порядку. Він може або збігатися з присудком, або бути семантично ширшим за нього. Наприклад:

Хоча декор книги певним чином зв'язаний з мистецтвом італійського Відродження, він передусім відображає природу України і споріднений з художнім оформленням інших рукописних книг першої половини і середини XVI ст. з Волині та Галичини [5, с. 200].

І хоч ті пам'ятки належали до писемно-книжних текстів, вони не могли не відбити особливостей живої розмовної мови [7, с. 431].

Аналіз фактичного матеріалу науково-суспільних текстів засвідчує, що:

– предикат другого порядку може являти собою поєднання з синтаксичним присудком додаткової частини складного речення;

– предикат другого порядку може бути виражений дієслівним або іменним поєднанням, що приєднується словами хоч би як, хоч би де, хоч би коли, хоч би з ким, хоч би які тощо. Наприклад:

Отже, всі критерії прогресу, хоч би якими різноманітними вони були, так чи так передбачають і повинні включати в себе принцип щастя [11, с. 352].

– предикат другого порядку може бути виражений дієприслівниковим або дієприкметниковим зворотом. Наприклад:

Виділяючи дві форми держави – монархію і республіку, вказуючи на велике значення монархії в перехідний період, Макіавеллі все ж надавав перевагу республіці [10, с. 263].

– предикат другого порядку може бути виражений номінативною структурою, що приєднується прийменниками незважаючи на, всупереч, попри а також прийменниково-займенниковим поєднанням при всій (всьому). Наприклад:

Незважаючи на невдачу, перший Кримський похід мав велике значення в боротьбі союзників проти Туреччини [3, с. 616].

Порівнюючи лексико-синтаксичне вираження предикатів другого порядку в односуб'єктних і двосуб'єктних допустових реченнях, треба відзначити, що перші дві з названих груп характерні й для двосуб'єктних речень, третя – тільки для односуб'єктних, а четверта – для обох груп речень. Наприклад, у двосуб'єктних реченнях:

І хоч певна частина учасників війни розійшлася по домівках, але 20–30 тис. самовільних козаків, що відійшли на Запоріжжя, дозволили Запорізькій Січі кілька років проводити самостійну політику на підвладній території [3, с. 616];

Незважаючи на домагання Скрипника, 1924 року не краще стояла справа і з армією та військовим вишколом [15, с. 456].

Крім того, для вираження предикатів двосуб'єктного допустового речення досить часто використовуються безособові узагальнені модальні поєднання типу:

І хоч відомо, що практика є одночасно і абсолютним, і відносним критерієм істини, значення її в пізнанні визначається тим, що це основний і всезагальний критерій істини, єдиний спосіб виявлення об'єктивного змісту наших знань про дійсність [14, с. 624].

Дотримуючись погляду Г. О. Золотової на прийменниково-іменні поєднання [6, с. 352] і погляду Н. Д. Арутюнової на можливості присутності відсутнього предиката «у визначенні конкретного іменника», що служить еквівалентом пропозиції. У зв'язку з цим зарахування таких поєднань до детермінантних, як це зроблено у «Граматиці современного русского литературного языка» – 70, та до поширювачів простого речення, згідно з «Русской грамматикой» – 80, є, на наш погляд, невиправданим, оскільки такі прийменниково-іменні поєднання не поширюють, а формують структуру і семантику допустових речень. Наприклад:

Незважаючи на занепад, Київ продовжував зберігати за собою значення номінального центру всієї Русі, і тому його здобуття мало б величезний вплив на розгортання визвольного руху в Україні [3, с. 89].

У цьому реченні прийменниково-іменна частина – згорнений предикат – «незважаючи на занепад», що характеризує суб'єкт «Київ» і констатує факт, який може бути сформульований і двочленною предикативною конструкцією: Київ занепадає. При вираженні згорненим предикатом якісної характеристики можлива трансформація його в іменний предикат другого порядку, виражений прикметником. Наприклад:

Незважаючи на регіональні особливості, знаряддя праці та побутові речі населення, технологія виробництва різних товарів стають дедалі подібнішими одне до одного [3, с. 128].

Трансформація цього речення дає такий його варіант:

Хоч знаряддя праці та побутові речі населення, технологія виробництва різних товарів і мали регіональні особливості, дедалі вони стають подібнішими одне до одного.

При трансформації згорненого предиката в підрядне речення (пор. погляди Й. Ф. Андерша, І. Р. Вихованця, С. Д. Кацнельсона, Т. Є. Масицької, Ч. Філлмора та ін.) в останньому може з'являтися дієслово, експліцитно не репрезентоване у розглядуваному допустовому реченні, але присутнє контекстуально в значенні згорненого предиката. Ще один приклад:

Незважаючи на казковий сюжет, поема «Чайна Церемонія...» [Прини Жиленко] насичена духом ХХ віку, у якого позаду – війни, голодомори (катаклізми міжнародні, соціальні), а попереду – «ядерна зима» (катаклізм всепланетний, а можливо, й космічний) [13, с. 365].

Трансформаційний варіант:

Незважаючи на те, що поема «Чайна церемонія...» [Прини Жиленко] має казковий сюжет, вона насичена духом ХХ віку [...].

Спільним, що об'єднує граматичне вираження предикатів першого і другого порядку, є те, що кожний із них може бути виражений іменними або дієслівними лексемами та сполученнями з ними. У більшості таких випадків центром, ядром предиката є фінітне дієслово, від валентних властивостей якого і залежить формування усього предиката.

При урахуванні синтаксичної валентності і семантичної вибірковості дієслів – ядерних центрів предикатів, до складу останніх включаються облігаторні і факультативні поширювачі дієслова, що формують змістову структуру кожного з двох предикатів, які входять до складу як односуб'єктного, так і двосуб'єктного допустового речення.

Семантичну класифікацію предикатної лексики здебільшого здійснюють на синтаксичній основі, у зв'язку з чим враховують і модальні характеристики предикатів – вираження можливості / неможливості ознаки або дії, наявності / відсутності ознаки або дії, позитивних / негативних ознак або дій, наявності суб'єктивного чинника в семантиці предиката. Зіставлення лексичного вираження предикатів першого і другого порядків показало, що обидва предикати мають в основному загальні семантичні групи лексики. Різниця полягає в більшій різноманітності граматичної організації цієї

лексики в предикаті другого порядку порівняно з предикатом першого порядку і неоднаковою частотністю в предикатах лексики окремих семантичних груп. Наприклад, група лексики зі значенням взаємозалежності, єдності і взаємозв'язків менш частотна в предикатах другого порядку, ніж у предикатах першого порядку. А група лексики зі значенням зміни стану характерна для вираження предиката першого порядку, для якого актуальна лексична група зі значенням неможливості здійснення дії або набуття ознаки.

Семантичні групи лексики, що служать для вираження предикатів першого і другого порядку, включають:

1) лексику зі значенням характеристики через ознаки. Семантика одиниць цієї лексичної групи спрямована на вираження наявності або відсутності конкретних якісних або кваліфікативних ознак суб'єктів. Сюди входять окремі лексеми і лексичні поєднання зі значеннями: наявності позитивних ознак; наявності негативних ознак; відсутності конкретної ознаки або дії; недостатності ознаки або сили дії; неважливості ознаки або дії.

Наприклад: *Незважаючи на те, що Володимир був сильним і войовничим правителем, у відносинах з сусідніми державами він спирився не лише на силу зброї, а й на активні дипломатичні контакти з багатьма державами, постійно застосовував традиційну для того часу практику династичних шлюбів* [2, с. 41];

І хоча науку часто-густо називають діяльністю з виробництва знання, насправді наукове знання є лише різновидом знання взагалі [11, с. 7];

Хоча це «зрушення» наверяд чи можна вважати достатньо обґрунтованим фактом, безперечно деяка переорієнтація самої соціології: вона набуває більш гуманістичного вигляду [11, с. 67];

2) лексику зі значенням суб'єктивного ставлення. Вона виражає наявність або відсутність певного ставлення суб'єкта до конкретно названих об'єктів. Це є лексика зі значенням суб'єктивного (позитивного або негативного) ставлення. Наприклад:

Проте, маючи вторинний характер, політична свідомість не є пасивним відображенням суспільного буття, а має деякий вплив на нього, який залежить від змісту і зрілості цієї свідомості, рівня її поширення серед населення, характеру політичного устрою країни [10, с. 143];

Філософія Фіхте в цілому, незважаючи на певні недоліки та суперечності, справила значний вплив на подальший розвиток філософської думки [14, с. 97];

3) лексику зі значенням неможливості здійснення конкретної дії або набуття певної ознаки. Наприклад:

Хоча після цих дій Н.Махно змушений був залишити Північну Таврію та відійти до Катеринослава, денікінцям так і не вдалося зберегти контроль за Україною [2, с. 319];

4) лексику зі значенням взаємозалежності, єдності і взаємозв'язків. За допомогою лексичних одиниць цієї семантичної групи висловлюються відношення взаємозалежності, єдності і взаємозв'язків компонентів одного суб'єкта, двох суб'єктів або суб'єкта й об'єкта (об'єктів). Підгрупи цієї семантичної групи включають окремі лексеми або лексичні поєднання з такими значеннями: взаємозалежність; єдність і взаємозв'язок.

Наприклад:

Хоча любов до вітчизни має в Шевченка загалом суверенний характер, проте вона помітно відрізняється від Кулішевої [4, с. 122];

Початки Кулішевої літературної діяльності, мабуть, відзначаються найбільшою врівноваженістю, хоча й засвідчували, що, усвідомлюючи необхідність оновлення українського письменства, Куліш водночас здебільшого віддавав перевагу ідейному спрямуванню [4, с. 122];

5) лексику, що виражає каузачію і вплив суб'єкта, спрямований на об'єкт або об'єкти. Наприклад:

Хоча по селах працювали дяківські школи, все ж форсований наступ католицизму призвів до закриття багатьох братських шкіл та занепаду тих, що продовжували існувати, зокрема Львівської та Луцької [2, с. 178];

6) лексику, що називає схожість або відмінність між двома суб'єктами, суб'єктом і об'єктом або компонентами одного суб'єкта. Спільними для лексики цієї групи є такі значення: схожість; несхожість, розбіжність і відмінні риси.

Наприклад:

Поліська соха, хоч і залишалася подібною до білоруської та російської, мала й свої особливості: вона відсувала ґрунт лише на один бік, а не на обидва, як це робила російська соха [3, с. 354];

Проте при всьому розмаїтті ідей та концепцій, німецьку класику відрізняє ряд суттєвих рис та принципів, що є спільними для всього цього етапу розвитку філософської думки [14, с. 91];

7) лексика зі значенням наявності негативної ознаки суб'єкта і функціонування його всупереч їй. Наприклад:

Німецький гуманіст Ульріх Гуттен (1488–1523 рр.), незважаючи на те, що сам належав до поміркованого крила реформізму, своїми творами об'єктивно сприяв поширенню вільнодумства, бо перевершив своїх сучасників у сатиричному викритті богословських недоречностей [8, с. 234].

У двосуб'єктних реченнях вирішальний вплив на лексичне вираження предикатів справляє співвідношення суб'єктів. Наприклад:

І хоч би якою значною була роль керівника будь-якого рангу, будь-якої ланки, поведінка людей у сфері політики завжди залишається вирішальною [9, с. 174].

Отже, визначення семантичних груп предикатної лексики дає можливість конкретизувати різноманітність лексичних засобів вираження предикатів і визначити релевантність кожної лексико-граматичної групи для вираження предикатів першого і предикатів другого порядку. Класифікація лексики за семантичними ознаками дозволяє простежити і відповідність окремих ЛСГ (при функціонуванні) конкретним семантичним типам допустових відношень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова, Н. Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы [Текст] / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383 с.
2. Бойко, О. Д. Історія України [Текст] : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. Д. Бойко. – К. : Академія, 1999. – 568 с.
3. Борисенко, В. И. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX століття [Текст] : Навчальний посібник / В. И. Борисенко. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 1998. – 616 с.
4. Генік-Березовська, Зіна. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм [Текст] / З. Генік-Березовська ; пер. Г. Сиваченко ; упоряд. та прим. М. Коцюбинська, Г. Сиваченко ; вступ. ст. М. Коцюбинська ; Київ. слов'ян. ун-т, Ін-т л-ри ім. Тараса Шевченка НАН України. – К. : Гелікон, 2000. – 368 с. – (Українська модерна література). – ISBN 966-02-1351-4.
5. Дзюба, О. М. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X-середина ХУІІ ст.) [Текст] : Посібник-довідник / О. М. Дзюба, Г. І. Павленко. – К. : Артес, 1998. – 200 с.
6. Золотова, Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка [Текст] / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1973. – 352 с.
7. Єрмоленко, С. Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови) [Текст] / С. Я. Єрмоленко. – К. : Довіра, 1999. – 431 с.
8. Калінін, Ю. А. Релігієзнавство [Текст] : Підручник / Ю. А. Калінін, Є. А. Харьковченко. – К. : Наукова думка, 1998. – 336 с.
9. Лукашевич, М. П. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії [Текст] : Навчальний посібник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К. : МАУП, 1999. – 344 с.
10. Марчук, П. П. Політологія / П. П. Марчук. – Тернопіль : Астон, 1998. – 263 с.
11. Покропивний, С. Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність [Текст] : Навч. посібник / С. Ф. Покропивний, В. М. Колот. – К. : КНЕУ, 1998. – 352 с.
12. Русская грамматика [Текст]. Т. 2 : Синтаксис / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Наука, 1980. – 709 с.
13. Сумма, Віра. Біблія і українська література [Текст] : Навчальний посібник / В. Сумма. – К. : Освіта, 1998. – 400 с.
14. Філософія [Текст] : Навчальний посібник / І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко, І. В. Бойченко [та ін.] ; За ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 1999. – 624 с.
15. Шерех, Ю. Поза книжками і з книжок [Текст] / Ю. Шерех. – К. : Час, 1998. – 456 с.

Отримано 11.01.2015

Н. А. КОВАЛЁВА

ЗНАЧЕНИЕ СЕМАНТИЧЕСКОГО СУБЪЕКТА В СЛОЖНОПОДЧИНЁННОМ УСТУПИТЕЛЬНОМ ПРЕДЛОЖЕНИИ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье изучено значение предиката в составе односубъектного и двусубъектного уступительного предложения в украинском научном языке. Рассмотрены семантические функции предикатов этих предложений, их коммуникативная направленность и взаимосвязь с другими компонентами уступительных предложений. Учёт функций субъекта, обусловленных содержательной характеристикой предиката, позволяет выделить типовые значения отдельных моделей предложения, которые можно определить как минимально достаточные объединения взаимообусловленных синтаксических форм. Эти формы создают коммуникативную единицу с определённым типовым значением. Исследованы различные типы значений на примерах простого предложения с одним субъектом и предикатом. При рассмотрении предикативного минимума предложения с двумя предикатами было установлено объединение двух типовых значений в пределах одной семантической

структуры. Соответственно при характеристике одного субъекта со стороны обоих предикатов он будет выступать как двуфункциональный. Описание семантической структуры уступительного украинского предложения с двумя предикатами и общим субъектом, а также двумя предикатами и двумя субъектами, на материале украинского научного языка ещё не было осуществлено, поэтому предложенный анализ является попыткой такого исследования.

уступительное предложение, семантика, субъект, объект, предикат

NATALIYA KOVALJOVA

SEMANTIC MEANING OF THE SUBJECT IN COMPLEX CONCESSIVE SENTENCE

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

In this article the meaning of the predicate in the composition of one subjective and dual- subjective concessive sentence in Ukrainian scientific language has been analyzed. Semantic functions of the predicate these proposals, their communicative orientation and relationship with other components concessive sentences have been considered. Accounting functions of the subject caused by substantial characteristic predicate allows to allocate typical values of separate sentence patterns, which can be defined as minimally sufficient association interdependent syntactic forms. These forms create a communicative unit with a specific value types. Investigated different types of values in the examples of a simple sentence with one subject and predicate. When considering predictive minimum deals with two predicates was found association of two typical values within the same semantic structure. Accordingly, when characterizing one subject from both predicates, it will act as two functional. Description of the semantic structure concessive Ukrainian sentence with two predicates and general subjects well as two predicates and two subjects on the material of Ukrainian scientific language has not yet been implemented, so the proposed analysis is an attempt of such a study.

concessive offer, semantic, object, subject, predicate

Ковальова Наталя Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики та етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: семантична структура допустового речення на матеріалі української наукової мови.

Ковалева Наталья Александровна – кандидат филологических наук, доцент кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: семантическая структура уступительного предложения на материале украинского научного языка.

Kovaljova Nataliya – Ph.D. (Philology), Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Research interests: description of the semantic structure concessive Ukrainian sentence with two predicates and general subjects well as two predicates and two subjects on the material of Ukrainian scientific language has not yet been implemented, so the proposed analysis is an attempt of such a study.

УДК 37.01

В. Н. ЛЕВЧЕНКО, И. Е. НАМАКШТАНСКАЯ, Т. И. ЗАГОРУЙКО
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ПРЕПОДАВАНИИ ОБЩЕИНЖЕНЕРНЫХ И СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН В СТРОИТЕЛЬНОМ ВУЗЕ

Статья посвящена реализации личностно-ориентированного подхода в процессе преподавания общепрофессиональных и специальных дисциплин в Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Рассмотрены некоторые положения образовательной среды вуза, этапы профессионального становления будущего специалиста с учётом его индивидуальных особенностей. Обсуждена роль психологической службы и кураторов при реализации данного подхода в учебно-воспитательном процессе. Подчёркивается необходимость привлечения студентов к активной творческой деятельности для развития компетенций, необходимых для их профессиональной деятельности.

личностно-ориентированный подход, психологические особенности, образовательная среда, компетенция

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Вопрос личностно-ориентированного подхода в обучении студентов сегодня активно обсуждается в педагогике высшей школы как одно из приоритетных направлений, которое интенсивно разрабатывается.

Перенесение акцента в образовательных целях с обеспечения обучающегося определенной суммой знаний, умений и навыков на комплексное развитие его личности становится характерной стратегией настоящего времени, обеспечивающей соответствие образования интересам и потребностям человека [1].

Поворот образования к воспитанию профессионально-компетентной личности означает переход к более высокой ступени проектирования педагогического процесса, поскольку «образование невозможно без обращения к личности, дело лишь в том, какую роль играет личность в этом процессе личностно-ориентированный подход, психологические особенности, образовательная среда, компетенция – роль цели или средства [2]. Когда образовательная среда создаётся при личностном подходе, главной задачей становится обеспечение саморазвития личности.

Приобретение профессиональных знаний и становление личности происходит в такой образовательной среде, которая включает систему ключевых факторов, определяющих образование и развитие человека. Прежде всего – это люди, влияющие на образовательные процессы, общественно-политический строй страны, природная и социокультурная среда, средства массовой информации, экстраординарные события. Нельзя забывать и о совокупности эмоционального микроклимата, личностного благополучия каждого обучающегося, особенностей микрокультуры образовательного учреждения, в результате взаимодействия которых происходит становление личности обучающегося.

Особое место в этом процессе занимает комплекс специально организованных в учебном заведении психолого-педагогических условий, в результате взаимодействия которых с личностью студента происходит становление его личности как профессионала и гражданина.

Одной из особенностей гуманитарной образовательной среды вуза является её способность обеспечить формирование основ нового культурно-образовательного и социально-педагогического мышления, поскольку гуманитарная образовательная среда является эффективным культурно-образовательным пространством с приоритетом гуманистически-нравственных ценностей.

АНАЛИЗ ПОСЛЕДНИХ ИССЛЕДОВАНИЙ И ПУБЛИКАЦИЙ

Образовательная среда каждой личности представляет собой личностное пространство познания и развития, она должна создавать совокупность возможностей для развития обучающегося, для проявления и развития его способностей и личностных потенциалов и способствовать профессиональному развитию участников учебного процесса, обучению их в атмосфере сотрудничества. Безусловно, образовательная среда формируется в соответствии с целями обучения, специфическими особенностями контингента и условиями каждого конкретного вуза [1].

Содержательно-методический компонент образовательной среды наряду с содержательной сферой (концепциями обучения и воспитания, учебными программами, планами, пособиями и учебниками) включает формы и методы организации образования, которые, в свою очередь, кроме лекций и практических (семинарских, лабораторных) занятий, предусматривают дискуссии, конференции, экскурсии, организацию научно-исследовательских обществ и работу структур самоуправления. В то же время, создавая личностно-ориентированную образовательную среду вуза, не следует забывать о таких принципах организации воспитания развитой и социально-зрелой личности (*Л. М. Фридман*), как развитие и учёт индивидуальных особенностей студентов; ролевое участие обучающихся, при котором каждый из них должен выступать одновременно в роли ответственного и подчинённого; психологическое обеспечение, а именно – развитие мотивации обучения; преобладающая роль самоконтроля.

Сегодня высшая школа требует ориентации на решение задач, связанных с повышением качества образования за счёт инновационных подходов и методов обучения. Для технических вузов суть изменений сводится к повышению уровня инженерной подготовки с одновременным сокращением сроков образования (уровень бакалавра) через внедрение в систему образования современных информационно-учебных (образовательных) технологий, обучение студентов методологии творчества, принципам инновационной деятельности, навыкам управления персоналом, основами менеджмента и маркетинга. Что касается модернизации инженерного образования, то здесь, на наш взгляд, наиболее перспективными и продуктивными являются подходы, которые позволяют строить учебный процесс на объединении профессиональной направленности обучения с ориентацией на личность студента и его интересы.

ИЗЛОЖЕНИЕ ОСНОВНОГО МАТЕРИАЛА

Для эффективной подготовки специалистов новой формации немаловажным является не только освоение студентами способов познавательной и инженерной деятельности, но и развитие коммуникативной, инженерной и предпринимательской культуры. Одним из важнейших направлений развития инженерного образования есть привлечение каждого студента на протяжении всего периода обучения в вузе к активной творческой деятельности (научные исследования, клубы, кружки). С целью расширения компетенции студентов в области культуры и будущей профессиональной деятельности, с учетом их настоящих и будущих интересов и запросов в Донбасской национальной академии строительства и архитектуры расширена сеть отделений факультета культуры и школ факультета общественных профессий, а также продолжена устоявшаяся традиция формирования сети клубных объединений профессиональной направленности. В 2013–2014 учебном году в академии работало 21 такое подразделение. Среди них следует назвать клуб «Строитель» для студентов строительного института, а также «Экология и окружающая среда» и интеллектуальный клуб института городского хозяйства. Для студентов архитектурного факультета успешно функционирует школа по обучению AutoCAD и PhotoShop, для студентов-экономистов организованы школы этики, делопроизводства и школа бизнеса. На механическом факультете работали школы, направленные на выработку у студентов компетенций в сфере безопасности движения на дорогах и 3D моделирования. Школа студенческого лидера также сориентирована на обучение студентов организационной и предпринимательской деятельности.

Педагогическое мастерство преподавателя при личностно-ориентированном подходе к обучению включает в себя не только знания и опыт педагога в определённой области науки, но и требует от него творческих поисков в сфере преподавательской деятельности, способности замечать и учитывать существенные психологические характеристики каждого обучающегося. И здесь важная роль отводится службе психологической поддержки студентов академии. А посредниками между студентами и преподавателями при возникновении ситуаций, связанных с массовым или индивидуальным непониманием студентами группы значения и сути того или иного курса, должны стать кураторы групп и помощь психологической службы. Нет сомнений в том, что успешность обучения студентов в вузе во многом определяется реальными условиями их жизни, характером возникающих в процессе учёбы проблем и возможностями их разрешения при непосредственной помощи профессорско-преподавательского коллектива и органов студенческого

самоуправления. При этом нельзя упускать из виду и то, что студенты не прощают равнодушия к условиям своей жизни, бытовым и учебным проблемам. Поэтому для правильного определения стратегии воспитательного воздействия необходимо чётко представлять спектр тех актуальных проблем, которые имеют место в студенческой среде. Одной из доминирующих среди них является недостаточная материальная обеспеченность, вследствие чего все большее количество студентов ищет дополнительные заработки, которые в основном предлагает сфера услуг и коммерческая торговля и которые очень редко связаны с профилем их будущей специальности. Серьёзная проблема – наличие психологического дискомфорта в студенческой среде, проблемы личностного и эмоционального плана. Поэтому ещё раз необходимо подчеркнуть, что в этом направлении кураторы групп должны обращать внимание на особенности характера и поведения студентов, привлекать психолога для консультаций по снятию стрессовых ситуаций и психологических перегрузок, а также способствовать приобретению студентами навыков взаимоуважительного и толерантного общения. Своевременное разрешение возникающих конфликтных ситуаций с одноклассниками, товарищами по общежитию, преподавателями или администрацией при непосредственном участии куратора может существенно нормализовать психологическую атмосферу в академических группах.

Решая проблему личностно-ориентированного обучения профессиональных кадров, необходимо помнить, что профессиональная деятельность педагога вуза предполагает владение несколькими видами деятельности. А знание основ психологии личности, основ педагогики и педагогического мастерства сегодня такая же важная составляющая деятельности преподавателей фундаментальных, общинженерных и специальных дисциплин, как и профессиональная компетентность. Это направление деятельности становится ещё более важным в связи с проблемами средней школы, так как многие вопросы воспитания и становления личности, которые ранее решались педагогическими коллективами школ, сейчас приходится решать в вузах, и этот процесс не ограничивается только младшими курсами. Следовательно, педагогам высшей школы необходимо в работе со студентами исполнять роль не только носителей профессиональных знаний, но и воспитателей личности гражданина своей страны.

За период обучения в вузе каждый студент должен реализовать свои индивидуальные возможности и способности в комплексе предметных, исследовательских и организационных видов деятельности в приобретении ориентированной на конечный профессиональный результат компетентности.

Естественно, что становление личности студента и его профессиональная ориентация проходят за период обучения в вузе несколько этапов. Первый этап (1–2 курсы) предполагает формирование направленности личности будущего специалиста на освоение информации философско-гуманитарного цикла. На этих курсах можно рекомендовать составление студентами при поддержке кураторов психолого-педагогических самохарактеристик, отражающих исходный уровень их профессиональной направленности: мотивов, целей, интересов, личностных качеств, ценностей и ценностных ориентаций, потребностей в будущей профессиональной деятельности [3]. На данном этапе для развития личностных и профессиональных качеств студентов важно сотрудничество гуманитарных, фундаментальных и общинженерных кафедр. Одной из основных задач работы с первокурсниками является разработка и внедрение методов самостоятельной работы, так как она формирует самостоятельность не только как совокупность умений и навыков, но и как черту характера.

В качестве организационных форм учебно-воспитательного процесса во внеучебное время или как форму проведения Дня кафедры можно использовать дискуссии, конференции, межпредметные студенческие семинары, аукционы знаний и т. д. Показателями завершенности первого этапа должно стать постепенное повышение уровня сформированности мотивов, интересов и потребностей в будущей профессиональной деятельности. Свидетельством этому может стать желание студентов перед выходом на практику приобрести рабочую специальность в центре «Профессия».

Выпускающие кафедры начинают полноценно воздействовать на своих питомцев на третьем курсе, и это второй этап, во время которого необходимо работать над формированием основ профессионального мышления и профессиональной культуры. Переход к изучению специальных дисциплин и курсовое проектирование должны способствовать согласованности действий преподавателей и студентов, чтобы определить оптимальные пути обучения и воспитания личности студента или студенческого коллектива. Например, коллектив кафедры «Водоснабжение и водоотведение» поставил перед собой следующие задачи в работе со старшекурсниками: привитие профессиональной заинтересованности в глубоком освоении всех сторон избранной специальности; воспитание чувства ответственности, необходимого для работы со сложными и небезопасными процессами и оборудованием; развитие технического кругозора для ориентирования в смежных сферах профессиональной

деятельности; развитие аналитического мышления для решения возникающих проблем и нестандартных ситуаций; выработка у студентов комплексного понимания взаимосвязи и взаимозависимости природы, общества и окружающей среды; формирование у молодёжи устойчивых навыков будущих руководителей и воспитателей.

Именно на специальные кафедры возлагается задача «открыть глаза» молодым людям на суть избранной профессии, её актуальность, важность для общества, раскрыть перспективы будущей профессиональной деятельности. Важно убедить студентов в том, что даже неосознанный в какой-то мере выбор их специальности был все-таки правильным и не случайным. И здесь убедительнее всего выглядят примеры успешных выпускников, что ещё раз говорит в пользу поддержания контактов с выпускниками и организации их встреч со студентами. В плане рассматриваемого нами вопроса заслуживают внимания и такие формы, как привлечение производственников к чтению лекций или проведению ежесеместровых экскурсий, например, на предприятия компании «Вода Донбасса».

Позволим себе привести ещё примеры эффективности других форм работы в этом плане. Результаты совместной работы кафедры архитектуры промышленных и гражданских зданий с рядом промышленных предприятий используются как подоснова для дипломных и магистрантских проектов и работ, а также при написании учебно-методических пособий или как информационный источник материалов для лекций. Преподаватели кафедры архитектурного проектирования и дизайна архитектурной среды, которые являются членами Центра историко-архитектурных исследований «Архитектурное наследие», активно переносят в учебный процесс свой опыт сотрудничества с Государственной службой охраны национального культурного наследия. Профессиональная подготовка архитекторов без соблюдения принципа индивидуального подхода к каждому студенту просто невозможна. Индивидуальность студентов явно прослеживается в их живописных и проектных работах. Очень важно, чтобы каждый студент слушал и слышал преподавателя, тогда обеспечивается то единство, без которого невозможно подлинное творчество при выполнении курсовых и дипломных работ, так как преподаватель даёт свои советы и рекомендации с учетом возможностей и склонностей обучаемых. Выпускающие кафедры института экономики, менеджмента и права в строительстве (ЭМПС) приближают учебный процесс к реальному производству таким образом: дипломное проектирование базируется на реальных программах развития города и области, инвестиционных проектах, производственных и строительных объектах, на материалах ведущих предприятий и организаций Донбасса и всей Украины в сфере строительства и жилищно-коммунального хозяйства. По итогам участия в программах трудоустройства, ориентированных на выпускников вузов, проводимых крупными компаниями, выпускники кафедры «Экономика предприятий» могут участвовать в конкурсе на замещение вакантных должностей, даже не имея требуемого работодателем опыта работы. На этом этапе в программе личностно-ориентированной подготовки важная роль отводится научной работе и тем возможностям, которые она открывает перед руководителем для становления личности исследователя.

Публичность выступления для многих (даже хорошо успевающих) студентов нередко является серьёзной психологической проблемой и задача преподавателя помочь студенту снять этот психологический страх. Показательными в этом плане являются результаты последней научно-технической конференции в апреле 2014 г., когда на 36-ти общинженерных и технических секциях свои сообщения представили 645 студентов академии, что составило более 23-х процентов от общего числа студентов стационара. Это свидетельствует о том, что именно на кафедрах уделяется постоянное внимание привлечению студентов к различным видам научно-исследовательской деятельности и критерием сформированности основ профессиональной культуры является высокий уровень освоения студентами умений планировать, организовывать, реализовывать и оценивать результаты своей работы, будь то практика, курсовой проект или работа, социальный проект или бизнес-план. Педагогический коллектив стремится к тому, чтобы профессиональную индивидуальность нашего выпускника отличал высокий уровень профессионального творческого мышления, гибкость и пластичность личностного развития, стремление к расширению своих знаний, гуманистическая направленность профессиональной деятельности [4].

Одна из трудностей, с которой выпускники вузов сталкиваются, придя на работу, – это необходимость адаптации в новом коллективе и научиться работать в команде. Учеба – дело индивидуальное. Сегодня, к сожалению, в учебных программах технических специальностей ещё нет специальных курсов, обучающих молодёжь взаимодействию, взаимопониманию и сотрудничеству, а также элементам управления. Важно помнить, что нынешние студенты в недалеком будущем в подавляющем большинстве будут воспитателями больших или малых трудовых коллективов, поэтому немаловажным компонентом подготовки специалистов в этом направлении будет тот опыт, который они извлекут в

вузе из общения с руководителями кафедр, факультетов, институтов и других структур учебного заведения.

Не следует забывать и о том, что личностно-ориентированное образование студентов в конечном счёте предполагает подготовку специалистов с установкой на их будущее место работы. И это формирует ещё одно направление работы педагогов вузов – тесную связь с производственными коллективами. Преподаватели кафедр института экономики, менеджмента и права в строительстве учат студентов критически мыслить, генерировать новые идеи, общаться с представителями различных социальных групп, адаптироваться в меняющихся жизненных ситуациях, самостоятельно работать над развитием своей нравственности и повышением культурного уровня, а также расширением собственного кругозора. В данном случае реализуется очень важный педагогический принцип, который гласит: *«Только в том случае, когда полученные знания находят практическое применения, интерес к ним повышается».* И здесь мы имеем серьёзные наработки. Например, преподавателями кафедры «Экономическая теория и финансы» в рамках каждой дисциплины, имеющей прикладной характер, разработаны бизнес-кейсы, то есть комплексные задачи, позволяющие применить академические знания в реалиях настоящего бизнеса. Решение таких бизнес-кейсов ещё и готовит будущих специалистов к успешному прохождению различных собеседований, поскольку большинство работодателей используют именно такие задания для проверки знаний и креативности специалистов при отборе сотрудников. В рамках научного кружка «Финансист» при кафедре экономической теории и финансов работает клуб «Дебаты». Эта интеллектуальная игра учит студентов корректно задавать вопросы, компетентно и убедительно представлять свои взгляды и позиции.

Профессиональная подготовка, проводимая кафедрой «Менеджмент организаций» и дополняющая учебный процесс, включает проведение Дня Менеджера, встреч студентов с ведущими специалистами и учёными отрасли, профессиональных тренингов и конкурса бизнес-планов. Основная задача всех этих мероприятий – развитие творческого потенциала студентов. В рамках кафедры действовал студенческий профессиональный клуб, в котором студенты организовывали дискуссии, тренинги и мастер-классы, семинары и круглые столы по вопросам управления и личностного роста каждого молодого человека. Ежегодно проводится конкурс бизнес-планов, который помогает студентам испытать свои предпринимательские способности. Цель конкурса – развитие и усиление предпринимательского духа студентов и проверка их идей на реалистичность.

Менталитет студенчества за последние годы сильно изменился и не учитывать этого в работе с ними нельзя. *Поэтому усиление воспитательного воздействия на личность студента должно включать и создание условий для саморазвития и самовоспитания личности и максимально полного освоения ею духовных и культурных ценностей.* Наши исследования показали, что в качестве важнейших приоритетов для студентов выступают потребности в самореализации, в хороших материальных условиях жизни, содержательном общении, потребность в социальном признании и нравственная потребность. Поэтому нас волнует, что в последнее время у молодых людей наблюдается потеря потребности в коллективной жизни и деятельности, рост разобщённости студенческой молодёжи, что в свою очередь, может привести к утрате таких моральных ценностей, как взаимопомощь, сотрудничество, взаимопонимание.

Конечной целью обучения в вузе является высокое качество общеобразовательной и профессиональной подготовки специалиста, неотъемлемым атрибутом которого есть направленная профессиональная позиция и ценностное отношение к профессиональной деятельности [5].

Таким образом, *единая цель подготовки компетентного высокообразованного специалиста с учётом его индивидуальных и профессиональных интересов естественным образом объединяет учебный и воспитательный процесс в единый образовательный комплекс педагогической деятельности вуза, формируя у студента творческую активность, а также познавательные стратегии самообучения и самообразования как основы и неотъемлемой части будущей профессиональной деятельности.* Преподаватель призван стимулировать посильное творчество каждого студента, развивая профессиональную культуру его личности и весь комплекс компетенций, который обеспечит ему возможность стать специалистом и высокотолерантной личностью как в сфере своей деятельности, так и в жизненной позиции.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Кречетников, К. Г. Понятие и педагогические предпосылки создания личностно-ориентированной образовательной среды вуза [Текст] / К. Г. Кречетников // Гуманізація навчально-виховного процесу : Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : ДДПУ, 2013. – Випуск LXII, Ч. I. – С. 78.
2. Сериков, В. В. Образование и личность [Текст] / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 272 с.

3. Глузман, А. В. Личностно-ориентированный подход в практической подготовке преподавателей высшей школы [Текст] / А. В. Глузман, А. А. Комарова // Гуманізація навчально-виховного процесу : Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : ДДПУ, 2013. – Випуск LXII, Ч. І. – С. 18.
4. Бех, І. Д. Виховання особистості [Текст] : У 2 кн. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с. – ISBN 966-06-0298-7.
5. Горохов, Є. В. Розробка і впровадження інновацій в навчальному процесі: Нові форми практичної підготовки студентів [Текст] / Є. В. Горохов, М. М. Зайченко // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Ефективні технології навчання та виховання в контексті Болонського процесу», 18–19 квітня 2013 р. / Акад. пед. наук України, Донец. облдержадмін., Донбас. нац. акад. буд-ва і архіт ; [ред. кол.: Суліма Є. М. (голова) та ін.]. – Донецьк : Промінь ; Макіївка, 2013. – С. 24.

Получено 05.01.2015

В. М. ЛЕВЧЕНКО, [І. Є. НАМАКШТАНЬСЬКА], Т. І. ЗАГОРУЙКО
ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ
ЗАГАЛЬНОІНЖЕНЕРНИХ І СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН В
БУДІВЕЛЬНОМУ ВНЗ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Стаття присвячена реалізації особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання загальноінженерних та спеціальних дисциплін в Донбаській національній академії будівництва і архітектури. Розглянуті деякі положення навчального середовища виші, етапи професійного становлення майбутнього фахівця з урахуванням його особистих рис. Обговорена роль психологічної служби і кураторів при втіленні цього підходу в навчально-виховному процесі. Підкреслена необхідність залучення студентів до активної творчої діяльності для розвитку компетенцій, необхідних для професійної діяльності.

особистісно-орієнтований підхід, психологічні особливості, навчальне середовище, компетенція

VIKTOR LEVCHENKO, [INNA NAMAKSHTANSKAYA], TAMARA ZAGORUYKO
THE PERSONIFIED FOCUSED APPROACH IN TEACHING GENERAL
ENGINEERING AND SPECIAL SUBJECTS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The paper is devoted to application of the personified focused approach to teaching general engineering and special subjects at Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Some concepts of educational environment of a higher school and stages of professional training of specialists with the account of their individual traits are considered. The part of the psychological consulting service and tutors in introducing this approach to teaching and educational process is discussed. The necessity of students' engagement into creative activity for working out competences useful for their professional activity is emphasized.

personified focused approach, psychological peculiarities, educational environment, competence

Левченко Віктор Миколайович – кандидат технічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та виховної роботи. Наукові інтереси: проблеми виховання студентської молоді, проектування економічних будівельних конструкцій і розробка оптимальних конструктивних і об'ємно-планувальних рішень промислових будівель та інженерних споруд.

Намакштанська Інна Єгорівна – кандидат філологічних наук, професор кафедри прикладної лінгвістики і етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: проблеми виховання студентської молоді, синтаксис наукового професійно-орієнтованого тексту, авторський стиль В. С. Висоцького та концептосфера його поетичних творів, етнокультурна і міжкультурна комунікація.

Загоруйко Тамара Іванівна – доцент кафедри прикладної лінгвістики і етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, роль викладача в навчальному процесі, проблеми виховання студентської молоді.

Левченко Виктор Николаевич – кандидат технических наук, профессор, проректор по научно-педагогической и воспитательной работе. Научные интересы: проблемы воспитания студенческой молодёжи, проектирование экономических строительных конструкций и разработка оптимальных конструктивных и объемно-планировочных решений промышленных зданий и инженерных сооружений.

Намакштанская Инна Егоровна – кандидат филологических наук, профессор кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: проблемы воспитания студенческой молодёжи, синтаксис научного профессионально ориентированного текста, авторский стиль В. С. Высоцкого и концептосфера его поэтических произведений, этнокультура и межкультурная коммуникация.

Загоруйко Тамара Ивановна – доцент кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, роль преподавателя в учебном процессе, проблемы воспитания студенческой молодёжи.

Levchenko Viktor – Ph.D. in Engineering Sciences, Professor, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, vice – rector in education and pedagogic activities, the department of Reinforced Concrete Structures. Scientific interests: students' education problems, economically attractive building structures design and developing the structural and spatial designs of industrial buildings and engineering structures.

Namakshanskaya Inna – Ph.D. in Philological Sciences, Professor, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, Applied Linguistics and Ethnology Department, the Section of Ukrainian Language and Ethnology, Scientific interests: students' education problems, syntax of the scientific professionally focused text, V. S. Vysotsky's author's style and concept sphere of his poetic works, ethno culture and cross-cultural communication.

Zagoruyko Tamara – Ass. Prof., Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, the Applied Linguistics and Ethnology Department, the Section of Foreign Languages. Scientific interests: teaching methods of foreign languages, lecturer's functions in a teaching process, students' education problems.

УДК [378.011.3-051:624]:378.018.43

Н. В. МІКЛАШЕВИЧ, В. О. ПОСТОЄНКО, І. Г. САРКІСОВА, Л. І. ШАМРАЙ, Н. Б. ЯКОВЕНКО

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

КОМП'ЮТЕРНА ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Через швидке старіння предметного змісту дисциплін у зв'язку з новими відкриттями науки і техніки особливого значення набуває підготовка випускників ВНЗ у галузі використання нових способів пошуку знань і методів доступу до віддалених банків даних, що містять актуальну наукову і навчальну інформацію. Студент вже у процесі навчання у ВНЗ повинен оволодіти навичками використання комунікаційних і, зокрема, телекомунікаційних технологій у своїй навчальній, науково-дослідній і практичній діяльності. У зв'язку із цим важливого значення набуває і інформатизація освіти, органічно пов'язана з процесом його модернізації. Одним із основних напрямів розвитку освітнього процесу стає реалізація концепції випереджаючої освіти, орієнтованої на нові умови інформаційного суспільства і широке використання інноваційних педагогічних технологій розвивального навчання, спрямованих на розкриття творчого потенціалу особистості. У зв'язку з переходом до суспільства сталого розвитку все більш помітною стає тенденція до інформатизації сфери освіти. Створюються електронні підручники, розробляються автоматизовані системи навчання, організовуються віртуальні університети.

професійна освіта, інноваційні педагогічні технології, автоматизовані системи навчання, інформаційно-комунікаційні технології, інтелектуальні навчальні системи, інформаційна культура

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Систематичні дослідження у галузі комп'ютерної підтримки професійної освіти мають більш ніж 50-річну історію. За цей період у навчальних закладах США, Франції, Японії, Росії і низки інших країн було розроблено велику кількість комп'ютерних систем навчального призначення, орієнтованих на різні типи ЕОМ. Проте сфера використання таких систем набагато ширша. Це великі промислові підприємства, військові і цивільні організації, що ведуть самостійну підготовку і перепідготовку кадрів. Крім того, у багатьох країнах стає вже стандартом забезпечувати нові складні машини і технології комп'ютерними навчальними системами, що полегшують і прискорюють процес їх освоєння і упровадження [1, с. 59–71, 116].

За кордоном розробку програмного комп'ютерного продукту навчального призначення (методичних і програмно-інформаційних засобів) вважають дуже дорогою справою через його високу наукомісткість і необхідність спільної роботи висококваліфікованих фахівців: психологів, викладачів-предметників, комп'ютерних дизайнерів, програмістів. Незважаючи на це, багато великих закордонних фірм фінансують проекти створення комп'ютерних навчальних систем у освітніх закладах і ведуть власні розробки у цій галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасний стан організації професійної підготовки у вищих інженерно-будівельних навчальних закладах та можливі шляхи вирішення проблем розкрито в працях українських та зарубіжних вчених, таких як: О. Аленічева, О. Білик, О. Булейко, Г. Гребенюк, М. Нечаєв, В. Рибальський, О. Соловов та ін. Низка робіт присвячена вивченню психологічних характеристик професійної діяльності інженерів-проектувальників у промисловому і цивільному будівництві (Л. Бобікова, Ж. Гілфорд, Н. Жарова, Ю. Тюнников та ін.) та встановленню єдності особистісного і професійного розвитку майбутніх фахівців (В. Андронов, Г. Атанов, Г. Єльнікова, В. Загвязинський, В. Ройлян, А. Шевченко та ін.).

Значної уваги науковці приділяють дослідженню формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців із урахуванням володіння ними інноваційними та інформаційно-комунікаційними технологіями (М. Блохін, О. Бурякова, І. Горностаєва, О. Давискіба, О. Жиронкіна, М. Лобур та ін.).

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням даної роботи є дослідження можливих шляхів забезпечення комп'ютерної підтримки професійної підготовки студентів-будівельників.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У методологічному плані розробка і використання комп'ютерних засобів підтримки професійної підготовки, у першу чергу програмного продукту, із самого початку розвивалися за двома напрямками, слабкозв'язаними між собою. Перший напрям спирається у своїй основі на ідеї програмованого навчання У його межах розробляються і експлуатуються автоматизовані навчальні системи (АНС) з різних навчальних дисциплін. Ядром АНС є так звані авторські системи, що дозволяють викладачу-розробнику вводити свій навчальний матеріал у базу даних і програмувати за допомогою спеціальних авторських мов або інших засобів алгоритми його вивчення. Характерними представниками АНС, побудованих на алгоритмах програмованого навчання, тривалий час були: система PLATO та серія АНС ВНЗ [2, с. 8].

«Персональна» революція 1980-х рр. принесла в сферу навчання не тільки нові технічні, але й дидактичні можливості. Це доступність ПЕОМ, простота діалогового спілкування і, звичайно ж, графіка. Вживання графічних ілюстрацій у навчальних комп'ютерних системах дозволяє не тільки збільшити швидкість передачі інформації тому, хто навчається, і підвищити рівень її розуміння, але і сприяє розвитку таких важливих для фахівця будь-якої галузі якостей, як інтуїція, професійне «чуття», образне мислення. А на ринку комп'ютерних технологій з'являються ще більш перспективні для цілей професійної підготовки технічні і програмні новинки, наприклад, оптичні зовнішні запам'ятовуючі пристрої на компакт-дисках CD-ROM (Compact Disk Read Only Memory) з великими обсягами пам'яті (сотні мегабайт), інструментальні програмні засоби гіпертексту, мульти- і гіпермедіа [3, с. 36], системи «віртуальної реальності» [4, с. 72].

З початку 1990-х років у Росії і країнах СНД розповсюджуються інструментальні середовища для створення комп'ютерних курсів на персональних електронних обчислювальних машинах (ПЕОМ) типу IBM PC (Private Tutor, LinkWay, Costoc), АДОНИС, УРОК та ін. [2, с. 115].

Другий напрям комп'ютерної підтримки професійної підготовки є немовби вторинним додатком програмного продукту комп'ютеризації різних галузей людської діяльності (науки, техніки, економіки і ін.). Це окремі програми, пакети програм, елементи автоматизованих систем (АСУ, САПР, АСНІ, АСУП і ін.), призначені для автоматизації трудомістких розрахунків, оптимізації, дослідження властивостей об'єктів і процесів на математичних моделях і т.ін. Використання таких програмних систем у професійній підготовці традиційно носить більш масовий характер, ніж використання АНС [3, с. 48], але, через свою роз'єднаність у змістовному плані і відсутність єдиної дидактичної платформи, є менше відомим, систематизованим і узагальненим у науково-методичній літературі.

З початку 1980-х рр. інтенсивно розвивається новий напрям у комп'ютеризації навчання – інтелектуальні навчальні системи (ІНС), засновані на роботах у галузі штучного інтелекту (ШІ). Істотною частиною ІНС є моделі того, хто навчається, процесу навчання, предметної галузі, на основі яких для кожного студента може будуватися раціональна стратегія навчання. Бази знань ІНС можуть містити, разом з формалізованими знаннями, експертні знання у предметних галузях і у сфері навчання. Роботи у галузі створення ІНС є, безумовно, перспективними, але знаходяться поки що на стадії лабораторних досліджень і, незважаючи на деякі приклади успішного використання [5, с. 92], на рівень масової технології ще не вийшли.

Майбутні інженери-будівельники повинні досконало володіти автоматизованими системами обліку, планування, управління виробництвом. Основними напрямками інженерної діяльності є проектування, виготовлення і експлуатація приладів, машин, будівельних споруд і інших технічних об'єктів. Широке використання обчислювальної техніки у всіх цих сферах діяльності сучасного інженера пред'являє до його професійної кваліфікації ряд додаткових вимог, що полягають в оволодінні новими інформаційно-комунікаційними, значною мірою формалізованими технологіями інженерної праці.

Проте сутність інженерної кваліфікації полягає не тільки і навіть не стільки у володінні формалізованими методами розв'язування інженерних задач, скільки в розвиненій інтуїції, так званому

інженерному чутті, що спирається на знання фундаментальних фізичних властивостей технічних об'єктів і процесів і вміння глибоко аналізувати ці властивості. Такі професійні якості завжди цінувалися в інженера, а сьогодні їх роль, у зв'язку з широким упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у промисловості, в будівництві, на транспорті, ще більше зростає. Щоб будувати адекватні математичні моделі, необхідно глибоко розуміти фізичну природу об'єктів моделювання. Щоб ухвалювати технічно грамотні рішення при роботі з системами автоматичного проектування (САПР) або іншими людино-комп'ютерними комплексами, необхідно уміти правильно сприймати і осмислювати результати обчислень, враховувати чинники, що важко формалізуються, які завжди є в інженерній діяльності [6, с. 31–36].

Важливу роль упродовж всього навчання у технічному ВНЗ відіграють численні завдання і навчальні проекти з великим обсягом обчислювальної роботи. Так, наприклад, при підготовці інженера-будівельника трудомісткість 12 курсових робіт і проектів складає 1 300 годин, тобто близько 15 % загального бюджету навчального часу студента. Тому значні зусилля у галузі комп'ютеризації навчального процесу у технічному ВНЗ спрямовуються на автоматизацію трудомістких або, як їх іноді називають, «рутинних» навчальних робіт. У ряді випадків ця автоматизація створює передумови для більш глибокого вивчення властивостей технічних об'єктів на математичних моделях, проведення у навчальному процесі параметричних досліджень і оптимізації. Більш того, розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій у деяких інженерних дисциплінах досяг такого високого рівня, що дозволяє перенести акцент у навчанні з освоєння формалізованих методів інженерної праці на поглиблене вивчення фізичних закономірностей. Так, поява і розвиток у механіці твердого деформованого тіла методу кінцевих елементів, розробка на його основі універсальних програмних комплексів примушує по-новому подивитись на зміст таких класичних і істотно формалізованих інженерних дисциплін, як «Опір матеріалів» і «Будівельна механіка», перенести акцент у їх вивченні з численних «формульних» методик розрахунку внутрішніх зусиль у конструкціях на «фізику» силових взаємодій і загальні закономірності.

Проблемою сьогодні є невідповідність викладацького складу і відсутність методичних розробок щодо використання ресурсів глобальних мереж у навчальному процесі. Підготовка методичних матеріалів пов'язана з виконанням трудомісткої роботи з добору і розробки технології їх використання. Проте необхідність проведення таких робіт є актуальною і при обміні результатами досліджень у даній галузі між працюючими колективами може дати швидкий ефект. Але через очевидну складність формалізації процесів навчання і через новизну Internet-технологій ці проблеми знаходяться на початковій стадії свого вирішення, а можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій використовуються не у повному обсязі. Інформатизація освіти повинна бути направлена, в першу чергу, на визначення того, що саме потрібно вивчати в конкретних умовах, на забезпечення пошуку, здобування, передачі і представлення знань.

Доля технологічних інновацій педагогічного процесу прямо залежить від становлення суб'єктності педагога. Автори роботи [7] детально розробляють поняття «особиста підготовленість викладача до нововведень» і вважають його системоутворюючим і креативним чинником професійно-технологічної культури викладача.

Погоджуючись із [8, с. 362–363], під інформаційною культурою педагога ми розуміємо таку єдність свідомості і діяльності, при якій він глибоко усвідомлює важливість проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті і націлений на творчий пошук вирішення цієї проблеми. Інформаційна культура педагога характеризується такими ознаками [8, с. 362–363]: використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності; вільне володіння цими технологіями; розуміння ролі і можливостей інформаційно-телекомунікаційних технологій у розвитку суспільства; передбачення перспектив і наслідків їх вживання; свідоме прийняття і дотримання усіх обмежень і заборон, які породжуються «колективним інтелектом».

Однією із першочергових проблем інформатизації навчального процесу є підготовка педагогічних кадрів, і вирішити її можна організаційними методами – необхідно створювати багаторівневу систему підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів. Сучасній системі освіти потрібен лабільний, здатний до саморозвитку і самовизначення викладач; який сприймає педагогічну діяльність як важливий пріоритет; суб'єкт, готовий до постійного перенавчання і оновлення. Щоб існуючий стан справ змінився, потрібен час, необхідний для створення особливого класу педагогів і учених мережного типу. Цей клас фахівців переважно формуватиметься із науково-педагогічних кадрів, здатних здійснити поєднання новітніх педагогічних і інформаційно-комунікаційних технологій. Для забезпечення якості освітнього процесу викладачі повинні бути фахівцями у своїй галузі,

відповідати загальним вимогам, що пред'являються до викладачів спеціальних дисциплін, розробити власну оригінальну методику і використовувати її у процесі навчання [6, с. 31–36].

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна стверджувати, що разом із освоєнням майбутніми інженерами нових інформаційно-комунікаційних технологій у ході комп'ютеризації навчання необхідно не тільки зберегти, але і за допомогою комп'ютерних засобів підсилити інженерну підготовку у конкретній предметній галузі, що спирається на професійну інтуїцію, знання і розуміння фундаментальних фізичних принципів побудови і функціонування технічних об'єктів і процесів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кастро, К. Компьютеры во внешкольном образовании [Текст] / К. Кастро, Т. Альфтан // Перспективы: вопросы образования. – 1991. – № 2. – С. 59–71.
2. Обучающие машины и комплексы [Текст] : справочник / Под общ. ред. А. Я. Савельева. – К. : Вища шк., Головное изд-во, 1986. – 303 с.
3. Новиков, В. А. Учебно-методическое обеспечение автоматизированных обучающих систем в зарубежных странах [Текст] / В. А. Новиков, А. Д. Селиванов, В. С. Токарева // Средства обучения в высшей и средней специальной школе : обзор инф. / НИИВШ. – М., 1984. – Вып. 5. – С. 48.
4. Мультимедиа [Текст] / Под ред. А. И. Петренко. – К. : ВНУ, 1994. – 272 с.
5. Растрат, Л. А. Адаптивное обучение с моделью обучаемого [Текст] / Л. А. Растрат, М. Х. Эренштейн. – Рига : Зинатне, 1988. – 160 с.
6. Соловов, А. В. Информационные технологии обучения в профессиональной подготовке [Текст] / А. В. Соловов // Высшее образование в России. – 1995. – № 1. – С. 31–36.
7. Сластенин, В. А. Педагогика: инновационная деятельность [Текст] / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
8. Жалдак, М. І. Інформаційна культура [Текст] / М. І. Жалдак // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 362–363.

Получено 16.01.2015

Н. В. МИКЛАШЕВИЧ, В. А. ПОСТОЕНКО, И. Г. САРКИСОВА, Л. И. ШАМРАЙ,
Н. Б. ЯКОВЕНКО
КОМПЬЮТЕРНАЯ ПОДДЕРЖКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Из-за быстрого старения предметного содержания дисциплин в связи с новыми открытиями науки и техники особенное значение приобретает подготовка выпускников вузов в сфере использования новых способов поиска знаний и методов доступа к удаленным банкам данных, которые содержат актуальную научную и учебную информацию. Студент уже в процессе обучения в вузе должен овладеть навыками использования коммуникационных и, в частности, телекоммуникационных технологий в своей учебной, научно-исследовательской и практической деятельности. В связи с этим, важное значение приобретает и информатизация образования, органично связанная с процессом его модернизации. Одним из основных направлений развития образовательного процесса становится реализация концепции опережающего образования, ориентированного на новые условия информационного общества и широкое использование инновационных педагогических технологий развивающего обучения, направленных на раскрытие творческого потенциала личности. В связи с переходом к обществу устойчивого развития все более заметной становится тенденция к информатизации сферы образования. Создаются электронные учебники, разрабатываются автоматизированные системы обучения, организуются виртуальные университеты.

профессиональное образование, инновационные педагогические технологии; автоматизированные системы обучения, информационно-коммуникационные технологии, интеллектуальные обучающие системы, информационная культура

NINA MIKLASHEVYCH, VIOLETTA POSTOYENKO, IRYNA SARKISOVA, LILLA SHAMRAY, NINA YAKOVENKO
COMPUTER SUPPORT VOCATIONAL EDUCATION
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

Due to the rapid aging of subject matter disciplines due to new discoveries of science and technology special importance is the training of graduates in the field of new ways to find knowledge and methods of accessing remote databases, which contain the actual scientific and educational information. The student has in learning in universities must develop the skills and use of communications, including telecommunications technology in their teaching, research and practice. Therefore becomes important and informatization of education, connected with the process of modernization. One of the main directions of the educational process is a concept of anticipating education for the new conditions of the information society and the widespread use of innovative educational technologies developing training aimed at disclosing creative potential. The transition to a society of sustainable development becomes increasingly noticeable tendency to informatization of education. Textbooks are created, automated learning is developed, virtual universities are organized.

vocational education, innovative educational technology, automated learning, information and communication technology, intelligent educational system. information culture

Міклашевич Ніна Васиївна – доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Постоєнко Віолетта Олександрівна – асистент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Саркісова Ірина Геннадіївна – асистент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Шамрай Лілла Іванівна – старший викладач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Яковенко Ніна Богданівна – асистент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Миклашевич Ніна Васильевна – доцент, заведующий кафедрой прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Постоенко Виолетта Александровна – ассистент кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Саркисова Ирина Геннадиевна – ассистент кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Шамрай Лилла Ивановна – старший преподаватель кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Яковенко Нина Богдановна – ассистент кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Miklashevych Nina – Ph.D. (Pedagogy), Head of Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Postoyenko Violetta – Assistant, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Sarkisova Iryna – Assistant, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Shamray Lilla – a Senior Lecturer, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Yakovenko Nina – Assistant, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

УДК [378.011.3-051:624]

Н. В. МІКЛАШЕВИЧ, О. В. ГНЄЗДИЛОВА, Ю. В. КАБАК, О. Г. ПАНФІЛОВА, Т. В. ШУЛЬГІНА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМПОНЕНТІВ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Стратегічне завдання вищої освіти полягає у тому, щоб навчити людину орієнтуватися у великих обсягах слабо структурованої інформації, що постійно оновлюється і постійно збільшується, виділяти інформацію, необхідну для вирішення конкретних реальних професійних (виробничих) та життєвих завдань, використовувати здобуту інформацію на практиці для ефективного інноваційного вирішення цих завдань. Зміст освіти повинен відповідати соціальному замовленню суспільства, забезпечувати високу наукову і практичну значущість навчального матеріалу, має враховувати реальні можливості процесу навчання, забезпечувати соціальну детерміновану єдність у конструюванні та реалізації змісту освіти з позиції навчальних предметів, що вивчаються.

зміст освіти, процес навчання, організація навчального процесу, уміння та навички, засвоєння знань, формування способу дій, навчальні дисципліни

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливе місце в системі вищої освіти посідають інженерно-будівельні ВНЗ, які відіграють роль осередків освітньої політики щодо підготовки фахівців для будівельної індустрії, що активно розвивається, оновлюється завдяки впровадженню нових технологій та матеріалів. Це вимагає у свою чергу модернізації змісту професійної підготовки, зокрема природничо-наукових і спеціальних дисциплін, інтенсифікації освітнього процесу на основі застосування інноваційних підходів, сучасних дидактичних технологій, використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання тощо.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що на сучасному етапі розвитку науки та освітньої практики створено теоретико-методологічне підґрунтя для розв'язання означених проблем. Так, розроблено фундаментальні ідеї та принципи професійної освіти фахівців (С. Батишев, І. Зязюн, В. Луговий, М. Махмутов, Н. Ничкало, О. Новиков та ін.), організації навчально-виховного процесу у ВНЗ (А. Алексюк, С. Архангельський, В. Вербицький, О. Глузман, В. Лозова, С. Савченко, Д. Чернілевський та ін.).

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням даної роботи є характеристика та встановлення взаємозв'язку компонентів процесу навчання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За визначенням учених, таких як А. М. Алексюк, Ю. К. Бабанський, В. І. Бондар, І. В. Зайченко, С. В. Савченко, В. В. Ягупов та ін., процес навчання – це цілеспрямована, послідовно організована взаємодія викладачів і студентів, опосередкована змістом діяльності, в ході якої розв'язуються завдання освіти, виховання і загального розвитку тих, хто навчається; доцільно організований, планомірно здійснюваний процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками під керівництвом спеціально підготовлених викладачів тощо; двосторонній процес взаємопов'язаних діяльностей викладача (викладання) і студентів (учіння), спрямованих на оволодіння студентами системою знань про природу, суспільство, людину, культуру, техніку, мистецтво, про способи діяльності та формування на цій основі вмінь і навичок їх практичного застосування, розвитку творчих здібностей, забезпечення готовності до самонавчання, до самопізнання, життєдіяльності.

© Н. В. Міклашевич, О. В. Гнездилова, Ю. В. Кабак, О. Г. Панфілова, Т. В. Шульгіна, 2015

Виходячи із наведеного визначення, виділяються складові компоненти процесу навчання, незалежно від форми організації – традиційної чи дистанційної – які відображають розвиток взаємодії викладача і тих, хто навчається, від постановки і прийняття цілей до їх реалізації у конкретних результатах: цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регулювальний та оцінювально-результативний.

Цільовий компонент процесу навчання відображає усвідомлення педагогом і прийняття тим, хто навчається, мети й завдань вивчення теми, розділу чи навчального предмета в цілому. Організація процесу навчання, у тому числі за дистанційною формою, перш за все вимагає чіткого визначення його мети. Мета навчання майбутніх інженерів-будівельників визначається завданнями, висунутими суспільством перед навчальним закладом, і відображеними в державних документах про освіту.

За організації процесу навчання у інженерно-будівельному ВНЗ мета і завдання навчання визначаються згідно із державними документами про освіту, такими як «Закон про вищу освіту», «Положення про організацію навчального процесу», галузеві стандарти вищої освіти України та ін., на основі вимог навчальної програми, врахування рівня попередньої підготовки студентів та завдання щодо формування базових професійних компетенцій, а також із урахуванням рівня кваліфікації самого педагога, наявності відповідних дидактичних засобів навчання та ін.

Стимулюючо-мотиваційний компонент передбачає, що педагог під час організації процесу навчання здійснюватиме заходи, спрямовані на стимулювання у студентів інтересу і позитивних мотивів навчання, потреби у вирішенні визначених завдань, спрямованих на формування базових професійних компетенцій. Позитивне ставлення до навчання можливе, якщо: наукові знання викликають зацікавленість; знання, уміння і навички є важливими для студента з огляду на майбутню професійну діяльність; навчальна діяльність стимулює бажання долати труднощі, випробовувати власні сили при засвоєнні навчального матеріалу; навчальна діяльність є плідною; утвердилося об'єктивне оцінювання результатів, доброзичливе ставлення, повага й розумна вимогливість до студентів.

Зміст освіти повинен відповідати соціальному замовленню суспільства, забезпечувати високу наукову і практичну значущість навчального матеріалу, має враховувати реальні можливості процесу навчання, забезпечувати соціальну детерміновану єдність у конструюванні та реалізації змісту освіти з позиції навчальних предметів, що вивчаються.

До змісту освіти включаються елементи соціального досвіду, накопиченого людством, а саме: знання про природу, суспільство, техніку і способи мислення; досвід здійснення відомих способів діяльності, що втілюється разом зі знаннями в уміннях і навичках особистості, яка засвоїла цей досвід; досвід творчої, пошукової діяльності щодо вирішення нових проблем, які постають перед суспільством, потребують самостійного перетворення раніше засвоєних знань і умінь у нових ситуаціях, формування нових способів діяльності на основі вже відомих; досвід ціннісного ставлення до об'єктів або засобів діяльності людини, його вияв у ставленні до навколишнього світу, інших людей [1, с. 321].

Основою планування змісту навчання у вищому інженерно-будівельному навчальному закладі є документи Державного галузевого стандарту вищої освіти: освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми.

Ці документи визначають ті компетенції майбутнього фахівця, яких він повинен набути в результаті навчання з даної конкретної навчальної дисципліни і які стають для нього пріоритетними цілями.

На основі цих конкретних для даної дисципліни цілей та з урахуванням призначеного стандартом нормативного навчального часу складається робоча навчальна програма з її вивчення [1, с. 322].

Операційно-діяльнісний компонент – це організація практичної навчально-пізнавальної діяльності студентів з опанування змісту освіти. Цей компонент є одним із головних складових дидактичного процесу, і його можна визначити як процесуальний, тобто як такий, що відображає процесуальну сутність навчання і реалізується за допомогою оптимальних методів, засобів і форм організації навчання. Ефективність цього компоненту залежить від активної взаємодії викладачів і студентів, встановлення між ними суб'єкт-суб'єктних взаємин. Навчально-пізнавальна діяльність студентів організовується викладачем і проходить під керівництвом викладача, але навчання може бути дійсно ефективним, коли студент самостійно у процесі своєї навчальної діяльності здобуває нові знання.

Організовуючи навчально-пізнавальну діяльність, викладач повинен враховувати індивідуальні характеристики кожного студента і зважати на те, що послідовність інтелектуальних операцій, яку передбачає цей компонент – сприймання; осмислення; узагальнення; систематизація; закріплення; застосування на практиці – кожен студент буде здійснювати у процесі навчання у спосіб, властивий для його індивідуальних характеристик.

Контрольно-регулювальний компонент передбачає контроль викладача за ходом вирішення поставлених завдань і самоконтроль учнів, за правильністю виконання навчальних операцій, їх відповідністю меті і завданням навчання, тобто з'ясування ефективності функціонування всієї моделі навчального процесу, вивчення результативності дій кожного її компонента, з метою своєчасного внесення оптимальних корективів [2, с. 233].

Зокрема, за дистанційного навчання викладач має можливість здійснювати контрольно-регулювальну діяльність безперервно і не обмежуватись лише констатацією або перевіркою результатів виконання навчальних завдань чи контрольних заходів, а за допомогою засобів зворотного зв'язку може контролювати і направляти хід навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо осмислення і засвоєння теоретичних знань, виконання практичних завдань і розв'язування задач, узагальнення і систематизації знань. За допомогою засобів зворотного зв'язку, таких як чат, електронна пошта, форум, ICQ, телефон та ін., викладач, враховуючи індивідуальні характеристики студента, завжди може надати йому консультацію або підказку стосовно способу дій щодо розв'язання тієї чи іншої навчальної проблеми [3, с. 42].

На цьому етапі відбувається формування у студентів навичок та умінь самоконтролю у процесі навчання, планування своїх дій, оцінювання і регулювання власної діяльності, прогнозування результатів своїх дій, зіставлення їх з метою процесу навчання або із вимогами викладача. Самоконтроль стимулює пізнавальну активність студента, сприяє розвитку у майбутнього фахівця таких рис, як активність, дисциплінованість, відповідальність та сумлінність [2, с. 233].

Оцінювально-результативний компонент передбачає оцінку педагогами і самооцінку студентами опанування тими, хто навчається, навчальної програми, освоєння певної сукупності знань, формування практичних навичок і вмінь, визначення рівня їх особистісного і професійного розвитку, дієвості як всього дидактичного процесу, так і окремих його компонентів, сформованості мотивації навчально-пізнавальної і професійної діяльності тощо. Також необхідно звертати особливу увагу на моделювання системи критеріїв оцінки результатів розвитку освіти [4, с. 17; 5, с. 234].

Оцінка педагогами результатів навчальної діяльності студентів має бути об'єктивною, систематичною і послідовною. Трудність оцінки полягає у тому, що вона є багатоаспектною. Дійсно, виховну функцію і цінність вона має тоді, коли є, по-перше, правильною (з погляду педагога) і справедливою (на думку вихованця) і, по-друге, відповідає загальноприйнятим критеріям оцінок [2, с. 226–234].

ВИСНОВКИ

Розглянувши компоненти процесу навчання, можемо стверджувати, що всі вони знаходяться у тісному взаємозв'язку. Мета процесу навчання визначає його зміст. Мета і зміст вимагають певних методів, засобів і форм стимулювання і організації навчання, у процесі якого необхідний безперервний контроль і регулювання. Всі компоненти у своїй сукупності забезпечують певний результат процесу навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зінковський, Ю. Ф. Технічні засоби навчання [Текст] / Ю. Ф. Зінковський // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 804–805.
2. Ягупов, В. В. Педагогіка [Текст] : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
3. Міклашевич, Н. В. Організація процесу дистанційного навчання майбутніх фахівців інженерно-будівельного профілю у вищому навчальному закладі [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н. В. Міклашевич ; Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – Луганськ, 2012. – 271 с.
4. Савченко, С. В. Соціальна педагогіка : теорія і технології [Текст] / С. В. Савченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
5. Стефаненко, П. В. Дистанційне навчання у вищій школі [Текст] : Монографія / П. В. Стефаненко. – Донецьк : ДонНТУ, 2002. – 400 с.

Отримано 30.01.2015

Н. В. МИКЛАШЕВИЧ, Е. В. ГНЕЗДИЛОВА, Ю. В. КАБАК, Е. И. ПАНФИЛОВА,
Т. В. ШУЛЬГИНА

ВЗАИМОСВЯЗЬ КОМПОНЕНТОВ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Стратегическое задание высшего образования состоит в том, чтобы научить человека ориентироваться в больших объемах слабо структурированной информации, которая постоянно обновляется и постоянно увеличивается, выделять информацию, необходимую для решения конкретных реальных профессиональных (производственных) и жизненных задач, использовать добытую информацию на практике для эффективного инновационного решения этих задач. Содержание образования должно соответствовать социальному заказу общества, обеспечивать высокую научную и практическую значимость учебного материала, должно учитывать реальные возможности процесса обучения, обеспечивать социально детерминированное единство в конструировании и реализации содержания образования с позиции изучаемых учебных предметов.

содержание образования, процесс обучения, организация учебного процесса, умения и навыки, усвоение знаний, формирование образа действий, учебные дисциплины

NINA MIKLASHEVYCH, ELENA GNEZDILOVA, IULIIA KABAK, OLENA
PANFILOVA, TETAYANA SHULGINA

THE RELATIONSHIP OF THE COMPONENTS OF THE LEARNING PROCESS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The strategic objective of higher education is to teach people to navigate large amounts of poorly structured information that is constantly updated and growing, to provide the information needed to solve specific real professional (production) and life tasks using information gained in practice for effective innovation address these challenges. The content of education must meet the social order of society, to ensure high scientific and practical importance of teaching material, should take into account the real capacity of the learning process, to ensure social cohesion in deterministic design and implementation of educational content with the position of the subjects studied.

content of education, learning, school organization, and skills, learning, formation of action, subjects

Мікласевич Ніна Василівна – доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Гнездилова Олена Валеріївна – асистент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Кабак Юлія Володимирівна – асистент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Панфілова Олена Ігнатівна – старший викладач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Шульгіна Тетяна Володимирівна – старший викладач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Миклашевич Нина Васильевна – доцент, заведующий кафедрой прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Гнездилова Елена Валерьевна – ассистент кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Кабак Юлия Владимировна – ассистент кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Панфилова Елена Игнатьевна – старший преподаватель кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Шульгина Татьяна Владимировна – старший преподаватель кафедры прикладной лингвистики и этнологии, секции иностранных языков Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: методика преподавания иностранных языков, педагогика.

Miklashevych Nina – Ph.D. (Pedagogy), the Head of Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Gnezdilova Elena – Assistant, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Kabak Iuliia – Assistant, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Panfilova Olena – a Senior Lecturer, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

Shulgina Tetyana – a Senior Lecturer, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of language teaching, pedagogy.

УДК 81'373.232.1(477.81)

Ю. Н. НОВИКОВА

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ НАЗВАНИЙ РЕЛИГИОЗНЫХ ПРАЗДНИКОВ И ПОНЯТИЙ ЦЕРКОВНОГО УПОТРЕБЛЕНИЯ В ОСНОВАХ СОВРЕМЕННЫХ ФАМИЛИЙ ЖИТЕЛЕЙ ДОНЕТЧИНЫ

Статья продолжает ряд публикаций автора по антропонимии Донетчины, в частности выполнен лингвистический анализ фамилий, в основах которых сохранилась культовая лексика: названия религиозных праздников (геортонимы) и понятий церковного употребления. Выделены лексико-семантические подгруппы соответствующей лексики в основах исследуемых фамилий.

фамилия, антропонимия, апеллатив, лексико-семантическая группа

Лингвистическая специфика антропонимикона всегда привлекала внимание языковедов, тем самым обращая внимание на важную роль онимной лексики – прежде всего в общей перспективе гуманитарной парадигмы. Так, историю антропонимии исследовали такие украинские и русские учёные: Е. Отин, Ю. Карпенко, Р. Керста, Л. Кравченко, С. Медведь-Пахомова, Ю. Редько, М. Худаш, П. Чучка, В. Бондалетов, Б. Унбегаун, Ю. Федосюк и другие известные ономасты. К проблемам происхождения фамилий и анализа их словообразовательных моделей обращался Ю. Редько. Весомым вкладом в антропонимию стала работа «Из истории украинской антропонимии» (М. Худаш), в которой рассмотрена украинская антропонимия XIV–XVIII в., проанализировано имя собственное как источник формирования фамилий, определена специфика украинской антропонимической системы. Значительный вклад в исследование русской ономастики внесли В. Никонов, Н. Подольская, С. Веселовский. Фамилии донских казаков изучил Л. Щетинин, русские фамилии тюркского происхождения – Н. Баскаков. Классической работой по славянской ономастике является монография С. Медведь-Пахомовой «Эволюция антропонимных формул в славянских языках», в которой описаны особенности формирования антропонимных формул в отдельных славянских языках.

Изучение имён собственных предусматривает всестороннее исследование ономастической своеобразности края и региона в частности как с целью раскрытия истории возникновения, динамики, особенностей функционирования и структуры этого своеобразного класса лексики в пределах определенных географических ареалов (северная Донетчина – Н. Булава, центральная и восточная Донетчина – Ю. Новикова), так и в связи с исследованием общей картины развития ономастической науки, решением целого ряда теоретических и практических задач, обозначенных в работах И. Железняк, Ю. Карпенко, Н. Подольской.

Христианские религиозные и народные праздники активно изучались религиоведами (М. Брайчевский, И. Губаржевский), теологами (А. Голубцов, св. И. Дамаскин), этнографами (А. Воропай, Г. Лозко, В. Скуратовский). И лишь в последнее время к ним присоединились языковеды (С. Ермоленко, В. Ткаченко, Т. Харитоновна, А. Шамота), которые осознали необходимость комплексного изучения названных единиц, что существенно обогатит научные представления о материальной и духовной культуре славян. Культовые лексемы рассматриваются как реализаторы языкового кода народной культуры и требуют основательного лингвистического осмысления.

Актуальность нашего исследования обусловлена своеобразностью и недостаточной изученностью названий религиозных праздников в основах современных украинских и русских фамилий как одного из основных источников изучения лексического разнообразия языка, истории, культуры,

психологии, быта и верований жителей Донетчины. Их значение раскрывает важнейшую для истории языка и для истории его носителей информацию.

Целью статьи является лексико-семантический анализ фамилий жителей Донетчины, образованных от названий религиозных праздников и понятий церковного употребления, установление их связи с соответствующими этнокультурными константами.

Для определения семантических типов фамилий Донетчины мы используем общепринятую классификацию фамилий П. Чучки по семантическому принципу, апробированную в работах современных ономастов, в частности И. Ильченко, И. Корниенко, Н. Булавы, Ю. Бабий и др. учёных.

В статье исследуются основы фамилий и их значения, поскольку именно анализ семантики антропонимов даёт возможность определить ресурсы, за счёт которых развивалась антропонимная система.

Важнейшую роль для любого народа имеет его духовность, которая отображает национальный характер. Сложным духовным, мировоззренческим и культурным феноменом является религия. Религиозное сознание функционирует с помощью культовой лексики – совокупности слов религиозного языка («Бог», «дух», «благодать» и др.).

Одним из наиболее информативных языковых источников о духовности народа являются фамилии, образованные от названий религиозных праздников и понятий церковного употребления.

Украинский и русский народы всегда с большим уважением относились к вере. От названий христианских праздников «Воскресение», «Вознесение», «Преображение» образовано также и большое количество топонимических названий [1, с. 95].

Названия религиозных праздников (геортонимы) [7, с. 48] и понятий церковного употребления стали основами для 150 фамилий жителей Донетчины [5] (2 100 носителей; 0,3 % от общего количества исследуемых фамилий). В пределах этой лексико-семантической группы выделяем такие подгруппы: «Названия христианских праздников», «Названия понятий церковного употребления», что обусловлено разной мотивационной базой онимов [6] (таб.).

Таблица – Лексико-семантическая группа фамилий
«Названия религиозных праздников и понятий церковного употребления»

Лексико-семантические подгруппы фамилий	Количество фамилий	Количество носителей фамилий	%
Названия христианских праздников	88	1 325	58,7
Названия понятий церковного употребления	62	775	41,3
Всего	150	2 100	100

Названия христианских праздников

Названия религиозных праздников отображают понятия, сформированные носителями языка в процессе их познавательной деятельности, и являются номинативными знаками событий, которые связаны с религиозными верованиями и происходят в определенное время. Итак, лексемы, обозначающие религиозные праздники, имеют «событийно-темпоральную семантику» [4, с. 120]. Темпоральная семантика названий религиозных праздников активизируется при условии выполнения ими календарной функции [4, с. 122]. Названия праздников могли быть как выражением веры, так и отсчетом времени, связанным с сельскохозяйственным календарём, с народными обычаями. Например: пост > *Постников* (поскольку все посты касаются праздников в честь святых, лексему *пост* зачисляем к анализируемым единицам); *Маковей* «упрощенное украинское название церковного праздника святых мучеников Маккавеев (1 августа по ст. ст.)» [9, с. 197] > Маковей; Покрова «по церковному календарю, православный праздник, который отмечается 1/14 октября как праздник Покрова Пресвятой Богородицы и Приснодевы Марии» [3, с. 463] > *Покровский*; Рождество > *Рождественский*; Воскресение «день воскресения Иисуса Христа» [3, с. 118] > *Воскресеньев*; свято «отмечаемый народным обычаем или церковью день в честь какого-нибудь события или святого» [3, с. 532] > *Святенко* (согласно первоначальному значению слова «святой» – «светлый», «сияющий», «незапятнанный», «чистый», «чтимый»; в сознании народа праздники воспринимались, очевидно, как дни «светлые, сияющие, чтимые». По мнению митрополита Иллариона, старославянское «праздникъ» – это день, свободный от работы. Позднее – день праздничный, а особенно день святого, в честь которого поставлен храм, храмовый праздник); святки «цикл церковно-календарных праздников от Рождества Христова (25 декабря/7 января) по Рождественский день (8/21 января)» [3, с. 502] > Святкин; Преображение > *Преображенский*; Пасха «наиболее значительный христианский праздник в честь

воскресения Иисуса Христа» [9, с. 192] > *Пасхальный*; Благовещение «важная веха земледельческого календаря» [9, с. 192] > *Благовещенский*; Введение «по церковному календарю, день 21 ноября/4 декабря, когда Деву Марию вводили в Иерусалимский храм для посвящения её Богу» [3, с. 66] > *Введенский*.

Названия понятий церковного употребления

К этой лексико-семантической подгруппе относим названия сверхъестественных существ, культовых понятий и предметов церковного употребления. В основах антропонимов зафиксированы такие названия: проскура «просфора» [2, с. 479] > *Проскурин*; ангел «сверхъестественное существо, посланец, вестник Бога» [3, с. 13] > *Ангел*; архангел «ангел высочайшего ранга» [3, с. 18] > *Архангельский*; душа «бессмертная, нематериальная основа в человеке» [3, с. 209] > *Душа*; икона «живописное, мозаичное или рельефное изображение Бога или святого, которому поклоняются верующие» [8, с. 110] > *Иконников*; апостол «каждый из двенадцати учеников Иисуса Христа, которых он послал проповедовать свое учение» [3, с. 17] > *Апостолов*; ладан > *Ладан*; аминь «от древнеевр. «Пусть будет так!», «Истинно так!», заключительное слово в молитвах, проповедях» [3, с. 12] > *Аминев*; Библия «Святое Писание (Письмо) Ветхого (Старого) и Нового Заветов» [3, с. 37] > *Библия*.

Отдельные фамилии указывают на «некоторые бытовые обычаи, отношение народа к тем или другим явлениям общественной жизни и религии» [10, с. 16]: прославлять Бога > *Богославский*; алилуйя «употребляется в службах христианской религии для выражения прославления Бога» [3, с. 11] > *Алилуйко*; молить Бога > *Молибожко*; Отче наш > *Отченашенко*. Их возникновение связано с тем, что христианство санкционировало этос абсолютной ценности человека, его ответственности за собственные поступки.

Исследуемые фамилии дают возможность говорить о народной основе антропонимикона Донетчины, который воссоздаёт культуру и духовное наследие нашего многонационального региона, расширяя традиционное представление о народных обычаях, традициях, вере.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Белогуб, А. А. О влиянии терминов богословия на топонимическую лексику [Текст] / А. А. Белогуб // Уч. зап. Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Філологія». – Сімферополь : ТНУ, 2006. – Т. 19 (58), № 4. – С. 95–98.
2. Грінченко, Б. Д. Словник української мови [Текст] / Упоряд. з дод. власн. матеріалу Б. Грінченко. – Т. III. – К. : Лексикон, 1996. – 506 с.
3. Жайворонок, В. В. Знаки української етнокультури [Текст] : Словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
4. Коробко, Т. Ю. Лексико-семантичний аналіз назв релігійних свят у сучасній українській мові [Текст] / Т. Ю. Коробко // Актуальні проблеми металінгвістики : 36. статей за матеріалами 5 міжнародної наук. конфер. / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – С. 120–122.
5. Новикова, Ю. М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини [Текст] / Юлія Новикова ; Під ред. проф. Т. Ю. Ковалевської та проф. І. Є. Намакштанської. – Донецьк : «Вебер» (Донецька філія), 2007. – 996 с.
6. Новикова, Ю. М. Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини [Текст] : Монографія / Юлія Новикова ; За заг. ред. д-ра філол. н., професора Т. Ю. Ковалевської. – Донецьк : Норд-Прес, 2009. – 210 с.
7. Подольская, Н. В. Словарь русской ономастической терминологии [Текст] / Н. В. Подольская ; Отв. ред. А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1988. – 189 с.
8. Східностепові українські говірки [Текст] : наук.-навч. посібник / За заг. ред. д-ра філол. наук Анатолія Загнітка. – Донецьк : ДонДУ, 1998. – 114 с.
9. Українська мова [Текст]. Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
10. Худаш, М. Л. З історії української антропонімії [Текст] / Михайло Худаш. – К. : Наукова думка, 1977. – 236 с.

Получено 05.02.2015

Ю. М. НОВИКОВА

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ НАЗВ РЕЛІГІЙНИХ СВЯТ І
ПОНЯТЬ ЦЕРКОВНОГО ВЖИТКУ В ОСНОВАХ СУЧАСНИХ ПРИЗВИЩ
МЕШКАНЦІВ ДОНЕЧЧИНИ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Стаття продовжує ряд публікацій автора з антропонімії Донеччини, зокрема виконано лінгвістичний аналіз прізвищ, в основах яких закарбувалася культова лексика: назви релігійних свят (геортоніми) і понять церковного вжитку. Виокремлено лексико-семантичні підгрупи відповідної лексики в основах досліджуваних прізвищ.

прізвище, антропонімія, апелятив, лексико-семантична група

IULIIA NOVYKOVA

LEXICO-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF RELIGIOUS HOLYDAYS NAMES
AND CHURCH TERMS USAGE IN BASIS OF MODERN SURNAMES OF
DONBASS INHABITANTS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

This article continues the author's publications about Donbass anthroponymy, in particular linguistic surname analysis in which grounds saved cult lexicon: the names of religious holidays (heortonoms) and church notions has been carried out. Lexico-semantic subgroups of the corresponding lexical units in grounds of analyzed surnames are determined.

surname, anthroponomy, appellative, lexico-semantic group

Новикова Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики та етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: лексико-семантичні та стилістичні особливості російської та української мови; культура російського й українського мовлення; традиції і звичаї різних народів.

Новикова Юлия Николаевна – кандидат филологических наук, доцент кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: лексико-семантические и стилистические особенности русского и украинского языка; культура русской и украинской речи; традиции и обычаи разных народов.

Iuliia Novykova – Ph.D. (Philology), Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: lexical-semantic and stylistic peculiarities of Russian and Ukrainian language; the culture of Russian and Ukrainian speech; traditions and customs of different peoples.

УДК 613.71

Е. В. ОЛЕЙНИЧЕНКО, М. И. ПОПОВ, В. В. ЖЕВАНОВ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ЛАТИНО-АЭРОБИКА КАК СРЕДСТВО ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРИКЛАДНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ И СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ

В статье рассмотрены особенности латино-аэробики как средства физического воспитания в профессионально-прикладной физической подготовке и социально-психологической адаптации студентов.

латино-аэробика, профессионально-прикладная физическая подготовка, социально-психологическая адаптация студентов, личностное и профессиональное становление

ВВЕДЕНИЕ

Физическое воспитание в высших учебных заведениях призвано решать основополагающие задачи, среди которых очень важной является формирование убежденности студентов в том, что физическая культура должна стать стержневым фактором, обеспечивающим не только здоровье и работоспособность людей, но и успешность их трудовой деятельности, продолжительность их социальной активности.

Для того, чтобы повысить интерес к занятиям, необходимо учитывать конкретные потребности студентов. Фитнес очень популярен в молодежной среде, и поэтому современные его технологии, одной из которых является латино-аэробика, могут быть успешно использованы для работы со студентами различных специальностей.

Такие занятия способствуют расширению резервов адаптации организма к стресс-факторам, нормализуют эмоциональный тонус, помогают снять физическое напряжение, а от этого повышается эффективность учебного процесса и формирования активной жизненной позиции.

Перед студентами и выпускниками вузов современные стандарты высшего профессионального образования выдвигают конкретные требования по дисциплине «Физическая культура». Они заключаются в необходимости четко осознавать ее роль и место в формировании здорового образа жизни и профессиональной деятельности человека, овладеть системой практических умений и навыков, которые сохранят и укрепят здоровье, помогут совершенствовать социально-психологическую адаптацию и получить опыт применения физической культуры для достижения жизненных и профессиональных целей.

Различные виды человеческой деятельности требуют напряжения умственных, психических, физических сил для решения задач профессиональной деятельности и характерны для каждой профессии уровень профессионально-прикладных умений и навыков, особый уровень развития психофизических и адаптационных качеств. Именно специфика будущей профессиональной деятельности и определяет конкретные направления профессионально-прикладной физической подготовки в вузах, формирования прочных прикладных знаний, умений и навыков, воспитание прикладных психофизических качеств.

Как средство физического воспитания в этом направлении может эффективно применяться латино-аэробика, основанная на целенаправленном выборе средств, формирующих конкретные для каждой профессии психические качества и свойства личности.

На фоне современной интенсификации учебной и производственной деятельности, научно-технического прогресса отмечается резкое снижение двигательной активности современного человека, что пагубно влияет на общее состояние здоровья и трудовую активность. Исходя из этого, роль ППФП в подготовке студентов вузов существенно возрастает. Многие известные ученые: П. Ф. Лесгафт, В. В. Белинович, М. Я. Виленский, В. В. Гориневский, В. И. Ильинич, Л. П. Матвеев, В. П. Полянский, С. С. Коровин, А. Я. Найн, В. П. Жидких и др. – занимались научным обоснованием профессионально-прикладной направленности занятий по физическому воспитанию.

Систематизация литературных источников по данной теме дает возможность выделить основные моменты профессионально-прикладной физической подготовки и социально-психологической адаптации первокурсников высших учебных заведений, учитывающие высокие требования к овладению новыми формами учебной деятельности, объемом изучаемого материала, формированию умений и навыков, рациональных способов и приемов самостоятельной творческой работы студентов, постоянного самообразования.

Студенты должны четко идентифицировать себя с профессией и определенным местом в социуме, которое необходимо занять после окончания обучения по избранной специальности. Для этого необходимо развить такие качества, как целеустремленность и активный творческий подход к выполнению поставленных целей.

Очень важным является и формирование активной жизненной позиции, правильной организации досуга, преодоление социальных и психологических трудностей, межличностных отношений, а средства латино-аэробики как раз и нацелены на развитие вышеуказанных качеств и позволяют сделать процесс профессионально-прикладной физической подготовки и адаптации вчерашних школьников целенаправленным, планомерно организованным и управляемым.

Аэробика объединяет различные системы, которые базируются на возможности эффективного развития определенных физических качеств. Ее высокий рейтинг как средства физического воспитания основывается на разнообразии и постоянном обновлении логически выстроенных, научно-обоснованных программ, высоком эмоциональном фоне занятий.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Основа латино-аэробики – сложнокоординационные упражнения, выполняющиеся в циклическом режиме работы в темпе музыкального сопровождения, которое является своеобразным стимулятором работоспособности. Ценность этого средства физического воспитания заключается в разносторонности воздействия на организм человека.

Это направление аэробики сегодня можно по праву назвать одним из самых популярных. Его основоположницей стала танцовщица Анита Моралис. Именно ей удалось адаптировать латинские танцы под тренировку аэробной направленности, используя эффектную, эмоционально окрашенную, зажигательную музыку и ритм «латино».

Проведенный анализ исследовательских работ Е. С. Левченко, И. В. Николаюк, А. В. Шевкун и др. по наиболее важным вопросам средств адаптации позволяет выделить важные направления, такие как активное включение в коллективную деятельность, формирование межличностных отношений, самовыражение личности будущего профессионала.

И латино-аэробика способна прийти на помощь по данному вопросу, поскольку ее средства достаточно multifunctional и могут выполнять следующие функции: овладение знаниями, умениями и навыками физкультурно-спортивной деятельности, совершенствование психических и волевых процессов, умственной деятельности, формирование эмоциональной и смысловой сферы личности студента, снятие нервного напряжения при интенсивном обучении, установление эмоциональных контактов.

На наш взгляд, внедрение программы этого направления фитнес – технологий позволит – решить главную задачу профессионального становления, социальной и психологической адаптации – формирование личностных качеств студентов.

Широко известно, что латино-аэробика – это востребованное в студенческой среде фитнес направление, эффективно воздействующее на формирование зрелой личности и социальную реальность, положительно воздействует на формирование образа жизни и социально – культурное развитие молодежи, обучающейся в вузе. И именно это направление – фитнес – культуры может удовлетворить основополагающие потребности студентов в самореализации, творчестве и профессионализме.

Воздействие занятий латино-аэробикой на студентов чрезвычайно многообразно. В их основу положена специально организованная двигательная деятельность, которая способствует освоению умений и навыков необходимых для жизни, повышению работоспособности общего и физического здоровья человека. Средства и методы латино-аэробики, при кажущейся внешней простоте, оказывают очень эффективное воздействие на организм. Методически правильное их использование положительно влияет на развитие силы, выносливости, быстроты, гибкости, совершенствование телосложения, повышение работоспособности, психологической и социальной адаптации.

На кафедре физического воспитания целесообразно использовать латино-аэробику как эффективное средство физического воспитания для ППФП, поддержания здоровья и источник положительных эмоций. В социальной жизни ее место также является существенным благодаря способности адаптировать студентов, особенно первых курсов, к новой организации труда. Внедрение программы по латино-аэробике позволит значительно улучшить очень важные для будущих специалистов качества: наблюдательность, внимание, память, устойчивость умственной работоспособности.

Оценить нравственное, психическое и физическое здоровье студентов возможно по балансу социально важных качеств в структуре личности: высокой работоспособности, коммуникабельности, оптимизму. А конкретно, латино-аэробика и способствует развитию этих качеств у вчерашних школьников, учит соизмерять общественные интересы и личные, следовать нормам этики и культуры общения.

Одним из ведущих факторов гармоничного развития студентов, их полной социальной и психологической адаптации, успешности освоения выбранной специальности является здоровье. И от него, напрямую, зависят успехи в профессиональной деятельности и жизненное благополучие. Поэтому двигательная деятельность, лежащая в основе программы по латино-аэробике, выступает как главный фактор воздействия на функциональные свойства организма, формирование рациональных двигательных действий, умений и навыков, максимальное развитие физических качеств человека, обеспечивающих решение конкретных жизненных, учебных и профессиональных целей. И в целом, латино-аэробика, как направление фитнес культуры, является важным аспектом не только общего здоровья, а и формирования благоприятного фона жизнедеятельности студенческой молодежи.

Занятия латино-аэробикой развивают социально значимые психологические качества студенческой молодежи:

- настойчивость в достижении поставленных целей;
- самообладание;
- умение контролировать эмоциональные реакции;
- концентрировать внимания;
- способность принятия адекватного решения в конкретной ситуации.

Это направление аэробики закладывает фундамент для инициативного и творческого самовыражения студентов, использования полученных навыков в процессе профессионального становления. Она дает возможность обеспечить личностную гармонию, которая гарантирует социальную устойчивость и психологический комфорт.

С первых курсов учебы в вузе студенты сталкиваются с напряженным учебным трудом, перестройкой жизненного стереотипа, новой организацией социума, отсутствием свободного времени и неумением рационально организовать свой труд. И в данной ситуации они на личном опыте могут убедиться, что латино-аэробика позволяет справиться с умственной усталостью, стрессовой ситуацией и восстановить душевное равновесие, повысить производительность учебного труда и достичь полной социально-психологической адаптации.

Занятия латино-аэробикой могут проводиться как с большим коллективом студентов в спортзале, так и самостоятельно по индивидуальному графику.

ВЫВОДЫ

На базе изучения и анализа научно-методической литературы можно сделать вывод о значимости латино-аэробики как эффективного средства физического воспитания, разносторонне воздействующего на организм, формирующего устойчивый интерес к систематическому использованию возможностей физической культуры с целью социально-психологической адаптации, саморазвития, самосовершенствования и профессионального становления.

Таким образом, современная система высшего образования должна готовить не только специалистов с глубокими профессиональными знаниями, а и формировать их физическую культуру как фундамент гармонично развитой личности, обеспечить высокую работоспособность, здоровье и

творческое долголетие. Поэтому кафедры физического воспитания и спорта, используя современные технологии, обязаны оказывать действенную помощь в становлении этих качеств у студентов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Борилкевич, В. Е. Фитнесс – современное понятие в мировом оздоровительном движении [Текст] / В. Е. Борилкевич // Термины и понятия в сфере физической культуры : материалы международного конгресса / Под ред. В. Е. Борилкевич. – СПб. : СПбГУФК им. П.Ф. Лес-гафта, 2006. – С. 33–35.
2. Григорьев, В. И. Физическая культура и спорт: социально-культурные основы [Текст] : Учебное пособие / В. И. Григорьев, Д. Н. Давиденко. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2008. – 91 с.
3. Зефирова, Е. В. Оздоровительная аэробика: содержание и методика [Текст] : Учебно-методическое пособие / Е. В. Зефирова, В. В. Платонова. – СПб. : СПбГУ ИТМО, 2006. – 25 с.
4. Ильинич, В. И. Профессионально-прикладная подготовка студентов. Физическая культура в профессиональной деятельности бакалавра и специалиста [Текст] // Физическая культура студентов : Учебник / Под ред. В. И. Ильинича. – М. : Гардарики, 1991. – С. 380–432.
5. Лаврухина, Г. М. Фитнес в системе физкультурного образования как спортивно-педагогическая дисциплина [Текст] / Г. М. Лаврухина // Термины и понятия в сфере физической культуры / Под ред. Г. М. Лаврухина. – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2005. – С. 127–128.
6. Лукьяненко, А. Г. Фитнес в учебном процессе физического воспитания [Текст] : Учебное пособие / А. Г. Лукьяненко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 78 с.
7. Шипилина, И. А. Аэробика [Текст] : Учебное пособие / И. А. Шипилина. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 219 с.

Получено 02.02.2015

Є. В. ОЛЕЙНИЧЕНКО, М. І. ПОПОВ, В. В. ЖЕВАНОВ
ЛАТИНО-АЕРОБІКА ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У
ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ І СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНІЙ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розглянуті особливості латино-аеробіки як засобу фізичного виховання в професійно-прикладній фізичній підготовці і соціально-психологічній адаптації студентів.

латино-аеробіка, професійно-прикладна фізична підготовка, соціально-психологічна адаптація студентів, особистісне і професійне становлення

YEGOR OLEINICHENKO, MIKHAIL POPOV, VIACHESLAV ZHEVANOV
LATIN-AEROBICS AS A MEANS OF PHYSICAL EDUCATION IN
PROFESSIONAL-APPLIED PHYSICAL PREPARATION AND SOCIO-
PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF STUDENTS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The features of Latin-aerobics as the arrangement of physical training in a professionally applied physical preparation and social adaptation of students are examined in the article.

latin-aerobics, professionally applied physical preparation, socially psychological adaptation of students, personal and professional formation

Олійниченко Єгор Віталійович – асистент кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: вивчення стану здоров'я та фізичної підготовленості студентів.

Попов Михайло Ілліч – старший викладач кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: вивчення динаміки фізичної підготовленості студентів у процесі навчання в академії.

Жеванов В'ячеслав Володимирович – старший викладач кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: особливості структури фізичної підготовленості студентів спеціальних медичних груп.

Олейниченко Егор Витальевич – ассистент кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: изучение состояния здоровья и физической подготовленности студентов.

Попов Михаил Ильич – старший преподаватель физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: изучение динамики физической подготовленности студентов в процессе обучения в академии.

Жеванов Вячеслав Владимирович – старший преподаватель физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: особенности структуры физической подготовленности студентов.

Oleinichenko Yegor – Assistant, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: analysis of the health and physical training of the students.

Popov Mikhail – Senior lecturer, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: studying of dynamics of students' physical readiness in the process of studying at the academy.

Zhevanov Viacheslav – Senior lecturer, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: the structure features of physical training of the students of special medical groups.

УДК 215(075.8)

Я. Л. РОМАНЕНКО-БУРЛУЦКИЙ, Г. В. ТИМОШКО

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

УНИВЕРСАЛЬНОЕ ПОНЯТИЕ «ДУХОВНОСТИ» В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОСОФИИ

Рассматривается проблема поиска общезначимого, универсального определения духовности, предполагающего конкретные положительные практические следствия, путь духовно-нравственного совершенствования человека и общества.

духовность, мораль, фундаментальные свойства сознания, гармоничное развитие, катарсис

Понятие «духовность» и проблема определения его внутреннего содержания остаются одними из важных философских вопросов современности: что следует понимать под духовностью и какой тип общественно-исторического развития следует считать по-настоящему духовным? Существует как минимум два подхода к решению подобных проблем – религиозный (богословский) и светский (секулярный) варианты. В частности, в богословской концепции ортодоксального христианства [1] духовность понимается как «богоподобие», поскольку считается, что только сам Бог есть абсолютный и совершенный Дух, полное воплощение всех духовных характеристик, а значит процесс достижения высокого духовного состояния – это процесс «обожения» человеческой природы, богоуподобления [2, 1132]. Но стать подобным Богу в земной жизни означает не лишиться телесности, то есть материальных характеристик, не уничтожить плоть, а наоборот, в условиях плотского существования приобрести новое сознательное качество, воспитать в себе потребность и стремление относиться ко всему окружающему миру с любовью, добротой и милосердием, и, тем самым, уподобиться Божеству, поскольку в библейской традиции сущность Бога и Духа – это любовь [2, 1200]. Понимание духовности как всеобщей любви, присущего традиционному христианству, кажется простым и одновременно достаточно привлекательным. Действительно, если предположить, что все люди на нашей планете научатся искренне любить друг друга и относиться с заботой ко всему окружающему миру, то человеческая цивилизация достигнет небывалых высот духовно-нравственного развития, поскольку практическое выражение общечеловеческой любви («агапе-каритас») сформулировано Сыном Божиим Иисусом Христом следующим образом: «поступай с другими так, как хочешь, чтобы поступали с тобой, и не делай другим того, чего себе не желаешь». Так человек, стремящийся к духовности в традиционном христианском понимании этого слова, не будет причинять вред ни другим людям, ни природе в целом, поскольку следующие поколения также нуждаются в мирном существовании и благоприятной экологической обстановке, как и те, кто живет на планете сегодня. Повсеместное стремление к духовности в христианском ключе сделало бы невозможными войны и революции, массовый террор, экологический кризис и любые преступления против человека и человечества. Однако религиозный контекст ограничивает применение данного понятия духовности в самом широком социальном поле, так как его практическое действие напрямую зависит от конфессиональной принадлежности каждого отдельного члена общества.

В противовес христианской ортодоксии секуляризированный разум (от лат. «saeculum» – ограниченный сроком жизни) предлагает совершенно иную, светскую или критическую трактовку духовности, носящую скорее антирелигиозный и даже «отрицательный» характер. Так, известный российский мыслитель А. П. Назаретян определяет духовность следующим образом: «Духовность – понятие с туманным значением популярное в публицистической риторике России 1990–2000-х гг.

Анализ многочисленных текстов соответствующего содержания позволил выделить «сухой остаток»: нищенство духа («блаженны нищие духом»); вовлеченность в религиозные отправления; склонность бравировать нищетой, телесной неопрятностью, житейской беспомощностью; слепая неприязнь к оригинальности, социальному и экономическому успеху, интеллекту, науке и технике» [6, 313]. Так, светское понимание духовности сводится в лучшем случае к общественной морали, универсальному регулятору социального поведения, основанному на узком критерии всеобщей исторической пользы (И. Кант) [5], таким образом, что понятия духовность и нравственность сливаются воедино: быть духовным означает быть моральным; а в худшем случае – понятие духовности рассматривается как «атавизм», пережиток религиозного сознания, имеющее «пустое» содержание. Однако последнее определение духовности имеет один существенный недостаток, оно бесплодно с практической точки зрения, поскольку содержит в себе элементы опровержения традиционного понимания духовности в религиозном ключе, но не предлагает альтернативы, не дает ничего взамен.

Таким образом, возникает необходимость разработки авторского определения духовности, которое, с одной стороны, не было бы привязано к вероучению определенной религиозной системы (например, к христианской трактовке сущности Божественной природы), а с другой стороны, исходило бы из общепринятой философской интерпретации сущности человеческого существа, то есть было бы универсальным, но при этом предполагало конкретные практические следствия, путь духовно-нравственного совершенствования человека и общества. Так, в согласии с философской антропологией в человеке как едином целом можно условно выделить три составляющие части, которые соответствуют трем уровням бытия: телесному (материальному), витальному и духовному. В тех или иных философских концепциях эти составляющие части или уровни бытия имеют разные обозначения, к примеру, уже в эпоху античной философии Аристотель различал в человеке три типа души: растительную (вегетативную), животную (аффектную) и разумную [4, 121]; неоплатоники Плотин и Прокл разрабатывали учение о трех ипостасях бытия (триада): единое (божественное) – ум – душа [4, 193]; а в эпоху Возрождения Пико делла Мирандола утверждал, что человек включает в себя одновременно три «мира» (горизонтальных уровня бытия): небесный, ангельский и элементарный [3, 97]. Сегодня чаще всего используются две наиболее простые схемы-триады: «дух-душа-тело» (религиозная философия) и «тело-подсознание-сознание» (нерелигиозная философия). Примечательно, что при внимательном сравнении этих двух триад, относящихся к двум разным типам философствования, становится очевидной прямая связь между высшим духовным уровнем человеческого бытия и сознательностью. Другими словами, чаще всего, мы отождествляем духовное и сознательное, и в этом отношении не случайно даже в религиозной философии «тонкое духовное тело» или дух выступает ничем иным, как «носителем сознания». Так в отличие от сферы подсознательного, которое в равной степени присуще психике людей и животных, сфера сознательного у человека является исключительно областью духовного, полем, где рождаются мысли и идеи, то есть областью идеального бытия. Следовательно, мы можем сделать вывод, что по существу духовное и сознательное тождественны, а быть духовным для человека должно означать, в таком случае, быть в высшей степени сознательным. Однако какой смысл следует вкладывать в понятие «сознательности» и что будет означать для каждого отдельного индивида на практике быть сознательным? Феномен самого человеческого сознания настолько глубок и непостижим, что мы оказываемся не в состоянии дать ему однозначное исчерпывающее определение, и, как правило, лишь пытаемся описывать его как высшую, свойственную лишь человеку, форму отражения объективной действительности. Однако при этом можно выделить семь основных, фундаментальных свойств человеческого сознания, которые непосредственно ему присущи и которые отличают нас от животных:

1. Абстрактное мышление (или разумно-рассудочная способность);
2. Творческая способность (способность создавать принципиально новое, несуществующее в природе);
3. Нравственная способность (или моральное чувство);
4. Волевая способность (свобода выбора, воля);
5. Вера (способность верить во что-либо вообще и религиозная способность в частности);
6. Эстетические чувства (чувства прекрасного и безобразного, трагического и комического, возвышенного и низменного и т. д.);
7. Речь (система устных и письменных знаков для передачи мыслей). Конечно, все эти семь фундаментальных свойств полностью не исчерпывают сам феномен сознания, но, тем не менее, составляют его основное содержание, поскольку наша сознательная деятельность выражается преимущественно через эти свойства [7, 87]. Вот почему можно утверждать следующее: быть духовным означает

гармонично (параллельно, совокупно) развивать в себе все семь основных свойств человеческого сознания. Таким образом, духовность в самом универсальном смысле может быть определена как стремление к относительно совершенному гармоничному развитию человеческого сознания в его семи фундаментальных свойствах: мышлении, творчестве, морали, воле, вере, чувствах и речи [там же]. Иными словами, человеком духовным следует называть только такого индивида, который стремится к правильному мышлению (обоснованному, ясному, непротиворечивому и последовательному), грамотной и культурной речи, моральному образу жизни, тонкому эстетическому восприятию окружающего мира, способного верить в высшие идеалы и совершать волевые поступки, а также творчески развиваться на благо общества. Во-первых, приобретая навыки философского, рационального мышления, человек, стремящийся к духовности, гармоничной сознательности, будет в силах осознать общее предназначение людей на земле исходя из критерия общественной пользы, а значит станет способен определить практическую цель своей собственной жизни и в дальнейшем будет неизменно следовать к этой цели. Во-вторых, развивая творческую способность, подобный индивид сможет открыть в себе определенные способности и таланты, реализовать их на благо обществу, себе и своим близким; в то время как моральное чувство и развитый «голос совести» уберегут его от эгоизма и утилитаризма в отношении к другим, не дадут причинять вред окружающим, но будут стимулировать честно исполнять свой гражданский и общечеловеческий долг. Сила воли поможет этому человеку не сворачивать с намеченного пути и не бояться трудностей, а также избегать порочных наклонностей и привычек, какими бы привлекательными они не казались. Вера в победу, в успех своих начинаний принесет такому человеку надежду и подкрепит силы, а в случае формирования религиозной веры в Бога даст также дополнительный стимул к добродетельному образу жизни и утешение в трудные минуты. Развитие эстетических чувств, и прежде всего чувства возвышенного и прекрасного, сделает человека добрее и чище (эффект «катарсиса»), а также поможет ему получать эстетическое удовольствие от приобщения к высоким образцам человеческой культуры. И наконец, развитие и совершенствование речевых навыков будет способствовать эффективному и приятному общению с другими людьми, поможет находить взаимопонимание и компромиссы с окружающими [7, 88].

ВЫВОДЫ

Очевидно, что гармоничная сознательная личность не пойдет на преступления, не станет уничтожать природу, провоцировать войны и конфликты и преследовать исключительно свои эгоистические цели, абсолютно не считаясь с другими людьми. Поэтому первостепенной задачей любого общества должно стать воспитание нового поколения духовных, сознательных людей, ибо только таким образом человечество может быть спасено от нависшей над ним угрозы экологической и антропологической катастроф в самом недалеком будущем. Те проблемы, которые наука сегодня пытается решить с помощью новейших технологий, будь то глобальное потепление климата или наращивание военных арсеналов в рамках политики «ядерного сдерживания», являются следствием духовно-нравственной деградации самого человека, поэтому необходимо бороться не только с возникающими проблемами, но и, прежде всего, с их первопричиной, необходимо в корне менять систему ценностных ориентаций и жизненных приоритетов современного человека, способствовать развитию у людей сознательности, стимулировать их гармоничное духовное развитие. Нет никакого сомнения в том, что главными проводниками и воспитателями духовности и сознательности в людях всегда были философия и традиционная религия, а потому государственная поддержка этих общественных институтов должна считаться приоритетной задачей.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Августин, Блаженный Аврелий. Творения [Текст] : в 4 т. Т. 3 : О граде Божьем (Книги XIV-XXII) / Блаженный Аврелий Августин ; Сост. и подгот. текста С. И. Еремеева. – СПб. : Алетея ; Киев : УЦИММ-Пресс, 1998. – 596 с. – ISBN 5-89329-087-5.
2. Библия [Текст] : книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. – М. : Российское Библейское Общество, 2005. – 1296 с.
3. Горфункель, А. Х. Философия эпохи Возрождения [Текст] / А. Х. Горфункель. – М. : Высш. школа, 1980. – 368 с.
4. Гусейнов, А. А. Краткая история этики [Текст] / А. А. Гусейнов, Г. Иррилиц. – М. : Мысль, 1987. – 589 с.
5. Кант, И. Критика практического разума [Текст] / И. Кант. – М. : Наука, 2007. – 528 с.
6. Назаретян, А. П. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории (Синергетика-психология-прогнозирование) [Текст] : пособие для ВУЗов / А. П. Назаретян. – Издание 2-е, переработ. и доп. – М. : Издательство Мир, 2004. – 368 с.

7. Романенко-Бурлуцкий, Я. Л. Конец времен: проблема общественно-исторического финализма в современной философии истории и социальной философии [Текст]. Т. 2. Оптимистические перспективы человечества / Я. Л. Романенко-Бурлуцкий. – Донецк : Норд Пресс, 2014. – 110 с.

Получено 09.01.2015

Я. Л. РОМАНЕНКО-БУРЛУЦЬКИЙ, Г. В. ТИМОШКО
УНІВЕРСАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ «ДУХОВНОСТІ» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ
ФІЛОСОФІЇ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Розглядається проблема пошуку загальнозначущого, універсального визначення духовності, що передбачає конкретні позитивні практичні наслідки, шлях духовно-морального вдосконалення людини і суспільства.

духовність, мораль, фундаментальні властивості свідомості, гармонійний розвиток, катарсис, система цінностей

JAROSLAV ROMANENKO-BURLUTSKIY, GALINA TYMOSHKO
THE UNIVERSAL CONCEPT OF «SPIRITUALITY» IN THE CONTEXT OF
CONTEMPORARY PHILOSOPHY

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

Discusses the problem of finding valid, universal definition of spirituality that has specific positive practical consequences, the path of spiritual and moral perfection of man and society.

spirituality, morality, the fundamental properties of consciousness, harmonious development, catharsis, values

Романенко-Бурлуцький Ярослав Львович – асистент кафедри історії та філософії Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Аспірант. Наукові інтереси: філософія релігії, есхатологічні перспективи сучасної цивілізації.

Тимошко Галина Володимирівна – доцент, кандидат психологічних наук; завідувач кафедри історії та філософії Донбаської національної академії будівництва та архітектури. Наукові інтереси: педагогіка і психологія вищої школи.

Романенко-Бурлуцкий Ярослав Львович – ассистент кафедры истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Аспирант. Научные интересы: философия религии, эсхатологические перспективы современной цивилизации.

Тимошко Галина Владимировна – кандидат психологических наук, доцент; заведующий кафедрой истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: педагогика и психология высшей школы.

Romanenko-Burlutskiy Jaroslav – Assistant, History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Post-graduate student. Scientific interests: philosophy of religion, the eschatological perspective of modern civilization.

Tymoshko Galina – Ph.D. in Psychological Sciences, Associate Professor, the Head of the History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: pedagogics and psychology of the higher school.

УДК 378.015.3

Г. В. ТИМОШКО, В. Г. БОГУСЛАВСКАЯ, Т. А. КИРСАНОВА

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ИССЛЕДОВАНИЕ НАПРАВЛЕННОСТИ НА ВИД ИНЖЕНЕРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ-СТАРШЕКУРСНИКОВ В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ

В статье рассматривается проблема степени определённости направленности на вид инженерной деятельности на этапе обучения студента в техническом вузе, анализируются новые диагностические данные. Литературные и эмпирические данные анализируются, сравниваются и обобщаются. Исследование показало, что на старших курсах обучения направленность на вид инженерной деятельности может быть еще не сформирована у части студентов, есть специфика направленности старшекурсников на определенные виды инженерной деятельности, есть гендерные различия.

направленность на вид инженерной деятельности, студенты технического вуза, гендерные различия

ФОРМУЛИРОВКА ПРОБЛЕМЫ

Учебно-воспитательный процесс в строительном вузе предполагает на протяжении обучения все большую специализацию внутри избранной специальности. Уже в конце второго курса обучения студенты выбирают выпускающую кафедру, на которой хотели бы сосредоточить свою учебно-исследовательскую деятельность. Речь идет и о выборе направления исследования, темы исследования, и, в определенной степени, о выборе того вида инженерной деятельности, который ближе студенту. Одних ребят интересует непосредственно проектирование, других – организация строительства, третьих – исследовательская деятельность в той или иной области. В то же время не все могут сразу сделать этот выбор, наблюдения, общение со студентами показывают, что их интересы внутри избранной профессиональной деятельности еще четко не определены. Однако наблюдения в этой области могут быть уточнены, дополнены с помощью других методов теоретического и эмпирического исследования. Проблема исследования, таким образом, определяется, с одной стороны, необходимостью специализации студентов в направлении и виде инженерной деятельности, с другой стороны, недостаточной психологической готовности к этому из-за несформированной еще направленности на вид инженерной деятельности. Факт сформированности данного вида направленности у студентов мы и хотим проверить в нашей работе.

АНАЛИЗ ПОСЛЕДНИХ ИССЛЕДОВАНИЙ И ПУБЛИКАЦИЙ

Подробный анализ последних исследований и публикаций в области философии и социологии инженерной деятельности дан в работах Т. А. Баклановой, Л. В. Кансузян и других авторов. Обзор, проведенный Т. А. Баклановой, может стать теоретико-методологической основой нашего исследования, так как категории деятельности, трудовой деятельности, ценностных ориентиров являются базовыми и для исследования направленности на вид инженерной деятельности. Итак, исходной точкой осмысления инженерной деятельности является анализ категории деятельности в трудах таких отечественных философов, психологов, как Л. П. Буюеа, В. А. Горшков, В. В. Давыдов, И. Т. Касавин, М. С. Коган, А. Н. Леонтьев, Б. М. Ломов, Э. Г. Юдин, Н. Л. Никифоров, А. П. Огурцов, В. С. Швырев и зарубежных мыслителей, таких как М. Вебер, Ф. Знанецкий, А. Смолл, У. Томас, З. Фрейд, Ю. Хабермас. Системный анализ деятельности отражен в работах О. А. Адибеяна, В. Г. Афанасьева, В. А. Горшкова, Р. А. Зобова, В. П. Кохановского, М. С. Роговина, В. П. Свечникова, В. И. Свицкого, Б. М. Синельникова В. Д. Шадрикова. Проблема ценностных ориентиров человека в

© Г. В. Тимошко, В. Г. Богуславская, Т. А. Кирсанова, 2015

деятельности раскрыта в работах В. Е. Золотухина, Н. П. Медведева, В. В. Макарова, С. С. Фролова других авторов. При этом часть из них настаивают на том, что в инженерии главной является ориентация на господство над природой и обществом (Т. Адорно, М. Хоркхаймер, М. Шелер). Другая же часть исследователей полагает, что в ходе любой деятельности главной является ориентация на творчество (Н. А. Бердяев, П. В. Копнин, В. И., Белозерцев, В. С. Библер, С. Л. Франк, Ж. Элль) или же на самоактуализацию личности (А. Маслоу) [1].

Т. А. Бакланова, обобщая результаты исследований, указывает также, что в результате человеческой деятельности, когда индивид сознательно или неосознанно преобразовывает окружающий мир, изменяется не только реальность физическая, но и реальность социальная. Люди приспосабливаются к условиям существования и находят свое место в окружающей их среде за счет трудовой деятельности, в которой целенаправленно используются искусственные, технические предметы, в том числе и орудия труда. «С наступлением эпохи индустриального производства одну из основных, если не ведущую роль в деле преобразования мира играют инженеры: инженерная деятельность стала по сути дела одним из атрибутов развитой, здоровой экономики. С другой стороны, инженерия зародилась и эволюционизировала наряду с наукой, магией, религией как одна из альтернатив взаимоотношений личности и Бытия, диалога человека и природы. Инженерная деятельность занимает одно из центральных мест в современной культуре. Сегодня без инженеров не обходится ни одна отрасль общественного производства – машиностроение, электронная, химическая технологии и многие другие. Если добавить к этому специалистов, выполняющих инженерные работы на различных этапах инженерной деятельности и в разных отраслях (инженеры-исследователи, инженеры-проектировщики, инженеры-конструкторы, инженеры-изготовители), то получится весьма внушительный спектр инженерных специальностей. Трансформация современного инженерного мышления, выход его в сферу социальной практики неизбежно ведут к ломке перегородок между гуманитарными, естественнонаучными и инженерными методами познания и действия. Инженерная деятельность «внедряется» в смежные области, испытывая и их обратное влияние. Но это не означает, что традиционные виды и сферы инженерной деятельности перестают существовать или постепенно отмирают. Они продолжают эффективно функционировать, оказывая стабильное влияние на ускорение НТП в различных отраслях народного хозяйства» [1].

Вместе с тем, в конце XIX века не подвергалась сомнению позитивность научного и технического прогресса. Причем предполагалось, что наука и инженерия обеспечивают безграничный прогресс человечества во всех сферах жизни. Эта вера представлялась оправданной ввиду каждодневных чудес науки и техники, общего повышения уровня жизни. Поглощенность материальными вещами в ущерб духовным, к чему имеет склонность человек по своей природе, в значительной степени усиливается соблазнами чудес науки и техники, возрастает по типу «цепной реакции». Стремление к потреблению выходит из-под контроля и превращается в процесс, имеющий разрушительный моральный аспект и реально проявляющиеся катастрофические последствия. Гуманистические и моральные мотивы и цели, которые инициировали идею прогресса, отошли на задний план. Исходный паритет между моральным и материальным прогрессом нарушился. Неограниченная тяга к технологическим нововведениям и подавление традиции выгодой, прибылью в неудержимом стремлении рационализировать все аспекты жизни в индустриальном обществе стали реальностью.

Технический прогресс, тем не менее, остается неустранимым фактором исторического развития, поскольку вся эволюция человечества основывается на преобразовании природы, на производстве, активно изменяющем внешнюю среду. Поэтому современная ситуация требует переосмысления роли и перспектив развития техники, соответствие технологического прогресса и прогресса социального. Речь идет не столько о поиске новых технологий, сколько о формировании таких ценностных установок, которые позволили бы соединить технический прогресс с проблемой природы и человека, других социальных проблем.

В своем диссертационном исследовании Т. А. Бакланова показала, что социальные и аксиологические проблемы в инженерии переплетаются настолько сильно, что ответственность инженеров, например, проявляет себя не просто как ответственность производственно-экономического характера, а выступает как социальный и даже онтологический феномен.

В XX веке активно анализировалась инженерная деятельность в рамках философии техники в двух направлениях: этапы развития техники и инженерной деятельности; влияние техники и инженерной деятельности на человека и общество. Все существующие модели анализа техники условно разделяли на инструменталистские и социогуманитарные. В XXI веке философия и психология инженерной деятельности получили новый импульс, ряд серьезных исследований снова привлекли

внимание тех, кто готовит будущих инженеров. Так, концепции Т. А. Баклановой и Л. В. Кансузян близки к социогуманитарным. Социально-ценностная концепция Л. В. Кансузян рассматривает включение в познание инженерной деятельности самого субъекта этой деятельности с его системой ценностей, анализ инженерной деятельности в системе ценностей окружающего социума. Ее особенностью является анализ социально-ценностных оснований инженерной деятельности в современном обществе с использованием методологии социальной философии и методов эмпирической социологии. Предложенная Л. В. Кансузян концепция инженерной деятельности – ключ к социально-ценностному осмыслению техники и дополнение к социогуманитарным концепциям техники. Л. В. Кансузян в своих работах рассматривает природу и особенности инженерной деятельности, самих инженеров и на стадии формирования специалистов в этой области профессиональных знаний, и на этапе их функционирования в качестве зрелых специалистов. Ею изучены проблемы, связанные с рисками инженерной деятельности, оценкой и экспертизой, управлением и организацией инженерной деятельности [5, 6].

Социально-философские аспекты инженерной деятельности, изученные Л. В. Кансузян и Т. А. Баклановой, представленные ими положения, составляют теоретико-методологическую базу нашего исследования и будут использованы при интерпретации данных нашего исследования.

1. Деятельность является многогранным и сложным феноменом, поэтому наиболее адекватным базисом для исследования инженерной деятельности может являться системный анализ, причем его использование не только не исключает применение других философских методов и подходов, но и, наоборот, способствует их активизации. С другой стороны, разнородность внешней среды существования (природной, социальной, культурной и информационной сфер взаимодействия системы) позволяет использовать качественно разнообразные подходы к изучению данных взаимодействий, а также более тщательно уточнять границы существования системы «инженерная деятельность».

2. Системный анализ инженерной деятельности показал, что большинство потребностей субъекта данного вида деятельности формируются под воздействием конкретной ситуации. Кроме того, достаточно сложно определить границу собственно экзистенциальных, социальных и культурных условий формирования потребностей инженера. Поэтому техническая инструментальная рациональность, на которой базируется инженерная деятельность, развивается благодаря конгломерату системных и несистемных воздействий, соединению субъективного, личностного и объективного, внешнего.

3. Инженерная деятельность сама по себе не может выступать как однозначное добро и зло для общества: в ней присутствуют как ценностные ориентиры на власть над обществом и господство над природой, так и на самоактуализацию личности, через творчество, стремление к свободе, вечным ценностям бытия. Какие тенденции будут преобладать в инженерии, зависит от социокультурных установок общества и от конкретной экономико-политической ситуации.

4. Эффективность инженерной деятельности будет наивысшей, если инженеры будут понимать свои задачи не как просто стратегическое действие, осуществляющееся в рамках экономической подсистемы, но и как действие коммуникативное, трансформирующее социокультурные и политические отношения, изменяющие экологическую обстановку [1].

5. Существуют две основные группы факторов, определяющие развитие инженерной деятельности: эндогенные и экзогенные. Первая связана с развитием научно-технического знания, вторая – с характеристиками социальной среды, в рамках которой осуществляется эта деятельность.

6. Актуальная инженерная деятельность развернута на новом социальном пространстве – постсовременности, характеризующемся неопределенной системой позитивных ценностей.

7. Анализ ценностных представлений субъекта инженерной деятельности о профессии и их сопоставление с ценностями современного общества составляет ядро социально-ценностной концепции инженерной деятельности [6].

ЦЕЛИ

Исходя из проблемы исследования, можно наметить его объект, предмет, цель и задачи.

Объект исследования: профессиональная направленность студентов инженерных специальностей.

Предмет исследования: особенности направленности студентов на вид инженерной деятельности.

Цель: определить особенности направленности студентов инженерных специальностей на вид инженерной деятельности в сравнительном плане.

Задачи: 1. На основе теоретического анализа проблемы подобрать методы и методику эмпирического исследования.

2. Провести эмпирическое исследование направленности студентов на вид инженерной деятельности.

3. Проанализировать и обобщить результаты исследования в сравнении данных юношей и девушек, а также сопоставив их с литературными данными.

ОСНОВНОЙ МАТЕРИАЛ

Итак, инженерная деятельность – это деятельность в сфере материального производства, имеющая техническую направленность. Она нацелена на превращение природного в социально значимое с целью удовлетворения определенных потребностей людей, в силу чего сама техника выступает как преодоление природы посредством человеческого сознания. Инженерная деятельность аккумулирует производственный опыт и использует научные знания, отличается высокой степенью интеллектуального творчества, протекает преимущественно в социальной среде и зависима от внешних, социокультурных факторов [2].

Мотивы выбора той или иной профессии определяются многими внешними социальными факторами: внеклассной и внешкольной работой, влиянием преподавателей, родителей и других взрослых людей, влиянием сверстников, общественной активностью личности и другими. В то же время словацкий психолог Ян Райскун пишет, что «некоторые профессии связаны с видами работ, предъявляющих повышенные или специфические требования к психике человека. К таким работам нельзя допускать любого работника, не учитывая соответствующих индивидуальных предпосылок к данной конкретной профессии. Профессии машинистов, шоферов и операторов доступны не каждому. Определенные личностные характеристики требуются также для должностей руководителей на всех уровнях управления. Все эти общеизвестные факты приводят к такому выводу: прежде чем принять человека на работу, необходимо квалифицированно и всесторонне обследовать его индивидуальные способности, возможности и предрасположенность и на основе этого составить научное обоснованное заключение об его производственной дееспособности» [4].

И даже способности и возможности личности – это еще не всё, что влияет на выбор профессиональной деятельности. Очень важную роль играют склонности, желание человека заниматься той или иной деятельностью. Иногда склонности гармонизируются со способностями, возможностями личности. А иногда идут вразрез, и человеку не хочется заниматься тем, к чему он способен, или наоборот, из-за желания заниматься деятельностью, к которой нет способностей, человек долго, упорно трудится и развивает у себя такие способности. Так и направленность на вид инженерной деятельности зависит от многих обстоятельств [3].

Для решения поставленных задач было проведено эмпирическое исследование в Донбасской национальной академии строительства и архитектуры с использованием комплекса взаимодополняющих методов: теоретические (анализ философской и психологической литературы по теме; систематизация, обобщение и сравнение); эмпирические (наблюдение, беседа, тестирование); статистические (математическая обработка опытных данных).

Эмпирическое исследование имело 3 этапа:

1. Предварительное наблюдение за естественным процессом выбора студентами видов деятельности в процессе их учебной и научно-исследовательской деятельности в течение нескольких лет. Свободные беседы со студентами на темы «Интерес к науке», «Интерес к проектированию», «Интерес к работе на строительной площадке» в этот период.

2. Пилотажное исследование направленности на вид инженерной деятельности 30 старшекурсников специальности «Промышленное и гражданское строительство», проведенное магистрантом П. Моргаем.

3. Основное эмпирическое исследование, проведенное на выборке 105 человек, магистрантами (в дальнейшем – преподавателями) Р. И. Игнатенко, С. С. Цесарской, Л. Р. Хафизовой.

Для проведения эмпирического исследования использовали тестовую методику, разработанную О. Б. Годлиник, которая рассматривает характерные элементы 4 основных видов инженерной деятельности и выявляет склонность к ним:

1. Научно-исследовательская деятельность;
2. Проектно-конструкторская деятельность;
3. Производственная деятельность;
4. Организаторская деятельность.

Студентам предлагались тестовые задания, в которых попарно сведены различные виды инженерной деятельности. Из каждой пары нужно было выделить более привлекательный, предпочтительный,

соответствующий их склонностям и интересам вид деятельности и обозначить буквой «А» либо «Б» в своем ответе. За каждый выбор (предпочтение) проставляется 1 балл. Далее подсчитывалось, сколько раз был выбран тот или иной вид инженерной деятельности. О наличии склонности к тому или иному виду инженерной деятельности можно утверждать, если набрано 9–12 баллов.

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ЭМПИРИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

На первом этапе в ходе предварительного наблюдения и бесед со старшекурсниками было выявлено, что не более 15 % студентов имеют устойчивую склонность к научно-исследовательской деятельности в своей профессии. Что же касается работы в проектной организации и работы на строительной площадке по организации строительства, то четких предпочтений не было выявлено. И тот, и другой вид деятельности вызывал у студентов свои тревоги. Поэтому примерно по 15 % студентов скорее не боялись этих видов деятельности, чем устойчиво хотели бы ими заниматься.

Тест О. Б. Годлиник разделяет производственную и организаторскую деятельность, что, правда, нетипично для работы на строительной площадке, но может помочь понять, какие элементы этих видов деятельности более или менее привлекательны. Поэтому на втором этапе было проведено небольшое, пилотажное тестирование. Его результаты подтвердили предварительное наблюдение в той его части, что большая часть опрошенных студентов (25 из 30) не определились со своей направленностью на вид инженерной деятельности. Поэтому в дальнейшем было принято решение о возможном расширении выборки, и было предпринято исследование третьего этапа.

В третьем этапе исследования приняли участие 105 студентов старших курсов технических специальностей Донбасской национальной академии строительства и архитектуры, в том числе 46 девушек и 59 юношей. Диагностика проводилась в аудиторных условиях. Сравнительное исследование направленности на вид инженерной деятельности производилось по гендерному признаку. Предпочтения видов инженерной деятельности обследованных студентов разделились, как указано в таблице.

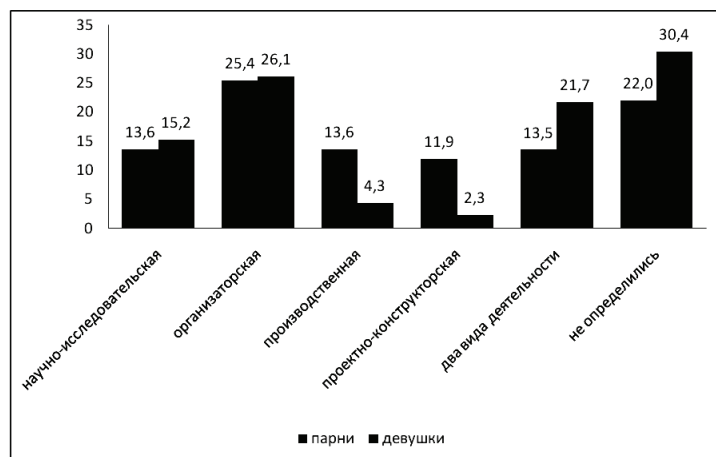
Таблица – Предпочтения юношей и девушек в видах инженерной деятельности

<i>Научно-исследовательская деятельность</i>	
Девушки	15,2 %
Юноши	13,6 %
<i>Организаторская деятельность</i>	
Девушки	26,1 %
Юноши	25,4 %
<i>Производственная деятельность</i>	
Девушки	4,3 %
Юноши	13,6 %
<i>Проектно-конструкторская деятельность</i>	
Девушки	2,3 %
Юноши	11,9 %
<i>Два вида деятельности</i>	
Девушки	21,7 %
Юноши	13,5 %
<i>Неопределенная направленность</i>	
Девушки	30,4 %
Юноши	22,0 %

Результаты исследования были обработаны и представлены в виде диаграмм. Первая диаграмма (рис. 1) демонстрирует процентное отношение предпочтений к тому или иному виду инженерной деятельности юношей и девушек.

Анализ результатов, представленных в табл. 1, на рис. 1, показывает, что более 30 % девушек не определились с предпочтениями того или иного вида инженерной деятельности. Из оставшихся большая часть девушек предпочитает организаторский вид инженерной деятельности (его для себя выбрали 26,1 % опрошенных), а также сочетание организаторской деятельности с каким – либо другим видом деятельности (21,7 % опрошенных в одинаковой мере могут в себе сочетать два вида деятельности). Меньшей популярностью, а именно 15,2 %, у девушек пользуется научно-исследовательская деятельность; в то время как производственная и проектно-конструкторская осталась практически

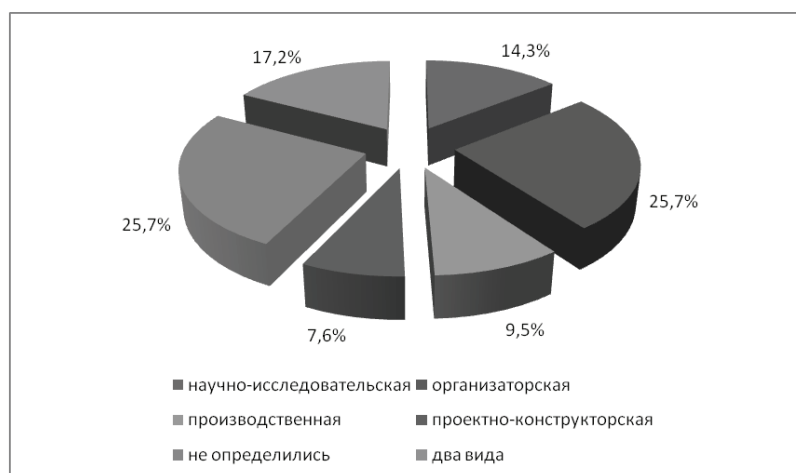

Рисунок 1 – Процентное соотношение предпочтений того или иного вида инженерной деятельности юношами и девушками.

недостребованной. В предпочтении юношей также оказалась организаторская деятельность (ее для себя выбрали 25,4 % опрошенных), но в отличие от девушек они готовы практически в равной степени (равном процентном отношении) заниматься и другими видами деятельности. Более 20 % юношей не определились с выбором направления инженерной деятельности. Однако неопределившихся юношей оказалось на 10 % меньше, чем девушек. Факт того, что юноши-старшекурсники в большей степени, чем девушки, мотивированы в техническом профессиональном самоопределении, обнаруживался нами и ранее в исследованиях [7]. Низкая же склонность девушек к чисто производственной и проектно-конструкторской деятельности вполне соответствует их гендерным особенностям, ориентированности девушек в большей степени на мир отношений, нежели предметный мир.

Вторая диаграмма (рис. 2) демонстрирует отношение предпочтений к тому или иному виду инженерной деятельности всех 105 опрошенных старшекурсников.

Рисунок 2 – Процентное соотношение предпочтений видов инженерной деятельности в выборке студентов ДонНАСА в целом.

Анализ этих результатов показывает, что более четверти студентов старших курсов не определились с видом инженерной деятельности и такое же количество студентов выбирают для себя организаторскую деятельность. Выбор нашими студентами организаторского направления деятельности не является новостью для преподавателей гуманитарных дисциплин. Ежегодно проводя анкетирования по изучению интересов студентов и их пожеланий для внеаудиторной работы, мы получаем основные заявки по темам: как стать лидером, как развить лидерские способности, организаторские способности, как влиять на людей, как управлять людьми и т. п. Кстати, эти интересы студентов

удовлетворяются в аудиторной и внеаудиторной психологической работе с ними, а также в существующей в ДонНАСА «Школе лидера» (руководитель – С. Кондрыкинский).

Наименее предпочтительными для наших старшекурсников оказались производственная и проектно-конструкторская деятельность.

Аналогичную диагностику проводили Л. Г. Агеева и М. А. Морозова из Ульяновского государственного технического университета на тему «Психолого-педагогическое сопровождение адаптации первокурсников» с 200 первокурсниками технического ВУЗа. Результаты их диагностики представлены на рис. 3. Анализ диаграммы показывает, что у первокурсников УГТУ интерес к производственной деятельности гораздо выше, чем у старшекурсников ДонНАСА. Однако структура интересов старшекурсников и первокурсников существенно отличается, это мы отмечали и ранее [7]. Количество же неопределившихся в выборе первокурсников УГТУ составило 33 % от общего числа опрошенных. Сравнивая эти результаты с данными наших диагностических исследований, представленных в таблице 1, рис. 1, где неопределившихся в выборе вида инженерной деятельности студентов 25,7 %, можно предположить, что от младших курсов к старшим процент неопределившихся сокращается, что может свидетельствовать в пользу действия различных факторов, в том числе и фактора систематического овладения избранной специальностью. Однако снижение интереса к производственной и проектно-конструкторской инженерной деятельности вряд ли является позитивным фактом, так как эти два вида деятельности востребованы в инженерии, в обществе, в самом производстве.

Рисунок 3 – Процентное соотношение предпочтений видов инженерной деятельности в выборке студентов УГТУ в целом.

ВЫВОДЫ

1. Всем видам инженерной деятельности старшекурсники предпочитают организаторскую.
2. В наименьшей степени они заинтересованы производственной и проектно-конструкторской деятельностью.
3. Количество неопределившихся в виде инженерной деятельности старшекурсников составляет более четверти обследованных.
4. На основании результатов исследования на кафедрах может быть углублена индивидуальная и групповая работа с преподавателями, со студентами всех курсов – и младших, и старших – по повышению их мотивации к производственной деятельности.

В целом можно сказать, что социально-философские и психологические аспекты инженерной деятельности не должны уходить из поля внимания ученых. Подчас мы считаем, что выбор студентами для себя инженерной строительной специальности автоматически означает, что они будущие производственники и проектировщики. Однако структура интересов, ценностей, в целом, направленности студентов очень сложна. Кроме того, неоднозначны и факторы, под влиянием которых развивается направленность. Поэтому чем богаче будет предметная и общественная среда, в которой развивается студент, чем всестороннее он сможет познакомиться и включиться в разные направления инженерно-строительной деятельности, тем легче студент «найдет себя» в смысле самоопределения в направлениях инженерии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бакланова, Т. А. Социально-философские аспекты инженерной деятельности [Текст] : дис. на соискание ученой степени кандидата философских наук : специальность 09.00.11 – социальная философия / Т. А. Бакланова. – Ставрополь, 2000. – 177 с.
2. Негодаев, И. А. Взаимосвязь научной и инженерной деятельности // Философия техники. Взаимосвязь инженерной и научной деятельности [Электронный ресурс] / И. А. Негодаев. – Ростов н/Д.: ДГТУ, 1997. – С. 100–122. – Режим доступа : <http://www.vuzlib.su/beta3/html/1/26390/26406/>.
3. Ильин, Е. П. Мотивация и мотивы [Текст] / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2002. – 512 с.
4. Ильин, Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности [Текст] // Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 432 с.
5. Кансузян, Л. В. Философия инженерной деятельности [Электронный ресурс] / Л. В. Кансузян // Успехи современного естествознания / Под ред. М. Ю. Ледванова. – М. : Академия естествознания, 2011. – № 10. – С. 80–81. – Режим доступа : <http://www.rae.ru/use/pdf/2011/10/title.pdf>.
6. Кансузян, Л. В. Инженерная деятельность: социально-ценностная концепция [Электронный ресурс] : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора философских наук : специальность 09.00.11 – социальная философия / Л. В. Кансузян. – Москва, 2013. – 40 с. – Режим доступа : <http://www.rad.pfu.edu.ru:8080/tmp/avtoref6064.pdf>.
7. Педагогіка та психологія вищої школи [Текст] / Укл. Г. В. Тимошко. – Макіївка : ДонНАСА, 2006. – 127 с.

Получено 13.01.2015

Г. В. ТИМОШКО, В. Г. БОГУСЛАВСЬКА, Т. О. КІРСАНОВА
ДОСЛІДЖЕННЯ СПРЯМОВАНОСТІ НА ВИД ІНЖЕНЕРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ-СТАРШОКУРСНИКІВ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розглядається проблема визначеності спрямованості на вид інженерної діяльності на етапі навчання студента у технічному виші, аналізуються нові діагностичні дані. Літературні й емпіричні дані аналізуються, порівнюються й узагальнюються. Дослідження показало, що на старших курсах навчання спрямованість на вид інженерної діяльності може бути ще не сформована в частини студентів, є специфіка спрямованості старшокурсників на визначені види інженерної діяльності, а також гендерні розходження.

спрямованість на вид інженерної діяльності, студенти технічного вишу, гендерні розходження

GALINA TYMOSHKO, VALENTYNA BOGUSLAVSKAYA, TETYANA KIRSANOVA
THE STUDY FOCUS ON THE KIND OF ENGINEERING GRADUATE STUDENTS
IN TECHNICAL COLLEGES
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

In article the problem of the certainty of orientation to the type of engineering activities on the stage of training in a technical University is considered, new diagnostic data are analyzed. Literature and empirical data are analyzed, compared and summarized. Research showed that a quarter of the students on older years of training haven't the certainty of the orientation to the form of engineering activities, there is a specificity of the orientation to the form of engineering activities of the students on older years of training, there are gender differences.

orientation to the type of engineering, technical University students, gender differences

Тимошко Галина Володимирівна – доцент, кандидат психологічних наук, завідувач кафедри історії та філософії Донбаської національної академії будівництва та архітектури. Наукові інтереси: педагогіка і психологія вищої школи.

Богуславська Валентина Григорівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та філософії Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: соціологія праці.

Кірсанова Тетяна Олексіївна – асистент кафедри історії та філософії Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: психологія вищої школи.

Тимошко Галина Владимировна – кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: педагогика и психология высшей школы.

Богуславская Валентина Григорьевна – кандидат исторических наук, доцент кафедры истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: социология труда.

Кирсанова Татьяна Алексеевна – ассистент кафедры истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: психология высшей школы.

Tymoshko Galina – Ph.D. in Psychological Sciences, Associate Professor, the Head of the History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: pedagogics and psychology of the higher school.

Boguslavska Valentyna – Ph.D. in Historical Sciences, Associate Professor, History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: sociology of labor.

Kirsanova Tetyana – Assistant, History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: psychology of the higher school.

УДК 801.561

Л. І. ЧЕРНИШОВА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ІМЕННИКИ З НЕВЛАСНЕ-ПРЕДМЕТНОЮ СЕМАНТИКОЮ У СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ РЕЧЕННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ МОВЛЕННЯ

У роботі проаналізовані особливості функціонального навантаження предметних субстантивів у наукових текстах, прослідковано семантичну диференціацію локативної та об'єктної синтаксеми, лексичним наповнення яких постають предметні іменники. Визначена різноманітність морфологічних варіантів, охоплених локативною та об'єктною синтаксемами. Окреслено діапазон функціональної активності досліджуваних синтаксем у семантико-синтаксичній структурі речень наукових текстів будівельної галузі.

предметний субстантив, семантична диференціація, локатив, об'єкт, синтаксема, предикат

Предметні субстантиви як назви невластне-предметів у семантико-синтаксичній структурі речення науково-будівельного підстилю лексично наповнюють локативну і об'єктну субстанційні синтаксеми.

Локативна синтаксема виконує подвійну функцію: по-перше, називає предмет об'єктивної дійсності, по-друге, вказує на локалізацію предмета у просторі, тобто визначає його просторові орієнтири. У структурному плані локативна синтаксема поєднує в собі слово на позначення предмета конкретної семантики (предметний субстантив) у формі непрямого відмінка і просторовий постфікс, який диференціює лексичні значення дієслів і викликає семантичну варіативність предметних імен у функції локатива.

Локативна синтаксема входить у валентну рамку локативного предиката. Виконувана дія має відношення до просторового орієнтира, позначуваного предметним ім'ям, яке, залежно від типу предиката, може позначити *статичну* // *динамічну* та *контактну* // *дистантну* локалізацію предмета у просторі.

Вичленовувані три підкласи локативних предикатів (*власне – локативний, процесуально-локативний і акціонально-локативний*) у реченнях науково-будівельного тексту відзначаються різною частотністю вживання. Найбільшого поширення зазнають акціонально-локативні предикати, тобто предикати із значенням дії і локативності, які, сполучаючись з субстанційними локативними синтаксемами, стосуються вираження лише динамічної локалізації предметного орієнтира. При такій залежності предметні імена у функції локатива здатні окреслювати вихідний і (або) кінцевий пункти руху: *При цьому стиснуте повітря до повітророзподільного пристрою надходить через пусковий пристрій. Коли панель виходить із печі, на фактурну поверхню пістолетом-розпилювачем наносять глазурну або емалеву суспензію.*

Статична локалізація предмета диференціюється підкласом предикатів (*власне-локативних і процесуально-локативних*) і просторовими постфіксами, серед яких вичленовуються *контактні і дистантні*. Перші вказують на контакт з просторовим орієнтиром-субстантивом у формі непрямого відмінка. Значення *внутрішнього контакту* з предметом – локативом передається постфіксами *в (у), всередину* і под., напр.: *Фундаменти розташовуються у ґрунті і мало піддаються коливанням температури. Завдяки наявності кільця повітря у трубі стискається і нагрівається. Усередину ротора вмонтовано статор електродвигуна. Про контакт з поверхнею предмета (зовнішній контакт) сигналізують постфікси на, зверху, поверх, і под.: Регульовальний пристрій розміщений на торцевих стінках корпусу. У результаті реакції в порах каменю і на його*

поверхні утворюються нерозчинні речовини. У цьому випадку панельна конструкція будівлі розміщується на залізобетонній рамі.

У науково-будівельних текстах для вираження статичної локалізації предмета у просторі більш значною активністю, порівняно з власне-локативними, відзначаються процесуально-локативні предикати, які відкривають позицію для субстанціональної локативної синтаксеми (однієї чи навіть двох), наявність якої (яких) «наближає процесуально-локативні предикати до предикатів дії» [Вихованець 1982, с. 108], напр.: Розподільні опорні залізобетонні плити розташовуються в кладці під опорними ділянками конструкції. У будівлях і спорудах колони сприймають навантаження від конструкцій ... і передають ці навантаження на фундамент.

Відсутність контакту з предметним іменником у функції локатива виражають дистантні статичні постфікси, які, на противагу контактним постфіксам, у значеннєвому і кількісному плані набагато більш розгалужені. Вони можуть вказувати на близькість до просторового орієнтира (*біля, коло, при*), місце між двома або кількома просторовими орієнтирами (*між, з-поміж*), а також виражати різновиди горизонтальної і вертикальної локалізації просторового орієнтира (*перед, за, над, під і под.*), напр.: Розрахунок за несучою здатністю виконується у разі розміщення будівлі біля крутих схилів, якщо в основі залягають скелясті або слабкі ґрунти. Рядові перемички – це ділянки кладки, які розташовуються над перерізами і викладаються на опалубці розчином марки не нижче М 25. В результаті цементації слабкий ґрунт під підшовою фундаментом зміцнюється. Якщо металеві конструкції розташовані поза будинком, застосовують перхлорвінілові емалі ПХВ.

У науково-будівельних текстах абсолютну перевагу у вживанні мають локативні предикати дії, які, поєднуючись з предметними субстантивами у функції локатива, створюють панораму динамічних просторових відношень у реченнєвому тлі. Завдяки семантиці дієслів і постфіксів іменник-локатив у таких конструкціях позначає предмет (об'єкт), до просторових меж якого має відношення виконувана дія.

Із наявної у мові сукупності засобів вираження динамічних просторових відношень в аналізованих текстах виявляється задіяною обмежена їх кількість. Так, значною частотністю вживання відзначаються постфікси *у (в), до, на, з, під, які*, поєднуючись з дієсловами дії, окреслюють параметри локалізації дії відносно просторового орієнтира.

Предметні іменники у функції локатива здатні позначати предмет (об'єкт), просторові межі якого, зокрема, є: 1) вихідним пунктом виконуваної дії: З камери блоки на осердях переміщуються на випресовувач, звідки їх краном переносять на опоряджувальний конвеєр; 2) кінцевим пунктом виконуваної дії: ... форму знімають краном і транспортують на склад. При перекритому каналі фарборозтилювача ... фарбова суміш через клапан по патрубку повертається у бачок. Теплову обробку виробів здійснюють в циліндній камері; 3) орієнтиром спрямованої дії: Відформовані колони ... переміщують до поста пакування та витримування. Ці роботи повинні завершитися, поки стрічка стану пересувається до обладнаної бетоноукладачем ділянки, де укладають та ущільнюють бетонну суміш; 4) місцем виконання дії: В циліндній камері відбувається ізотермічне прогрівання труб при температурі 70 °С; 5) напрямом спрямування дії: Сталеві труби за допомогою гідравлічних домкратів заштовхувались в існуючі труби; 6) початком і кінцем виконуваної дії: Після промивання змішувача і розвантажувальних лотків машина повертається до місця завантаження. До забою бульдозер повертається на максимальній швидкості.

Предметні імена можуть називати предмети (об'єкти), в просторових межах яких відбуваються інші види локалізації дії, напр.: Відформовані вироби пересуваються вздовж касетно-конвейерної лінії, проходячи при цьому через зону теплової обробки. ... вивантажують бетонну суміш за розподільний конус. Після цього під скатний рудон наливають розігрітий бітум або бітумну мастику.

Субстанційну локативну синтаксему наповнюють іменники з широким діапазоном семантики. Видається можливим вичленувати групи предметних субстантив, які у функції локатива позначають: 1) спеціальне приміщення, де відбуваються певні будівельно-технологічні процеси: ... виріб потрапляє до камери теплової обробки; ... полімеризують у спеціальних полімеризаційних камерах; ... нагрівання здійснюється у спеціальних шафах, куди одночасно завантажують по кілька заготовок. Слід зауважити, що іменник камера у функції локатива вживається досить часто, при цьому він звичайно оточений необхідними для даної ситуації уточнюючими означальними поширювачами (*ямна, тунельна, технологічна, вакуумна* тощо); 2) автоматизовану систему будівельного виробництва: Візок з осердям переміщують на н'ятипостову лінію підготовки. З камери блоки ... переміщують на випресовувач, звідки їх краном переносять на опоряджувальний конвеєр. Значення іменника лінія, також широкоживаного у будівельних текстах, конкретизують атрибутивні поширювачі, напр.: *касетно-конвейерна, технологічна, стендова, агрегатна (лінія) середньої потужності* тощо; 3) місце (ділянку), де реалізується конкретний етап виробничого процесу: Касети рухаються ... і проходять послідовно на пости формування, теплової обробки, розпалублення, звідки їх ... переміщують до постів підготовки та складання ... виріб пересувається до обладнаної бетоноукладачем ділянки. ... опускає робоче обладнання на опоряд-

жувальний майданчик; 4) окремий предмет або частину предмета, який (яка) є місцем приєднання іншого предмета (найчастіше це об'єкт дії), напр.: *На змінних осердях монтують прорізоутворювачі та елементи арматурного каркасу. З боку розтруба стержні заводять у паз упорного кільця, а анкерну втулку встановлюють у спеціальне гніздо*; 5) спеціальний пристрій, порожнину, куди переміщується об'єкт дії, напр.: *... стружка транспортується в спеціальну порожнину корпусу машини. ... фарбова суміш повертається у бачок ... матеріал (фарбова суміш) через кран надходить до вудочки агрегата*. Аналізовані групи іменників не вичерпують значеннєвого потенціалу можливостей предметного субстантива у функції локатива, а є лише ілюстрацією найтипівіших значень локативної синтаксеми у реченнях науково-будівельних текстів.

У цих текстах *об'єктна* синтаксема реалізується предметними субстантивами – назвами невластне-предмета, тобто іменниками з послабленим виявом ознак конкретної предметності. Якщо *власне предмет* сприймається як об'єкт з більшою/меншою мірою визначеності просторових меж і параметрів, здатен існувати окремо від інших предметів об'єктивної дійсності, піддається рахунку, то *невласне предмет*, номінований предметним субстантивом, має лише часткові ознаки конкретності. Наприклад, частина іменників на позначення невластне предмета (*іржа, шпара, тріщина, просвердлина* і под.) не можуть мати автономності існування; іменники на позначення будівельних матеріалів (*цемент, пісок, шпаклівка* і под.), розчинів (*клей, ванно, дьоготь* тощо), рідин (*фарба, лак, олифа* і под.) піддаються виміру, а не рахунку: *... на поверхню осердя наносять цементне молоко для поліпшення адгезії захисного шару розчину. Шпаклівку наносять шпателем. Пігмент легко очищати ... ганчіркою*.

Проте слід зауважити, що предметні іменники з невластне-предметною семантикою (назви будматеріалів, речовин, маси, розчинів і под.) у тексті звичайно за рахунок пре- і постпозитивного реченнєвого конкретизувального атрибутивного оточення частково втрачають властиву невластне предмету певну узагальненість значення і розмитість параметричної характеристики, набуваючи ознак конкретності: *Для приготування робочого складу епоксидних матеріалів твердника № 1 вводять 8,5 на 100 г. шпаклівки ЕП-00-10; 3,5 г. на 100 г. емалей ЕП-546, ЕП-718 і ЕП-773*.

Об'єктну позицію у реченні спроможні займати предметні іменники (з ознаками невластне предмета), який називає сукупність предметів, об'єктів, що сприймаються як єдине ціле, але можуть піддаватися розчленуванню на складові, якими є окремі предмети, напр.: *Трактор ... перевозить вантаж у причіпному візку ... машиніст опускає робоче обладнання на ... майданчик*.

Невластне предмет в об'єктній позиції може позначати місце на предметі, яке має окрему назву, напр.: *Край латок зварюють з основним покриттям. Стінці блока ... формують у горизонтальному положенні. Формуючи стелю, бетонною сумішшю замоноличують кути блока*. Значною частотністю вживання відзначаються іменники невластне предметної семантики *поверхня, шар, конструкція* та ін.: На металеві конструкції наносять захисний шар бетону. Після затвердіння поверхню фаолітової футерівки захищають (видаляють задири, нерівності тощо).

Належність цих іменників предмету дійсності в реченні може виражатись препозитивними означеннями: *Бетонні, цегляні і дерев'яні поверхні рідко обклеюють вінілпластовою плівкою через її незначну адгезію*.

Значення невластне предмета мають іменники на позначення дефектів поверхні: тріщина, шпара, задира, наліт, накіп тощо: *Виявлені після сушіння здутини в місцях зварювання проколюють шилом. Якщо рулонний матеріал має посітку, то вона повинна бути очищена...*

Навіть частковий аналіз лексичного матеріалу з невластне предметною семантикою дає підставу розмежувати існування в об'єктній позиції речення двох семантичних груп предметних імен. Перша (власне-предметні субстантиви) номінує об'єктивні реалії з чітко вираженим виявом конкретної предметності у значенні, друга група (невласне-предметні субстантиви) характеризується послабленим виявом конкретної предметності в семантиці предметного імені.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець, І. Р. Граматика української мови [Текст] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Грищенко. – К. : Рад. шк., 1982. – 209 с.
2. Вихованець, І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті [Текст] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
3. Межов, О. Семантична диференціація об'єктної синтаксеми [Текст] / О. Межов // Українська мова. – 2005. – № 1. – С. 23-27.
4. Митрофанова, О. Д. Научный стиль речи: проблемы обучения [Текст] : методическое пособие / О. Д. Митрофанова. – М. : Русс. язык, 1976. – 200 с.
5. Плющ, М. Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі речення [Текст] / М. Я. Плющ. – К. : Вищ. шк., 1986. – 176 с.

Отримано 22.01.2015

Л. И. ЧЕРНЫШОВА

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ С НЕСОБСТВЕННО-ПРЕДМЕТНОЙ
СЕМАНТИКОЙ В СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЕ
ПРЕДЛОЖЕНИЯ НАУЧНОГО СТИЛЯ РЕЧИ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В работе проанализированы особенности функциональной нагрузки предметных субстантивов в научных текстах, прослежена семантическая дифференциация локативной и объектной синтаксемы, лексическим наполнением которых являются предметные существительные. Определено разнообразие морфологических вариантов, охваченных локативной и объектной синтаксемами. Определен диапазон функциональной активности исследуемых синтаксем в семантико-синтаксической структуре предложений научных текстов строительной отрасли.

предметный субстантив, семантическая дифференциация, локатив, объект, синтаксема, предикат

LARISA CHERNISHOVA

NOUNS WITH IMPROPERLY-SUBJECT SEMANTICS TO SEMANTIC-
SYNTACTIC STRUCTURE OF THE SENTENCE SCIENTIFIC STYLE OF
SPEECH

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The paper analyzed the features of functional load substantives subject in scientific texts followed semantic differentiation and locative object syntaxes, lexical content which appear substantive nouns. Variety of morphological variants covered locative and object syntaxema has been determined. A range of functional activity in the studied syntaxes semantic-syntactic structure of sentences scientific texts construction industry has been outlined.

subject substantiv, semantic differentiation, locative, object syntaxema predicate

Чернишова Лариса Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики та етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: стилістичні особливості та культурна семантика наукового, літературно-художнього і публіцистичного текстів.

Чернышова Лариса Ивановна – кандидат филологических наук, доцент кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: стилистические особенности и культурная семантика научных, литературно-художественных и публицистических текстов.

Chernishova Larisa – Ph.D. (Philology), Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Research interests: the stylistic features and cultural semantics of scientific, literary, artistic and journalistic texts.

ЗМІСТ

ВИЦЬКО О. М., ЖЕВАНОВА М. В., ПОПОВ В. І. Силова підготовка	5
ГАПОНОВА Т. М., НАЗАР Р. М. Загальна характеристика актуального членування складносурядних речень на матеріалі текстів художнього та публіцистичного стилів	9
ЖЕВАНОВА М. В., ОЛЕЙНИЧЕНКО Є. В., ВИЦЬКО О. М. Особливості проведення фізкультурно-оздоровчої роботи серед студентів, які займаються в спеціальних медичних групах	16
КОВАЛЬОВА Н. О. Лексико-граматичні засоби вираження предикатів у допустовому реченні	20
ЛЕВЧЕНКО В. М., НАМАКШТАНЬСЬКА І. Є., ЗАГОРУЙКО Т. І. Особистісно-орієнтований підхід у викладанні загальноінженерних і спеціальних дисциплін в будівельному ВНЗ	25
МІКЛАШЕВИЧ Н. В., ПОСТОЄНКО В. О., САРКІСОВА І. Г., ШАМРАЙ Л. І., ЯКОВЕНКО Н. Б. Комп'ютерна підтримка професійної освіти	32
МІКЛАШЕВИЧ Н. В., ГНЄЗДИЛОВА О. В., КАБАК Ю. В., ПАНФІЛОВА О. Г., ШУЛЬГІНА Т. В. Взаємозв'язок компонентів процесу навчання	38
НОВИКОВА Ю. М. Лексико-семантичні параметри назв релігійних свят і понять церковного вжитку в основах сучасних прізвищ мешканців Донеччини	43
ОЛЕЙНИЧЕНКО Є. В., ПОПОВ М. І., ЖЕВАНОВ В. В. Латино-аеробіка як засіб фізичного виховання у професійно-прикладній фізичній підготовці і соціально-психологічній адаптації студентів	47
РОМАНЕНКО-БУРЛУЦЬКИЙ Я. Л., ТИМОШКО Г. В. Універсальне поняття «духовності» в контексті сучасної філософії	52
ТИМОШКО Г. В., БОГУСЛАВСЬКА В. Г., КІРСАНОВА Т. О. Дослідження спрямованості на вид інженерної діяльності студентів-старшокурсників у технічному ВНЗ	56
ЧЕРНИШОВА Л. І. Іменники з невластиво-предметною семантикою у семантико-синтаксичній структурі речення наукового стилю мовлення	65

СОДЕРЖАНИЕ

ВИЦЬКО А. Н., ЖЕВАНОВА М. В., ПОПОВ В. И. Силовая подготовка	5
ГАПОНОВА Т. Н., НАЗАР Р. Н. Общая характеристика актуального членения сложносочиненных предложений на материале текстов художественного и публицистического стилей	9
ЖЕВАНОВА М. В., ОЛЕЙНИЧЕНКО Е. В., ВИЦЬКО А. Н. Особенности проведения физкультурно-оздоровительной работы среди студентов, занимающихся в специальных медицинских группах	16
КОВАЛЁВА Н. А. Значение семантического субъекта в сложноподчинённом уступительном предложении	20
ЛЕВЧЕНКО В. Н., <u>НАМАКШТАНСКАЯ И. Е.</u> , ЗАГОРУЙКО Т. И. Личностно-ориентированный подход в преподавании общетехнических и специальных дисциплин в строительном вузе	25
МИКЛАШЕВИЧ Н. В., ПОСТОЕНКО В. А., САРКИСОВА И. Г., ШАМРАЙ Л. И., ЯКОВЕНКО Н. Б. Компьютерная поддержка профессионального образования	32
МИКЛАШЕВИЧ Н. В., ГНЕЗДИЛОВА Е. В., КАБАК Ю. В., ПАНФИЛОВА Е. И., ШУЛЬГИНА Т. В. Взаимосвязь компонентов процесса обучения	38
НОВИКОВА Ю. Н. Лексико-семантические параметры названий религиозных праздников и понятий церковного употребления в основах современных фамилий жителей Донетчины	43
ОЛЕЙНИЧЕНКО Е. В., ПОПОВ М. И., ЖЕВАНОВ В. В. Латино-аэробика как средство физического воспитания в профессионально-прикладной физической подготовке и социально-психологической адаптации студентов	47
РОМАНЕНКО-БУРЛУЦКИЙ Я. Л., ТИМОШКО Г. В. Универсальное понятие «духовности» в контексте современной философии	52
ТИМОШКО Г. В., БОГУСЛАВСКАЯ В. Г., КИРСАНОВА Т. А. Исследование направленности на вид инженерной деятельности студентов-старшекурсников в техническом вузе	56
ЧЕРНЫШОВА Л. И. Существительные с несобственно-предметной семантикой в семантико-синтаксической структуре предложения научного стиля речи	65

CONTENTS

VITSKO ALEXANDER, ZHEVANOVA MARINA, POPOV VASILIIY. Strength training	5
GAPONOVA TATYANA, NAZAR ROMAN. General characteristic of actual division of compound sentences on material of texts of art and publicistic styles	9
ZHEVANOVA MARINA, OLEINICHENKO YEGOR, VITSKO ALEXANDER. Features of the sports and recreation activities among students involved in special medical groups	16
KOVALJOVA NATALIYA. Semantic meaning of the subject in complex concessive sentence	20
LEVCHENKO VIKTOR, <u>NAMAKSHTANSKAYA INNA</u> ZAGORUYKO TAMARA. The Personified Focused Approach in Teaching General Engineering and Special Subjects	25
MIKLASHEVYCH NINA, POSTOYENKO VIOLETTA, SARKISOVA IRYNA, SHAMRAY LILLA, YAKOVENKO NINA. Computer support vocational education	32
MIKLASHEVYCH NINA, GNEZDILOVA ELENA, KABAK IULIIA, PANFILOVA OLENA, SHULGINA TETYANA. The relationship of the components of the learning process	38
NOVYKOVA IULIIA. Lexico-semantic characteristics of religious holydays names and church terms usage in basis of modern surnames of Donbass inhabitants	43
OLEINICHENKO YEGOR, POPOV MIKHAIL, ZHEVANOV VIACHESLAV. Latin-aerobics as a means of physical education in professional-applied physical preparation and socio-psychological adaptation of students	47
ROMANENKO-BURLUTSKIY JAROSLAV, TYMOSHKO GALINA. The universal concept of «spirituality» in the context of contemporary philosophy	52
TYMOSHKO GALINA, BOGUSLAVSKAYA VALENTYNA, KIRSANOVA TETYANA. The study focus on the kind of engineering graduate students in technical colleges	56
CHERNISHOVA LARISA. Nouns with improperly-subject semantics to semantic-syntactic structure of the sentence scientific style of speech	65